

Fíggjarpolitískt haldføri

2026

Temafrágreiðing

Búskaparráðið

Búskaparráðið hevur til uppgávu at fylgja við búskaparligum viðurskiftum í landinum og veita óhefta búskaparliga ráðgeving og gera frágreiðingar um búskaparligu gongdina. Skrivarauppgávan hjá Búskaparráðnum er við løgtingslóg nr. 72 frá 5. mai 2021, við seinni broytingum, lögð til Landsbanka Føroya at røkja. Búskaparráðið ger eina konjunkturfrágreiðing og eina temafrágreiðing um árið.

Frágreiðingin liggur tøk at taka niður sum pdf-fílu á heimasíðuni hjá Landsbanka Føroya:
<https://www.landsbankin.fo/fo-fo/buskaparraðið/fragreiðingar>

Limir Búskaparráðsins eru:

Johnny í Grótinum, formaður, cand.polit

Anja Rein, Diplomútbúgving innan banka og MSc í leiðslu

Hans Ellefsen, PhD. í búskaparfrøði

Jan Otto S. Holm, cand.merc.fir

Marjun Weihe Thomassen, cand.merc.aef

Skrivarar Búskaparráðsins:

Landsbanki Føroya

ISBN: 978-99918-3-938-7

Samandráttur

Haldførisávísín er - 4% av BTÚ, hóast vit hækka pensjónsaldurin - kósín má rættast

Fíggarpolitiski haldførisávísín er -4% av BTÚ í 2026, og tað merkir, at inntøkur mugu fáast til vega ella sparingar fremjast, fyri áleið 1,2 mia. kr. í miðal árliga, um verandi tænaustøði á vælfæðarøkinum skal veitast í framtíðini. Úrslitið er treytað av, at pensjónsaldurin verður hækkaður og at almennu veitingarnar veksa við lægri ferð, enn lónirnar. Úrslitið er ikki ein forsøgn um, hvat fer at henda, men ein ávaring um, hvat kann henda, um eingi átøk verða framd.

Fíggarpolitiski haldførisávísín er til samanbering 0,5% í Danmark, -1% í Svøríki og -3,1% í Finlandi. Føroyar hava sostatt eitt verri haldføri, enn hini Norðurlondini. Haldførisavbjóðingín stavar frá, at talið av eldri fólki veksur munandi meira, enn talið av børnum og fólki í arbeiðsørum aldri. Demografisku broytingar fara at leggja stórt trýst á almennu útreiðslurnar í framtíðini; longu um 10 ár verður hallið í almenna geiranum 1 mia. kr. Haldførisavbjóðingín kann loysast, men tað krevur, at politisku myndugleikarnir fara undir miðvísar tillagingar í stundini. Tess longri bíðað verður við at rætta kósina, tess størri og bráðligari kunnu neyðugu broytingarnar gerast.

Hækkar pensjónsaldurin ikki í samsvari við veksandi livialdurin, fara tey eldru í framtíðini at liva í fleiri ár við almennari veiting, enn tey eldru gera í dag. Í galdandi lóg um almannapensjónir er ásett, at pensjónsaldurin skal dagførast í 2025 og fimta hvørt ár frameftir, um so er, at væntaði livialdurin er øktur. Búskaparráðið velur at halda, at løgtingið fer at fylgja andanum í lógini og samtykkja hesa broyting. Búskaparráðið nýtir tískil sum fortreyt í grundframlitinum í nýggju haldførisgreiningini, at pensjónsaldurin hækkar við ½ ári fimta hvørt ár við byrjan í 2040.

Endamálið við tvungnu eftirlønarpensjónini var millum annað at geva skattainntøkur til almennu kassarnar í framtíðini. Her eru Føroyar illa stillaðar, tí eftirlønarpensjónin er longu skattað við inngjald og sostatt fara tað at verða minni inntøkur at skatta í framtíðini. Betri hevði verið, um pensjónin varð eftirskattað, so tey mongu, sum skulu forsyrjast í framtíðini, tóku lut í fíggingini av almennu útreiðslunum gjøgnum skattin, so hvørt sum pensjónin verður útgoldin.

Eitt annað endamál við tvungnu eftirlønarpensjónini var at gera tað møguligt at móttroka í fólkapensjónini, so almennu útreiðslurnar til fólkapensjón verða minni í framtíðini. Móttrokningin bætir um haldførið, tí pensjónistarnir harvið í størri mun liva av síni egnu pensjón. Politisku myndugleikarnir eiga tí at halda fast við móttrokningini. Búskaparráðið mælir harafturat til, at útgjöldini frá fólkapensjón og egin eftirløn fylgjast. Tað stríðir ímóti endamálinum við tvungnu uppsparingini til egnu pensjón, at sleppast

kann undan, at fólkapensjónin verður mótróknað í teimum 10 árunum, sum fólkapensjónin kann útsetast.

Føroyar hava sum nú er eina lutfalsliga líttla skuld, men verða inntøkurnar ikki øktar ella útreiðslurnar skerdar, má ein vaksandi partur av almennu útreiðslunum fíggjast við lántøku, og tað elvir til ein áhaldandi skuldarvøkstur. Ein røtt fíggarstýring forðar fyri, at tamarhaldið verður mist á almenna skuldarvøkstrinum. Búskaparráðið mælir politisku myndugleikunum til at seta í verk eitt fíggarpolitiskt regluverk, so løtupolitikkir uttan atlit at avleiðingum á fíggarpolitiska haldførið, verður avmarkað. Tað er neyðugt at fíggarpolitiska regluverkið fevnir um bæði land og kommunur, og at almennu inntøkurnar og útreiðslurnar verða framskrivaðar eini 10 - 20 ár fram av hvørjum politiskum uppskoti, so tað gerst sjónligt hvat uppskotið kemur at kosta í framtíðini, og hvussu tað verður fíggað.

Øll átøk, ið hækka inntøkurnar ella lækka útreiðslurnar hjá tí almenna, eru amboð, ið kunnu nýtast í gongdini at tryggja fíggarpolitiska haldførið. Øktir skattir á borgarar og vinnu geva eitt íkast til at fáa fíggarpolitikkin haldføran. Eitt nú kann ein størri partur av yvirnormala vinninginum frá fiski- og alivinnuni, sum gjald fyri nýtslu av náttúrutilfeinginum, krevjast inn.

Harafturat bóta rakstrarsparandi íløgur um haldførið. Føroyar hava eitt lutfalsliga høgt kostnaðarstöði á eldraðkinum. Í frágreiðingini um kommunubúskapin frá á heysti 2025 vísti Búskaparráðið á, at íløgur í eldraðkið, sum lækka eindarkostnaðin fyri hvørt búpláss við áleið 20%, letur seg gera. Slíkar íløgur eiga at hava hægstu raðfesting í verandi íløgukarmi.

Íløgur í betri lestrarumhvørvi og bústaðarmøguleikar eru dømir um átøk, sum kunnu eggja teimum ungu at velja Føroyar til. Sambært Hagstovu Føroya venda áleið 20% burturav hvørjum árgangi ikki heimaftur eftir loknan lesnað. Bæði hesi ungu og teirra eftirkomarar verða tí ikki ein partur av føroysku arbeiðsmegini í framtíðini, og tað er við til at gera haldførisavbjóðingina verri.

Seinastu árinu eru nógvir útlendingar fluttir til Føroya, og tað veksur um arbeiðsmegini og bótir harvið um haldførið. Búskaparráðið metir tað tó vera neyðugt at hava ein innflytarapolitikk, ið setur krøv til teirra, sum flyta til landið at arbeiða og móguliga fáa samfylgjandi familju við. Tað eigur at vera syrgt fyri, at útlendska arbeiðsmegini nøktar ein tørv, sum er virðisskapandi fyri føroyska búskapin, tí útlendingar kunnu við tíðini fáa lut í somu vælferðartænastum og veitingum, sum føroyingar, og tað elvir til øktar almennar útreiðslur í framtíðini.

Tilmæli

Hækka pensjónsaldurin

Fíggjarpolitiskt regluverk

Mótrokning og útsett pensjón skal hanga saman

Fremja rakstrarsparandi íløgur

Gera átøk, ið fáa tey ungu at velja Føroyar til

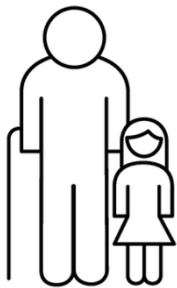

Lækka útreiðslurnar eitt nú við nýskipanum

Hækka inntøkurnar

Fíggjarpolitiskt haldføri 2026

Hóast pensjónsaldurin verður hækkaður, mangla tað 4% av BTÚ á hvørjum ári, um verandi tænaustøði á vælferðarøkinum skal varðveitast í framtíðini.

Samandráttur	3
Tilmæli	5
Innleiðing	8
Fortreytir handan haldførisgreiningina	10
Grundframlit	13
2.1 Fólkatalssframrokning	13
2.1.1 Føðitíttleiki	15
2.1.2 Til- og fráflyting	17
2.1.3 Deyðatíttleiki	19
2.1.4 Gongdin í fólkatálinum	21
2.2 Íbúgvároknskapur	29
Úrslit av grundframlitinum	45
Alternativ framlit	50
Útlendsk arbeiðsmegi í Føroyum	56
Tal av fólki, sum arbeiða eftir pensjónsaldur	62
Føroyska pensjónsskipanin	66
Samanbering við onnur lond	76
Niðurstøða	81
Fylgiskjal 1	85
Fylgiskjal 2	88
Fylgiskjal 3	92
Keldulisti	94
Yvirlit yvir talvur og myndir	96
Tíðindaskriv	98

Innleiðing

Ein vælvirandi búskapur og ein haldførir fíggjarpolitikkur eru grundleggjandi fortreytir fyri, at vit eisini í framtíðini kunnu hava eitt samfelag við høgum livistøði og góðum vælferðartænastum. Evnið í hesi greining er fíggjarpolitiska haldførið í Føroyum, ella mangulin upp á sama. Fíggjarpolitiskt haldføri er ikki tað sama sum búskaparvøkstur, og ein haldførisgreining gevur ikki eina heildarmynd av, hvussu føroyski búskapurin ella føroyska samfelagið fer at mennast.

Seinasta tíggjuáraskeiðið hevur føroyska samfelagið upplivað áhaldandi búskaparlígan framburð, sum ítøkiliga sæst aftur í, at tæka bruttotjóðarinntøkan fyri hvønn íbúgva er økt nógv. Búskaparvøkstur og vælferð verða ávirkað av millum annað produktiviteti, útbúgving, nýskap, kapping, vinnukørmum, íløgum, tilfeingisumsiting og førleikan hjá búskapinum at tillaga seg til broyttar altjóða umstøður. Hesi viðurskifti eru eisini avgerandi fyri framtíðar livistøðið, men tey verða ikki øll lýst í eini haldførisgreining, ið snýr seg um framtíðar almennu inntøkurnar og útreiðslurnar.

Greiningin sigur heldur ikki, um búskaparlíga menningin er burðardygg í umhvørvisligum høpi. Størri inntøkur frá tilfeingi okkara kunnu bæta um almennu fíggjarstøðuna, men haldførisávísir vísir ikki, hvørt nýtslan av tilfeinginum er burðardygg. Ella eitt nú hvussu veðurlagsbroytingar kunnu ávirka fiskastovnar, alivinnu, framleiðslumøguleikar og almennar útreiðslur í framtíðini. Slík viðurskifti mugu greinast við øðrum amboðum.

Á sama hátt er haldførisávísir ikki eitt mál fyri eitt rímiligt býti av sosialari vælferð. Haldførisávísir vísir samlaða tørvin á at fáa almennu inntøkurnar og útreiðslurnar at hanga saman, men ikki hvussu byrðarnar og ágóðarnir verða býttir millum inntøkubólkar, økir ella ymiskar partar av sama ættarliði. Tvey politisk átøk kunnu bæta líka nógv um haldførisávísir, men hava heilt ymiskar avleiðingar fyri inntøkubýtið, arbeiðsmarknaðin og góðskuna í almennu tænastunum. Hesi atlitini mugu tí takast við, tá ið ítøkiligar loysnir verða valdar.

Haldførisgreiningin svarar einum meira avmarkaðum, men týðningarmiklum spurningi: Er almenna fíggjarstøðan før fyri at bera verandi skattaskipan, veitingar og tænastustøði, tá ið fólkatalið og aldurssamansetingin broytist munandi komandi áratíggjuni? Greiningin er ikki ein forsøgn um, hvat *fer* at henda, men eitt roknistykki, sum vísir, hvat *kann* henda, um verandi politikkur og ásettu fortreytirnar verða útintar fram í tíð.

Úrslitið í grundframlitinum er ein haldførisávísir á -4% av BTÚ. Tað svarar til, at verandi tillagingar fyri umleið 1,2 mia. kr. í miðal um árið eru neyðugar, um verandi tænastustøði á vælferðarøkinum skal varðveitast. Hetta úrslitið er enntá treytað av, at pensjónsaldurin framhaldandi verður hækkaður og at almennar veitingar veksa seinni, enn lønirnar. Greiningin vísir sostatt ein greiðan ójavnvág millum almennu inntøkurnar og útreiðslurnar, sum kunnu væntast í framtíðini. Um vit bert lata standa til, fer almenna skuldin at veksa skjótt, sum ikki er haldført.

Úrslitið merkir ekki, at ein árlig rokning á 1,2 mia. kr. skal rindast beinanvegin. Tað vísir støddina á varandi tillagingini, sum við tíðini skal fáast til vega við eini samanseting av hægri inntøkum, lægri útreiðsluvøkstri, størri arbeiðsvirkni og rakstrarsparandi nýskipanum. Tess fyrr farið verður undir tillagingarnar, tess meira stigvíst kunnu tær fremjast, og tess størri verður politiska frælsið at velja millum ymsu loysnirnar.

Ein týðningarmikil avmarking er, at vanligur produktivitetsvøkstur ikki sjálvvirkandi loysir haldfærisavbjóðingina. Hægri produktivetur í privata geiranum gevur hægri framleiðslu, reallønir, inntøkur og skattainntøkur. Men við tíðini fylgja almennar lønir og stórir partar av almennu útreiðslunum somu gongd, hóast produktiveturin ikki er øktur í tí almenna. Produktivitetsvøkstur bætir ikki um haldfærið, um inntøkur og útreiðslur veksa samsvarandi.

Hetta merkir ikki, at produktivitetsvøkstur er týðningarleysur – tvørturímóti. Produktivitetsvøkstur er høvuðskeldan til hægri livistøði og gevur samfelagnum fleiri móguleikar. Megna vit at økja produktivetin í almenna geiranum, so somu ella betri tænastr kunnu veitast við minni tilfeingi, bætir tað um haldfærið. Tí er neyðugt bæði at hava fokus á búskaparvøkstur, og á hvussu almennu tænastrnar verða skipaðar og fíggaðar.

Høvuðsboðskapurin í hesi haldfærisgreining er ikki, at framtíðin longu er avgjørd. Boðskapurin er, at verandi kós ikki kann halda fram óbroytt. Haldfærisavbjóðingin kann loysast, men tað krevur, at politisku myndugleikarnir fara undir stigvísar og miðvísar tillagingar í góðari tíð. Tá ið ítøkilig átøk verða vald, mugu fíggarlig, búskaparlig, sosial og umhvørvislig atlit metast saman. Soleiðis ber til at verja bæði framtíðar vælferðartænastr, náttúrutilfeingi og rættvísi millum og innan ættarlið.

01

Fortreytir handan haldførisgreiningina

Til at rokna fíggjarpolitiska haldførisávísan nýtir Búskaparráðið ein myndil hjá danska granskingarstovninum DREAM,¹ sum Landsbankin hevur lagað til føroysk viðurskifti. Í 2015 gjørdi Búskaparráðið sína fyrstu haldførisgreining og í 2024 gjørdi Búskaparráðið eina haldførisgreining av nýggjum. Í haldførismyndlinum frá 2026 er ein menning farin fram av fleiri umráðandi viðurskiftum, so hann er í betri samsvari við verandi umstøður í føroyska búskapinum. Úrslitini frá dagførdum og fyrru haldførisgreiningini, kunnu ikki beinleiðis samanberast, tí dagføringarnar í sjálvum sær føra til eitt broytt úrslit. Ein týðningarmikil menning er, at Landsbanki Føroya í samstarvi við DREAM hevur ment eina nýggja fólkatalsframrokning til haldførisgreiningina. Tað hevur við sær, at framrokningartíðarskeiðið er langt frá at rokna fram til 2062, til 2100.

Í hesi haldførisgreining er nýggja fortreytin lögð inn, at lesandi og fólkapensjónistar kunnu vera partvíst arbeiðsvirkin, samanbórið við í fyrra haldførismyndlinum, har hesi ikki luttóku á arbeiðsmarknaðinum. Positiva ávirkanin á haldførið av at hækka pensjónsaldurin var tískil yvirtakandi í greiningini frá 2024, samanbórið við í hesi greining, tí pensjónistar frammanundan arbeiða í ein ávísan mun, uttan mun til, um pensjónsaldurin verður settur upp.

Í Føroyum fara framtíðar pensjónistar at hava eina lutfalsliga stóra privata samansparing til eftirløn samanbórið við hvat pensjónistar hava í dag. Frá 2026 spara øll í minsta lagi 12% av síni inntøku saman til egna eftirløn. Fyri ein miðal løntakara, sum hevur spart 12% av inntøkuni upp gjøgnum eitt fult arbeiðslív (40 ár), fer árliga útgjaldið frá egin eftirlønini at svara til umleið 70% av inntøkuni, ið hann hevði árið undan pensjónsaldurin. Tað er tískil í hesi haldførisgreining tikið atlit at móttrokingini í fólkapensjónini. Móttrokingin minkar um almennu útreiðslurnar til fólkapensjón, tí pensjónistar sjálvir fíggja ein part av síni inntøku við eftirlønarsparning.

Gongdin við hækkingi livialdrar verður mett at halda á fram, og tí er ein fortreyt um heilsugóða elli brúkt, sum elvir til lægri vøkstur í almennu einstaklingaútreiðslunum til heilsuverk og eldrarøkt. Almennu útreiðslurnar til einstaklingar veksa tí bert partvíst við búskaparvøkstrinum (búskapurin veksur við produktivitetsvøkstri og inflatiónum). Sum nakað nýtt samanbórið við fyrru haldførisgreiningina frá 2024, elvir fortreytin um heilsugóða elli í hesi greining eisini til, at eitt høgt arbeiðsvirkni kann varðveitast longri í lívinum. Tað vil siga, at heilsugóða elli lækkar bæði einstaklingakostnaðirnar hjá eldru aldursbólkunum og økir

¹ Danish Research Institute for Economic Analysis and Modelling

um arbeiðsvirknið hjá fólki eftir 50 ára aldur. Tað hevur á sama hátt ta avleiðing, at positiva ávirkanin á haldførið av at hækka pensjónsaldurin var yvirmett í greiningini frá 2024, samanborið við í hesi frágreiðing, har pensjónistar frammanundan arbeiða í ein ávísan mun vegna heilsugóða elli.

Í fyrru haldførisgreiningini frá 2024 hækkaði pensjónsaldurin ikki eftir 2030, samsvarandi við tað, ið higartil var samtykt. Henda haldførisgreining nýtir hinvegin ta fortreyt, at pensjónsaldurin hækkar við ½ ári fimta hvørt ár við byrjan í 2040, eins og verandi lóggáva leggur upp til. Pensjónsaldurin er roknaður við støði í væntaðu restlívítíðini í nýggju fólkatalsframrokningini. Pensjónsaldurin kann ikki hækka í 2035 í grundframlitinum, tí ásetingarnar í lógini hava við sær, at fyribils sveiggj í hagtølunum elva til, at pensjónsaldurin skal vera 68 ár í 2035, hóast tað er greitt, at lívaldrinum í Føroyum er veksandi.

Útreiðslur til almennar veitingar veksa við galdandi javningarsatsi og talinum av fólki, sum fara at hava rætt til hesar veitingar (útreiðslurnar veksa við demografisku gongdini). Ein fortreyt, sum var nýtt í haldførisgreiningini frá 2024, var at almennu veitingarnar vórðu javnaðar fult við lønarvækstrinum í búskapinum. Henda haldførisgreining nýtir ístaðin verandi javningarsats, sum er eitt miðal av inflatióini og lønarvækstrinum (tó ongantíð hægri enn lønarvæksturin). Tað merkir, at útreiðslurnar til almennar veitingar við tíðini veksa við eini lægri ferð, enn lønirnar í samfelagnum. Við galdandi lóggávu verður fólkapensjónin sostatt javnað við einum miðal av inflatió og lønarvækstri, og hóast AMEG onga tilsvarandi formliga reglu hevur, er AMEG sett til at fylgja somu reglu fyri javning sum fólkapensjón í hesum myndli. Allar aðrar almennar útreiðslur (felagsútreiðslur, so sum viðlíkahald og ílógur) veksa við búskaparvækstrinum.

Sum nakað nýtt verður fólkið í íbúgvaroknskapinum ikki einans býtt á aldur, eins og í frágreiðingini frá 2024, men eisini á kyn og uppruna. Íbúgvaroknskapurin verður nýttur til at áseta talið av teimum, sum ávikavist eru til dømis arbeiðsvirkin, arbeiðsleys, pensjónistar, lesandi ella í barnsburðarfarloyvi, og hetta verður ásett fyri ávikavist føroyskar kvinnur og menn, og útlenskar kvinnur og menn.

2018 er nýtt sum støðisár eins og í seinastu haldførisgreining frá 2024. Endaliga uppgjörd hagtøl eru nýtt fyri árin 2019 – 2024. Fram til 2029 eru hagtølini stillaði til langsiktaði virðir og síðani eru tey framskrivaði til 2100. Eisini eru avleiðingar av viðkomandi lógarbroytingum eftir 2018 tiknar við, so sum skattafrádrátturin og hækkingin av grundupphæddini til pensjónistarnir í 2019, og skattalættin, sum varð samtyktur í 2023. Harafturat er blokkurin skorin við 25 mió. kr. árliga í árunum 2023 – 2026, og veksur hareftir ikki reallt, men minkar við inflatióini í framrokningartíðarskeiðinum.

Myndilin nýtir ta fortreyt, at fíggjarpolitikkurin, ið verður førður í lètuni, er óbroyttur í øllum framrokningartíðarskeiðinum. Tað vil siga, at myndilin tekur støðið í almennu útreiðslunum og inntøkunum, millum annað núverandi skattasatsum, sum land og kommunur hava í dag, og framskrivar tær eftir støddini av búfjældini og hvussu

aldurssamansetingin hjá búfjældini broytist. Danskí staturin fíggjar sjálvur allar almennu tænarsturnar, sum hann veitir í Føroyum, og hann er tískil neutralur í haldførismyndlinum. Allar útreiðslur og inntøkur í framrokningini verður ein óendaligur tíðarkarmur nýttur og øll viðurskipti eru óbroytt í framrokningini eftir ár 2100 og fram í óendaliga tíðarkarminum.

Myndilin nýtir ta fortreyt, at produktivitetsvøkstur ikki bætir um haldførið, um inntøkur og útreiðslur veksa samsvarandi. Á inntøkusiðuni fer ein hægri produktivitetsvøkstur at elva til lønarhækkingar og hækkingar í kapitalinntøkum. Hetta gevur hægri skattainntøkur, og eisini hægri avgjaldsinntøkur, tí nýtslan hækkar, tá ið lønin og kapitalinntøkan hækkar. Á útreiðslusiðuni fer ein produktivitetsvøkstur at elva til hægri reallønir í almenna geiranum, sum økir lønarútreiðslurnar í tí almenna. Produktivitetsvøkstur í privata geiranum hevur lønarhækkingar í privata geiranum við sær. Men produktivitetsvøkstur í privata geiranum elvir aloftast til, at lønirnar veksa bæði í almenna og privata geiranum, hóast produktiveturin ikki er øktur í tí almenna.² Um ikki starvsfólk í almenna geiranum fáa lut í produktivitetsvøkstrinum, veksur gjógvin millum privat og alment sett, og tað viknar atdráttarmegina hjá tí almenna. Tað hevur søguliga gjørt seg galdandi í fleiri londum, at útreiðslurnar til heilsuverkið í prosent av BTÚ er økt við árunum, uttan at produktiveturin er øktur samsvarandi í heilsuverkinum, tí nógv sløg av viðgerðum eru framvegis í stóran mun tengd at starvsfólki.³ Tískil er tað myndlatøkniliga skipað soleiðis í haldførismyndlinum, at produktivitetsvøkstur ikki bætir um haldførið. Tó eru almennu veitingarnar í hesum myndli settar til at veksa við eini lægri ferð, enn produktiveturin, og tað bætir um haldførið.

Av øðrum týðningarmiklum fortreytum kann nevast, at langtíðar arbeiðsloysið er sett til at verða 3%, nominella rentan 4,5%, inflatióin 2% og produktivitetsvøkstur 1,5%. Útreiðslur til vælferðartænarsturn til einstaklingar veksa við búskaparvøkstrinum (produktivitetsvøkstrinum og inflatióinini) og talinum av fólki, sum móttaka tænarsturnar (útreiðslurnar veksa við demografisku gongdini).

Tað eru stórar óvissur knýttar at eini framrokning, og tær veksa jú longri fram roknað verður. Myndilin gevur ikki eina neyva forsøgn um framtíðar búskaparligu støðuna, men vísir á tørvin á inntrivum og nýskipanum í føroyska búskapinum. Landsbanki Føroya hevur framt alt skrivara- og greiningarvirksemi, savnað og dagført hagtøl og staðið fyrri øllum myndlatøkniligum avgerðum. Les meira um myndilin í fylgiskjali 1.

² Hetta ástøði eitur "Baumol kostnaðarsjúkan".

³ Sí til dømis *U.S. national health expenditure as percent of GDP 1960 – 2024*, *Total expenditure on health as a percentage of GDP in Denmark 2000-2024*, Statista.com, *Current health expenditure (% of GDP) – OECD members*, data.worldbank.org.

02

Grundframlit

Greiningin av fíggjarpolitiska haldførinum tekur støði í eini fólkatalsframrokning og einum íbúgvaroknskapi. Við at framskriva føðitíttleika, deyðatíttleika og til- og fráflyting ber til at meta um gongdina í fólkatalinum og framtíðar aldurssamansetingina av búfjældini. Almennu inntøkurnar fylgja í stóran talinum av fólki, sum kunnu luttaka á arbeiðsmarknaðinum. Aldurssamansetingin á búfjældini hevur hinvegin stóran týðning fyri almennu útreiðslurnar til vælførdartænastur og veitingar. Íbúgvaroknskapurin er avgerðandi fyri at kunna framskriva almennu útreiðslurnar og inntøkurnar eftir, hvussu fólkatálið broytist í framtíðini, fyri síðani at kunna rokna úrslitið fyri fíggjarpolitiska haldførisávísan (les meira um íbúgvaroknskapin í parti 2.2).

2.1 Fólkatalsframrokning

Sum ein liður í haldførisgreiningini hevur Landsbanki Føroya í tøttum samstarvi við granskingarstovnin DREAM ment eina nýggja fólkatalsframrokning. Fyrru haldførisgreiningarnar hjá Búskaparráðnum (frá 2015 og 2024) nýttu eina fólkatalsframrokning hjá Hagstovu Føroya, ið var stokastisk, tað vil siga, at hon bygd á søgulig hagtøl. Nýggja fólkatalsframrokningin er ein deterministisk fólkatalsframskriving, ið tekur støði í søguligum tølum og gongdum, men framroknar fólkatálið út frá metingum um framtíðar væntaða livitíð, føðitíttleika og til- og fráflyting. Seinasta fólkatalsframskrivingin hjá Hagstovuni frá 2022 roknaði fram til 2062 meðan nýggja fólkatalsframrokningin hjá Landsbankanum roknaði fram til ár 2100. Framrokningin fevnir sostatt um nærum 3 ættarlið, og tað valdar stór óvissa um slíkar framrokningar. Bæði tí ein stórir partur av búfjældini í ár 2100 ikki er fødd enn, og tí at føroyska búfjældin er lítil og søguliga hevur sveigjað nógv í stødd, serliga orsakað av flytingum, sum millum annað eru tengdar at búskaparstöðuni í landinum.

Nýggja fólkatalsframrokningin nýtir søgulig tøl fram til ár 2025, meðan árin 2026 – 2100 eru framroknaði. Metingarnar eru gjørdar fyri hvørt kyni (kvinnur og menn), aldur (0 til 110 ár) og uppruna (føroyingar og útlendingar).⁴ Føðitíttleikin og til- og fráflytingin eru mett at vera óbroytt í framrokningartíðarskeiðinum, meðan væntaða restlivitíðin er mett at veksa í framrokningartíðarskeiðinum. Í greiningini verða royndir eisini gjørdar við at rokna haldførisávísan við øðrum hugsaðum framlitum, so sum einum lægri føðitíttleika, at føroyingar í minni mun flyta av landinum ella at fleiri útlendingar koma til Føroya.

⁴ Føroyingar eru at rokna sum fólk, sum eru fødd í Føroyum og Danmark, tí ein stórir partur av hvørjum árgangi er føddur í Danmark. Útlendingar eru tey, sum eru fødd aðrastaðni enn í Føroyum og Danmark.

Framrokningin av fólkatalinum er heft við óvissum, og tað er serliga trupult at meta um framtíðar til- og fráflytingina. Føroyingar eru lutfalsliga flytførir og hava søguliga havt lyndi til at flyta av landinum í búskaparlíga ringum tíðum, meðan tilflytingin er økt í góðum tíðum. Seinastu árin hevur tað harafturat verið stór broyting í talinum av útlenskari arbeiðsmegi, sum er komin til Føroya, og tað er torført at geva eitt eintýtt boð uppá, hvussu stór til- og fráflytingin av útlenskari arbeiðsmegi verður í framtíðini. Tað er eyðsæð, at Føroyar fara at tørva arbeiðsmegi í framtíðini, tá ið talið av eldri fólki fer at veksa munandi meira, enn talið av fólki í arbeiðsørum aldri. Hendan støðan fer tó somuleiðis at gera seg galdandi í londum rundanum okkum. Av tí, at tey eisini fara at eftirspyrja somu arbeiðsmegi úr útlondum, sum vit, er ikki vist, at tilflytingin av útlenskari arbeiðsmegi verður eins stór í framtíðini, sum hon er í dag. Tilgongdin av útlenskari arbeiðsmegi er harumframt bæði treytað av konjunkturum í Føroyum og gongdini í útlondum, og hesi eru torfør at meta um fram í tíð.

Hóast tað er jaligt fyri búskapin, at útlendingar økja um arbeiðsmegina, tá teir koma til Føroya at arbeiða, fáa útlendingar við tíðini rætt til somu almennu veitingar sum føroyingar. Eitt nú hava tey rætt til útgjald úr samhaldsfasta eftir trimum árum. Og søkja tey, eftir at hava fingið varandi uppihaldsloyvi, um ríkisborgaraskap og hava fingið játtað hann, fáa tey eisini fyritiðarpensjón, fólkapensjón og almenna forsorg annars. Søkjast kann um varandi uppihaldsloyvi eftir at hava starvast í somu vinnugrein í 7 ár.

Føroyingar hava eitt flytimynstur, sum ger demografisku gongdina avbjóðandi, við tað at 40% av hvørjum árgangi flyta av landinum í lestrarørindum, og einans áleið helvtin flytur heim aftur. Hesi fólkin og teirra eftirkomarar kundu annars verið ein partur av føroysku arbeiðsmegini í framtíðini. Politisku myndugleikarnir hevur tó móguleika fyri at bøta um viðurskifti, ið kunnu vera við til at fasthalda tey ungu, so tey í minni mun flyta av landinum og/ella í størri mun hava hug at flyta aftur til Føroya.

Tað er ikki eins trupult at meta um framtíðar deyðatíttleikan, tí tað eru ikki stórvegis sveiggj í væntaða livialdrinum. Broytingar í livihátti og at vit í dag kunnu basa ávísar sjúkur samanbórið við fyrr í tíðini, hevur langt um livialdurin, og væntast somuleiðis at gera tað í framtíðini. Negativu árinini á almennu útreiðslurnar til fólkapensjón, eldrarøkt og heilsutænastur av at vit liva longri, kann politiski myndugleikin minka við millum annað at hækka pensjónsaldurin, so hvørt sum livialdurin økist.

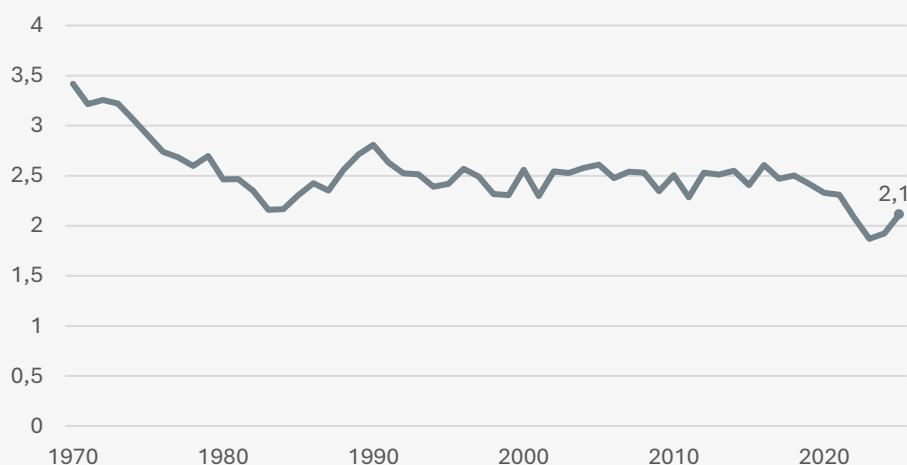
Hinvegin er truplari at meta um føðitíttleikan í framtíðini, tí tað hava verið stór sveiggj í burðartalinum í Føroyum seinastu árin. Talið av børnum, sum kvinnur í Føroyum fáa, valdast einamest persónligar avgerðir hjá kvinnuni (ella familjuni), men umstøður sum bústaðar-, ansingar- og útbúgvingarmóguleikar hava móguliga týðning fyri avgerðina um at fáa børn, og hetta eru viðurskifti, sum politisku myndugleikarnir kunnu ávirka.

Niðanfyrir verður greitt frá metta føðitíttleikanum, deyðatíttleikanum og til- og fráflytingini hjá ávíkavist føroyingum og útlendingum, ið eru nýtt til at framrokna fólkatalið.

2.1.1 Føðitíttleiki

Talið av børnum, ið verða fødd í framtíðini, kemur bæði av, hvussu nógv børn hvør kvinna føðir, og hvussu nógvur kvinnur verða í Føroyum, sum eru í burðarførurum aldri (15 - 49 ár). Samlaði føðitíttleikin⁵ hevur ligið á 2,5 barn fyri hvørja kvinnu í burðarførurum aldri í tíðarskeiðinum 1985 – 2019. Í árunum frammanundan var hann uppaftur hægri (um 2,8), sí mynd 2.1. Samlaði føðitíttleikin hevur hinvegin síðani 2020 verið minkandi, og var 2,1 í 2025. Tað er enn óvist, um hetta er eitt fyribils ella eitt varandi fyrbrigdi.

Mynd 2.1 Gongd í føðitíttleika 1970 – 2025

Kelda: Hagstova Føroya.

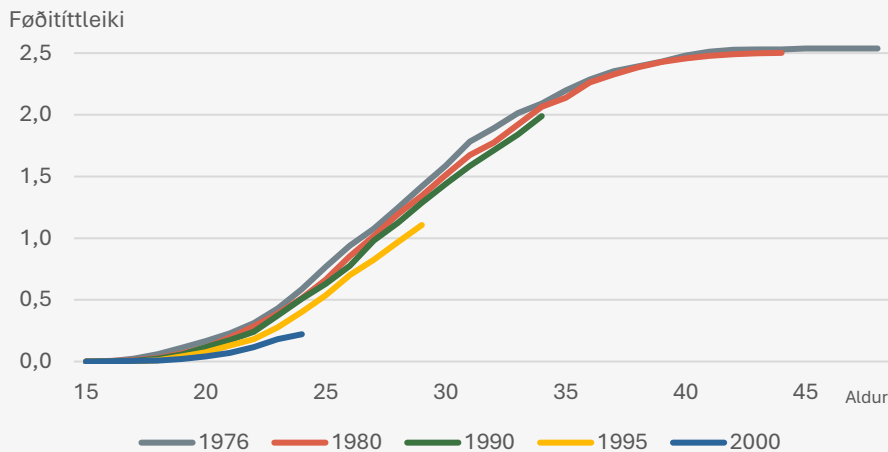
Talið av børnum, ið verða fødd, kann sveiggja nógv frá ári til ár og fallið í burðartalinum seinastu fáu árinu ger tað torført at meta um framtíðar føðitíttleikan. Eitt fall í burðartalinum í einum ávísu ári kann stava frá, at kvinnurnar í burðarførurum aldri hava valt at fáa færri børn, men tað kann eisini stava frá, at tær hava valt at útseta at fáa børn til seinni í lívinum og framvegis enda við at fáa sama tal av børnum. Føðitíttleikin hjá føroyskum kvinnum er tiskil í nýggju fólkatalsframskrivingini roknaður út frá føðitíttleikanum hjá hvørjum ættarliði.⁶ Ístaðin fyri at telja saman aldurstreytaða føðitíttleikan í einum ávísu kalendaraári, verður aldurstreytaði føðitíttleikin, sum er knýttur at ávísu kvinnuættarliðum og taldur tvørturum fleiri kalendaraár, nýttur. Tað merkir, at talið av

⁵ Samlaði føðitíttleikin er summurin av aldursføðitíttleikunum í einum ári. Aldursføðitíttleiki er talið av børnum fødd á lívi fyri hvørji 1.000 konufólk í einum ávísu aldursbólki í einum ávísu ári. Aldursføðitíttleiki verður roknaður í mun til tal av kvinnum í barnførum aldri (15-49 ár). Hagstovu Føroya.

⁶ Sí eisini Befolkningsframskrivning 2024, Lavere fertilitet og færre børn, Bagrundsnotat, Marianne Frank Hansen, DREAM.

børnum, sum hvør árgangur av kvinnum føðir í aldrinum 15 – 49 ár, verða tald saman, sí mynd 2.2.

Mynd 2.2 Samanlagdur føðitíttleiki hjá kvinnuættarliðum í aldrinum 15–49 ár

Kelda: DREAM.

Kvinnur føddar í 1976 vóru 49 ára gamlar í 2025 og hava sostatt livað ein fullan burðarføran aldur. Tískil finnast fullgjørð hagtøl fyri, hvussu nógv børn, ið kvinnuættarlið, sum hava rokkið 49 ára aldur, hava fingið. Hagtøl fyri kvinnuættarlið omanfyri 32 ára aldur, sum ikki hava rokkið 49 ár enn, eru fullførd við at nýta hagtøl fyri føðitíttleika hjá kvinnuættarliðum í ymsum londum rundanum okkum, ið hava somu gongd fyri føðitíttleikan, sum okkara óendaðu kvinnuættarlið hava.⁷ Føðitíttleikin roknað á henda hátt gevur ein føðitíttleika fyri føroyskar kvinnur á 2,5. Tey ættarliðini av kvinnum, sum eru undir 32 ár í 2026, eru føddar eftir 1994, og hesi kvinnuættarlið verða settar til at røkka miðalið fyri samlaða føðitíttleikan í 5-ára tíðarskeiðinum áðrenn 2020 (árin 2015 – 2019), sum er ein samanlagdur føðitíttleiki á nærum 2,5.

Síðani 2018 hevur føðitíttleikin verið fallandi í Føroyum. Eftirsum tað enn er óvist, hvør orsøkin er til fallandi føðitíttleikan, er eitt 5-ára tíðarskeið undan 2020 nýtt. Hvørt lækkaði føðitíttleikin seinastu árin hevur sína orsøk í Covid-19, bústaðartroti, prísøkstri, geopolitiskum ófriði ella øðrum viðurskiptum, sum kunnu ávirka framtíðarvæntanirnar hjá burðarføru kvinnunum, ber ikki til at staðfesta í verandi løtu. Tað er tískil ov tíðliga at meta um, hvørt talan er um eina varandi ella fyríbils broyting. Hetta kann vera ein sonevnd

⁷ Hagtøl fyri føðitíttleika úr ymsum londum úr dátugrunninum Human Fertility Database eru nýtt.

tempo-effekt⁸ sum er farin fram, ið normaliserast aftur. Føðitíttleikin í 2025 er nevniliga hægri, enn undanfarin ár. Tað sama mynstri sæst eisini aftur í øðrum Norðanlondum.

Metti langskygdi føðitíttleikin á 2,5 er valdur at nýta í grundframlitinum, tí hann er hagtalsgrundaður, og fyri at avmarka ávirkanina á fólkatalsframrokningina av tilvildarligum sveiggjum í føðitíttleikanum frá ári til ári. Hóast føðitíttleikin í lètuni er lágur, verður føðitíttleikin ikki tillagaður (lækkaður), fyrr enn tað í hagtølunum hevur víst seg, at ein lágur føðitíttleiki hevur gjørt seg galdandi í fleiri ár á rað. Sama mannagongd verður eitt nú eisini nýtt í donskum haldførisgreiningum. Føðitíttleikin í flest øðrum londum í Vesturheiminum hevur verið fallandi í mong ár, tí er ikki ósannlíkt at føroyski føðitíttleikin í framtíðini verður lægri enn tann søguligi. Spurnatekin kann setast við, um føðitíttleikin hjá føroyskum kvinnum fer at halda sær á 2,5 fram til 2100. Búskaparráðið hevur tí gjørt eitt alternativt framlit við einum lægri føðitíttleika, sí part 04. Hinvegin eru tað nógvir føroyingar, sum fáa børn uttanfyri Føroyar, og teirra børn telja ikki við í føðitíttleikanum í Føroyum, tá ið tey venda heimaftur til Føroya. Føðitíttleikin í Føroyum kann tí hugsast at vera undirmettur.

Hagtøl fyri føðitíttleikan hjá útlendskum kvinnum í Føroyum vísa, at tær ikki hava eins høgan føðitíttleika sum føroysku kvinnurnar. Tað kann koma av, at útlendsku kvinnurnar, ið koma her til í burðarførum aldri, koma í arbeiðsrindum og føða tískil lutfalsliga fá børn í Føroyum. Føðitíttleikin hjá útlendsku kvinnunum í Føroyum er roknaður við at niðurlaga hann í mun til tann hjá føroysku kvinnunum, og hann er í fólkatalsframrokningini 2,2.⁹

2.1.2 Til- og fráflyting

Talið av fólki, sum í einum ávísum ári flyta av landinum, er roknað sum aldurstreytaðu fráflytingarsannlíkindini faldað við talinum av fólki í hvørjum aldri (0 – 110 ár). Til- og fráflytingarsannlíkindini verða roknaði sum eitt fimm ára miðaltal yvir tíðarskeiðið 2020–2024, og tey eru treytaði av kyni, aldri og uppruna.

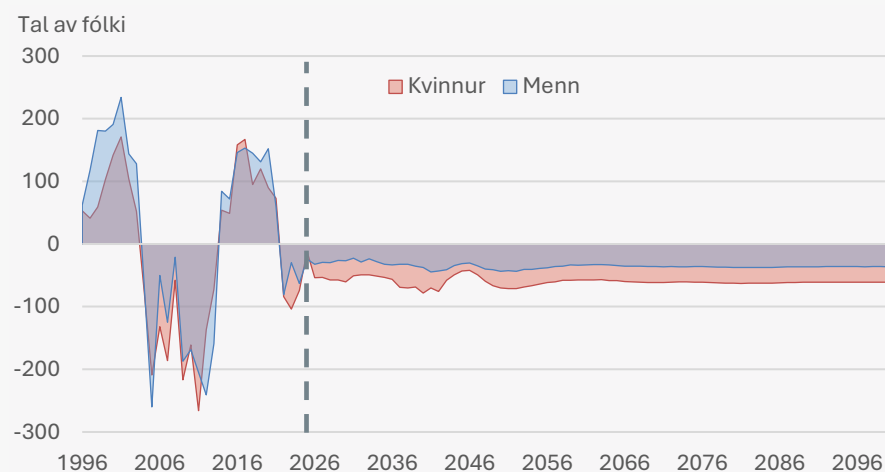
Á mynd 2.3 sæst, at føroyingar søguliga hava havt lyndi til at flyta av landinum í búskaparligum ringum tíðum og flutt til landið í góðum tíðum. Árligu broytingarnar í nettotilflytingini kunnu eisini stava tilvildarlaga frá støddini á ættarliðum og ikki einans frá broytingum í konjunkturum. Fer eitt stórt ættarlið til dømis av landinum fyri at nema sær útbúgving uttanlands í einum ávísum ári, samstundis sum tað ættarliðið, ið vendir heim

⁸ Befolkning og samfund, 2020, Hansen M.F., Stephensen P. P. og Dalgaard T. N. s. 27 og Befolkningsfremskrivning 2024, DREAM, s. 8.

⁹ Føðitíttleikin hjá útlendsku kvinnunum nýtir aldursbýtið hjá føroysku kvinnunum, men er niðurlagaður, tí hann er lægri enn hjá føroysku kvinnunum. Føðitíttleikin hjá útlendsku kvinnunum er niðurlagaður í mun til tann føroyska við at samanbera samlaða føðitíttleikan í tíðarskeiðinum 2020 – 2024 hjá ávikavíst føroysku og útlendsku kvinnunum.

aftur eftir loknan lesnað er lítið, so fæst tilvildarliga ein nettofráflyting í hesum árinum. Av tí at tað er ringt at meta um framtíðar konjunktur og flytimynstur, er stór óvissa heft at eini framrokning av til- og fráflyting.

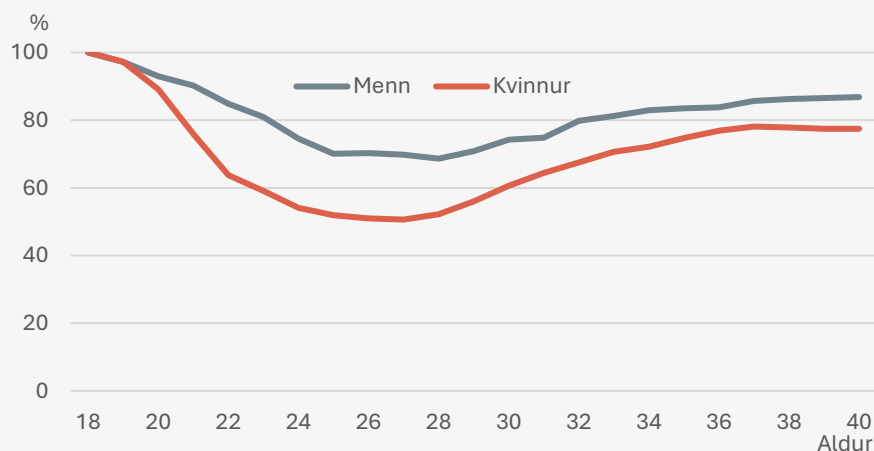
Mynd 2.3 Nettotilflyting fyri føroyingar býtt á kyn

Viðm.: 1985 – 2025 kelda: Hagstova Føroya, 2026 – 2100 eru framroknað tøl. Kelda: Landsbanki Føroya.

Tað eru áhaldandi lutfalsliga fleiri menn í Føroyum, enn kvinnur. Tað kemur av, at tað eru munandi fleiri kvinnur enn menn, sum eru burtur í ungum árum, og hetta er við til at gera at kvinnuundirskotið heldur fram. Sannlíkindini fyri at flyta til og av landinum fyri føroyingar er bæði knýtt at aldri og kyni. Á hvørjum ári fara mong ung av landinum at lesa og føroyingar hava tískil í ungum aldri munandi størri sannlíkindi fyri at flyta av landinum, enn eldri fólk. Sambært Hagstovu Føroya flyta umleið 40% av hvørjum árgangi av landinum og umleið helvtin av hesum venda heimaftur til Føroya eftir loknan lesnað. Tað vil siga, at Føroyar missa áleið fimta hvønn føroying til útlendið, sí mynd 2.4.

Mynd 2.4 Búfesti og kyn, kvinnur og menn fødd í 1985

Kelda: Hagstova Føroya.

Øll tey, sum ikki venda heimaftur, umframt teirra eftirkomarar, kundu verið ein partur av føroysku arbeiðsmegini í framtíðini. At ung fara av landinum at nema sær útbúgving er jaligt, tí útbúgving økir um produktiviteten og tilknýtið til arbeiðsmarknaðin, men hetta gagnar bert Føroyum, um tey ungu flyta heimaftur eftir loknan lesnað. Politiski myndugleikin eigur tískil at vera varugur við, at hann hevur móguleika fyri at bøta uppá viðurskifti, sum kunnu vera við til at fasthalda tey ungu, so tey í minni mun flyta av landinum ella í størri mun hava hug at flyta heimaftur eftir at hava lisið uttanlands, eitt nú við at styrkja útbúgvingar- og bústaðarmóguleikar í Føroyum.

Sannlíkindini fyri til- og fráflyting eru ymisk fyri føroyingar og útlendingar. Tilgongdin av útlenskari arbeiðsmegi kann bæði vera treytað av búskaparlígu gongdini í Føroyum og í útlandinum, og av broytingum í lógum og skipanum í Føroyum. Útlendingar hava størst sannlíkindi at flyta til Føroya, tá ið teir eru í arbeiðsørum aldri, og útlendingar hava munandi størri sannlíkindi, enn føroyingar, at flyta av landinum, tí flestu teirra arbeiða í Føroyum í avmarkaðum tíðarskeiðum. Søguligu hagtølini vísa, at útlenskir menn í størri mun koma til Føroya, enn útlenskar kvinnur, og henda gongd væntast eisini at gera seg galdandi í framtíðini.¹⁰

Eisini vísa hagtølini, at summir útlendingar koma sum børn (sum samfylgjandi familja ella gjøgnum familjúsamanføring), og tað væntast tað eisini at gera frameftir. Tað eru ikki allir útlendingar, sum fara av landinum aftur, og tað merkir, at teir við tíðini kunnu fáa rætt til somu almennu tænastr og veitingar, sum føroyingar.¹¹

2.1.3 Deyðatíttleiki

Tal av deyðum í hvørjum ári er roknað út frá deyðatíttleikanum, ið er treytaður á aldur og kyni. Føroyska búfjølðin er so mikið lítil, at tað til dømis í mong ár ikki er nakar, sum er deyður í ávísam aldursbólum. Hetta ger tað trupult at meta um sannlíkindi fyri deyða fyri hvønn aldur út frá føroyskum hagtølum. Aldurstreytaði deyðatíttleikin og gongdin í livialdri í Føroyum líkist tó nógv norskum tølum, og tí byggir framrokningin av deyðatíttleikanum á norsk hagtøl, ið eru tillagaði árliga veruliga talið av deyðum í Føroyum í søguligu tølunum (1986 – 2024).¹² Aldurstreytaðu deyðatíttleikarnir eru ikki mettir at vera treytaðir av

¹⁰ Nógvir ukrainar eru komnir til landið síðani 2022, og teir telja við í fólkatálinum sum útlendingar. Í fólkatalsframrokningini verður tó ikki mett, at tað frameftir javnan fara at koma flóttafólk til Føroya og teir eru tí tiknir úr framrokningini av fólkatálinum.

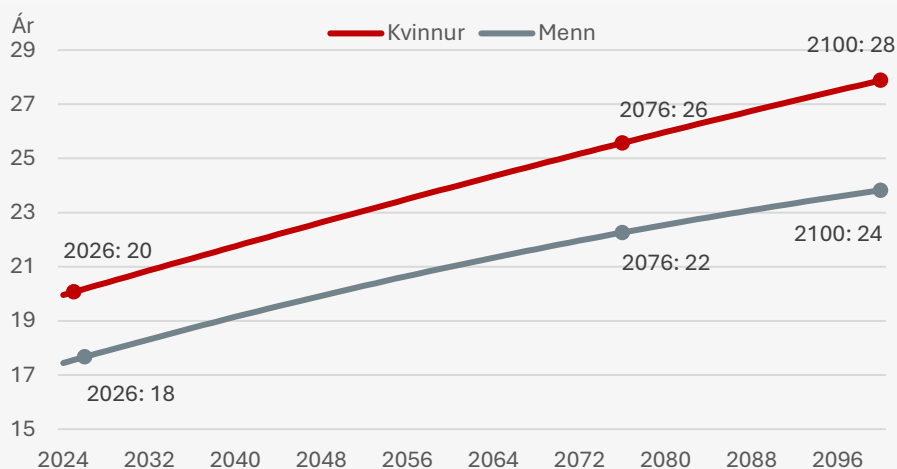
¹¹ Útlendingur, sum kemur til landið við arbeiðsloyvi, kann taka samfylgjandi við, um hann lýkur krav um eina ávísa inntøku. Kravda inntøkan veksur fyri hvønn persón sum kemur við til Føroya, og tað er fyri maka og upp til 4 børn. Sí eisini fylgiskjal 2 um rættindi hjá útlendingum í Føroyum.

¹² Hagtølini um norsku aldurstreytaðu deyðatíttleikarnar eru úr hagtalsgrunninum Human Mortality Database.

uppruna, tað vil siga, at útlendingarnir í Føroyum eru mettir at hava sama deyðatíttleika, sum føroyingar í fólkatalsframrokningini.

Væntaði framtíðar deyðatíttleikin og livialdurin er roknaður við at nýta sannlíkindini fyri deyða fyri hvønn aldur (0 - 90 ár) og gongdini í, hvussu deyðatalið er broytt við tíðini (hetta verður rópt Lee-Carter hátturin).¹³ Væntaði framtíðar aldurstreytaði deyðatíttleikin er mettur at líkjast søguligu gongdini í aldurstreytaða deyðatíttleikanum, og søguliga gongdin vísir, at livitíðin er økt gjøgnum tíðina. Gongdin við veksandi livialdri heldur fram, men er tó dalandi í framrokningartíðarskeiðinum. Tað merkir, at vit ikki væntast at gerast ógvuliga gomul í framrokningini, men at vit væntast at gerast fleiri, sum røkka ein høgan aldur. Lee-Carter hátturin er nýttur til at framrokna deyðatíttleika hjá teimum 0 – 90 ára gomlu, meðan deyðatíttleikin hjá 90+ ára gomlum er roknaður við at leingja gongdina í framrokningini av deyðatíttleikanum hjá teimum 80-89 ára gomlu, av tí at tað eru fáar eygleiðingar í aldrinum omanfyri 90 ár.

Mynd 2.5 Treytað restlívitið hjá einum 67 ára gomlum

Kelda: Landsbanki Føroya.

Úrslitini fyri framrokningarnar vísa, at treytaða restlívitið hjá einum 67 ára gomlum manni í 2026 er nærur 18 ár, sí mynd 2.5. Tað merkir, at treytað av, at hann er á lívi, tá hann er 67 ár í dag, kann hann vænta at liva í nærur 18 ár sum fólkapensjónistur. Um 50 ár, tað vil siga í 2076, kann ein maður vænta at liva góð 22 ár og í 2100 í nærur 24 ár eftir at hann hevur rokkið 67 ára aldur. Kvinnur liva sum heild eitt sindur longri, enn menn. Treytaða restlívitið hjá eini 67 ára gamlari kvinnu í dag (2026) eru góð 20 ár, meðan hon í 2076

¹³ Sí eisini Marianne Frank Hansen og Peter Stephensen, Befolkningsfremskrivning 2013, DREAM, Juli 2013, kapitull 4 um Lee-Carter háttin.

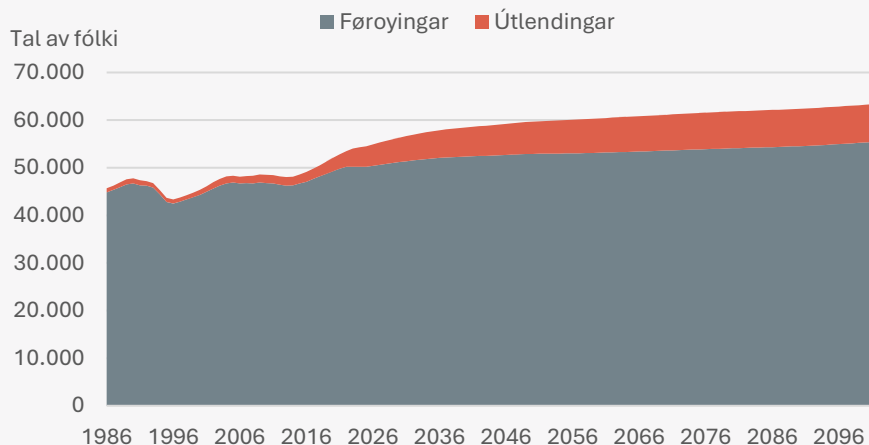
kann vænta at liva í nærum 26 ár og í 2100 at liva í nærum 28 ár eftir at hava rokkið 67 ára aldur.

Treytað restlívitið er ikki tað sama sum væntaður miðal lívaldur. Væntaður miðal lívaldur er miðalaldurin, sum ein nýfðingur kann væntast at røkka, um deyðatíttleikin verður tann sami, sum í dag. Sambært nýggju fólkatalsframrokningini er væntaði miðal lívaldurin hjá einum 0 ára gomlum drongi í 2026 beint omanfyri 82 ár, meðan hann um 50 ár (í 2076) er nærum 89 ár og í 2100 er hann 91 ár. Hjá kvinnunum er væntaði miðal lívaldurin nærum 86 ár í 2026, 92,5 ár í 2076 og góð 95 ár í 2100.

2.1.4 Gongdin í fólkatálinum

Mynd 2.6 vísir søguliga og framroknaða fólkatálið í Føroyum. Framroknaða fólkatálið verður umleið 63.000 fólk í 2100, har føroyingarnir fara at verða um 55.000 í tali og útlendingar um 8.000. Tað er ein øking í fólkatálinum á umleið 1/7 samanborið við í dag. Útlendingar telja sambært fólkatalsframskrivingini fyrri 9% av fólkatálinum í 2026, og fyrri 12,5% í 2100. Útlendingar verða í framskrivingini vístir sum útlendingar, men teirra eftirkomarar verða vístir sum føroyingar.

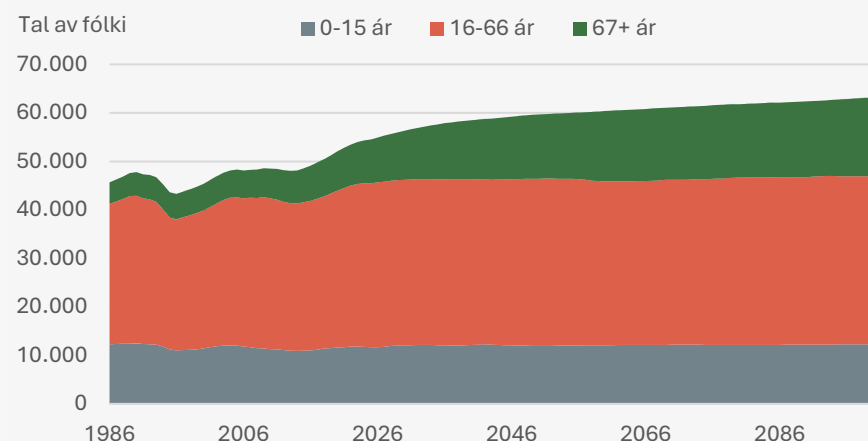
Mynd 2.6 Fólkatalsframrokning býtt á føroyingar og útlendingar

Kelda: Landsbanki Føroya.

Mynd 2.7 býttir ávíkavist fólkatálið í aldursbólkarin børn (0 – 15 ár), fólk í arbeiðsførurum aldri (16 – 66 ár) og eldri (67+). Allir tríggir aldursbólkarin veksar í framrokningartíðarskeiðinum, men talið av eldri fólki veksar lutfalsliga mest, ið eisini sæst á mynd 2.8, har gongdin í talinum av fólki býtt á aldursbólkar er víst sum indeks við byrjanarári 2024.

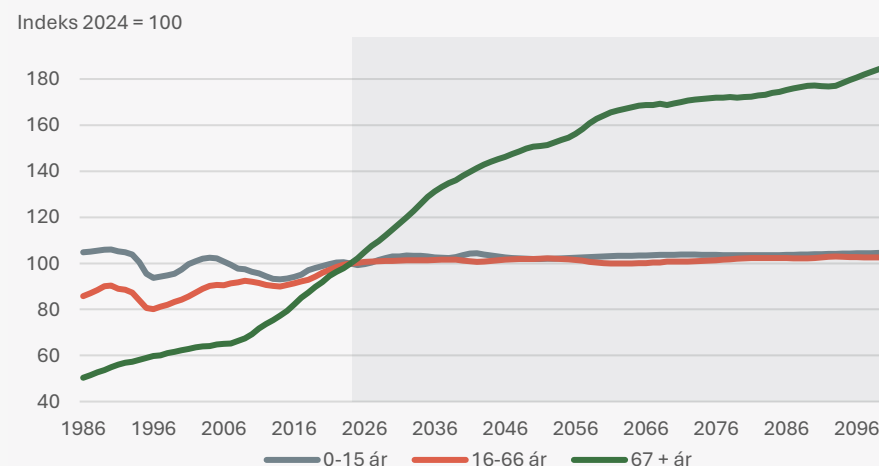
Mynd 2.7 Fólkatalsframrokning føroyingar og útlendingar tilsamans býtt á aldur

Kelda: Landsbanki Føroya.

Mynd 2.8 vísir, at talið av fólki omanfyri 67 ár veksur við 76,5% fram til ár 2100, meðan talið av fólki í aldrinum 16 – 66 ár, ið skal umboða arbeiðsmegina, veksur við 2% og talið av børnum við 5% í sama tíðarskeiði.

Mynd 2.8 Føroyingar og útlendingar tilsamans býtt á aldursbólkar

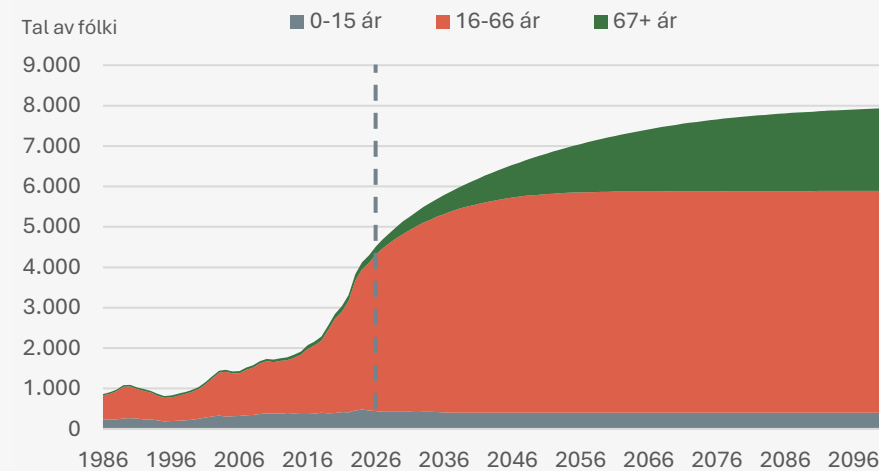
Viðm.: 1985 – 2024 eru søgulig tøl, kelda: Hagstova Føroya og 2025 – 2100 eru framroknaði tøl, kelda: Landsbanki Føroya.

Útlendingar

Fráflytingarsannlíkindi fyri útlendingarnir er lægri enn 1. Tað merkir, at ikki allir fara av landinum aftur, men at summir verða verandi og gerast gomul í Føroyum, sí mynd 2.9. Útlenskar kvinnur hava eitt vet lægri sannlíkindi at flyta av landinum aftur, enn útlenskir menn, og tað verða tískil í framrokningartíðarskeiðinum fleiri eldri útlenskar kvinnur, enn eldri útlenskir menn. Hetta kemur eisini av, at útlendingar eru mettir at hava sama deyðatítleika sum føroyingar, har kvinnur hava longri miðal livitíð, enn mannfólk.

Tað verða í framtíðini vegna lægru fráflytingarsannlíkindini hjá útlendsku kvinnunum, fleiri útlenskar kvinnur enn útlenskir menn, sum partur av “føstu” arbeiðsmegini í Føroyum, men tað verða framvegis munandi fleiri útlenskir menn, enn útlenskar kvinnur, sum árliga koma til og fara úr Føroyum í arbeiðsrindum.

Mynd 2.9 Útlendingar býtt á aldursbólkar

Kelda: Landsbanki Føroya.

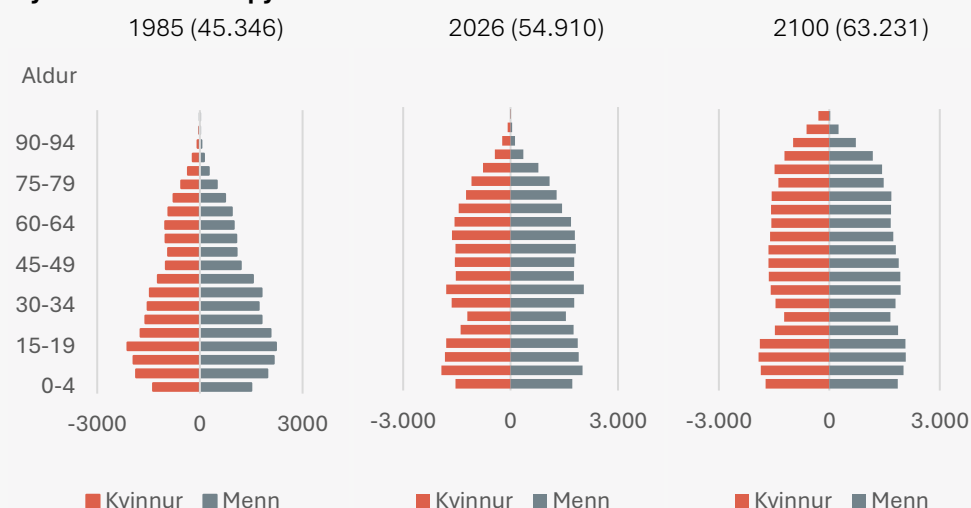
Tað er ikki vist, at tilflytingin av útlenskari arbeiðsmegi fer at halda á fram at vera eins stór, sum hon hevur verið seinastu árin. Ein orsök til tilflytingina hevur verið trot á arbeiðsmegi, og minkar tørvurin á arbeiðsmegi, minkar tilflytingin av útlenskari arbeiðsmegi væntandi eisini. Veksur arbeiðsloysið upp um 3,5% í Føroyum, gerast krøvini nakað strangari fyri at innflyta útlenska arbeiðsmegi, og um so er, kann ikki væntast at útlensk arbeiðsmegi kemur til Føroya í eins stóran mun, sum tað hevur tey seinastu árin. Úrslitini frá nýggju fólkatalsframrokningini skulu tí tulkast við fyrivarni. Hinvegin kann tað eisini henda, at tørvurin á útlenskari arbeiðsmegi verður enn størri í framtíðini, enn hon er í dag, eitt nú innan eldrarøkt og heilsuverk vegna veksandi talið av eldri fólki.

Tískil eru tvey alternativ framlit gjørd, ið annaðhvørt umboðar eina størri og ein minni tilflyting av útlenskari arbeiðsmegi samanbórið við í dag, sí brot 04. Les eisini fylgiskjali 2 um rættindi hjá útlendingum í Føroyum og í broti 03 um útlenska arbeiðsmegi í Føroyum.

Mynd 2.10 vísir broytingina í føroysku búfjældini. Tølini frá 1985 vísa búfjældina í einum pyramiduskapi, har flestu fólki eru í yngri aldursbólkunum, og har talið av fólki fellir jú eldri tey gerast. Hetta merkir, at tað í 1985 vóru mong í arbeiðsføra aldrinum til at forsyrgja teimum eldri aldursbólkunum. Í 2026 hevur aldurspyramidan fingið annað skap og hendan gongd vísir seg uppáttur meira í myndini fyri 2100, har fólkapýramidan meir líkist einum fýrkanti. Tað merkir, at tað gerast alsamt fleiri í eldri aldursbólkunum samanbórið

við teimum yngru aldursbólkunum. Tað vil siga, at tað verða lutfalsliga færri í arbeiðsførum aldri, ið skulu forsyrgja teimum eldru aldursbólkunum.

Mynd 2.10 Fólkatalspyramida

Kelda: Landsbanki Føroya. Samlaða fólkatalið 1. januar í árinum.

Á myndunum fyri 2026 og 2100 sæst ein innskurður fyri fólk, sum eru í aldursbólkinum 25 – 29 ára gomul, og hetta er eitt vet sjónligari fyri kvinnurnar enn fyri menninar. Talan er í stóran mun um fólk, sum fara uttanlands at lesa, har føroysku kvinnurnar hava størri lyndi til at flyta av landinum, enn menninir. Hinvegin vísa myndirnar at kvinnurnar í elstu aldursbólkunum í framskrivaðu tølunum (ár 2100) eru fleiri enn menninir, og tað kemur av, at miðal livialdurin hjá kvinnum er hægri, enn hjá monnum.

Pensjónsaldur

Livialdurin er øktur skjótari, enn pensjónsaldurin í Føroyum. Tá ið pensjónsskipanin varð yvirtikin í 1988, kundi ein fólkapensjónistur vænta at liva í umleið 15 ár, meðan hann í dag kann vænta at liva í 19 ár í miðal. Vit liva sostatt longri í dag, enn vit gjørdu fyri bara fáum áratíggjum síðani. Gongdin við veksandi livialdri verður mett at halda áfram. Sambært fólkatalsframrokingini kunnu fólk, tá ið tey røkka pensjónsaldri, vænta at liva munandi longri sum pensjónistar í framtíðini, enn pensjónistar kunnu í dag (sí mynd 2.5).

Pensjónsaldurin hækkaði í 2025 til 67,5 ár og er samtyktur at hækka til 68 ár í 2030. Í galdandi lóg um almannapensjónir er ásett, at pensjónsaldurin skal dagførast í 2025 og fimta hvørt ár frameftir, um so er, at væntaði livialdurin er øktur. Sambært lóggávuni skulu broytingar í pensjónsaldrinum samtykkjast 10 ár frammanundan, at pensjónsaldurin

verður tillagaður. Sostatt átti ein møgulig broyting í pensjónsaldrinum, sum skal koma í gildi í 2035, longu at verið samtykt í 2025.¹⁴

Pensjónsaldurin skal sambært verandi lóg hækast, um livialdurin fyri 65 ára gomul í 2024/25 er farin uppum livialdurin sum hann var í 2014/15. Livialdurin, ið verður nýttur, er eitt miðaltal fyri menn og kvinnur. Í nýggjastu hagtølunum hjá Hagstovu Føroya er mátaði livialdurin øktur við 0,9 árum í 2024/25 samanborið við 2014/15. Árligu tøluni sveiggja nógv frá ári til ár av tí at fólkatálið í Føroyum er lutfalsliga lítið, og tí almannakunnger Hagstova Føroya í somu talvu eitt javnað mát, fyri at geva eina meira rættvísandi mynd av gongdini. Við javnaða mátinum var miðal livialdurin hjá einum 65 ára gomlum økt við 0,8 árum í 2024/25 samanborið við 2014/15.

Bæði úrslitini vísa, at livialdurin er øktur seinastu 10 árin, og tað átti at givið grundarlag fyri eini hækking av pensjónsaldrinum í 2035. Men ásetingarnar í lógini eru ov trekar, tí útrokningin av pensjónsaldrinum inniber, at pensjónsaldurin ikki skal setast upp í 2035. Væntaði livialdurin hjá tí 65 ára gamla var 85,8 í miðal fyri menn og kvinnur í Føroyum í 2024/25¹⁵ og sambært lógini skal ein treytaður vøkstur í livialdrinum leggjast afturat á 0,2, meðan eitt tíðarskeið á 18 ár í pensjónstilveru skal dragast frá, og tað gevur ein pensjónsaldur í 2035 á 68 ár.¹⁶

Væntaði livialdurin verður roknaður við grundarlagi í andlátum í Føroyum, og av tí at fólkatálið er so mikið lítið í Føroyum, elvir grunna hagtalsgrundarlagið til sveiggj í hagtølunum. Hetta sæst aftur í árunum eftir Covid-19, ið hevur elvt til broytingar í hagtølunum fyri væntaða livialdurin. Tað er heldur óheppið, at fyribils sveiggj í hagtølunum skulu vera avgerandi fyri ásetingina av pensjónsaldrinum í Føroyum, tá ið tað er greitt, at gongdin í livialdrinum í Føroyum er veksandi.

Tá ið lógin um almannapensjónir varð samtykt við pensjónsnýskipanini í 2018, var ætlanin at *“tryggja øllum eina góða pensjón, trygt heilsuverk og munagóða eldrarøkt í framtíðini”*

¹⁴ Í løgtingslóg nr. 48 frá 10. mai 1999 um almannapensjónir o.a., sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 117 frá 9. desember 2024, §4.

¹⁵ Lowess mátið hjá Hagstovu Føroya, talva IB02052.

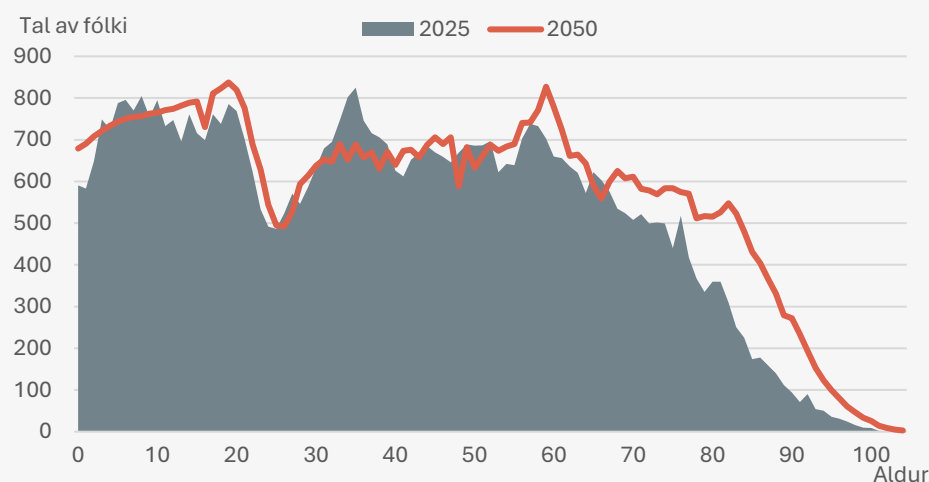
¹⁶ Í donsku lógini um almannapensjónir verður miðað eftir einum fólkapensjónstíðarskeiði á 14,5 ár. Pensjónsaldurin verður hækkaður í samsvar við hesi ætlan í Danmark og tað hevur tryggjað haldføri í danska fíggjarpolitikkin. Í donsku lóggávuni kann pensjónsaldurin hækast við einum heilum ári fimta hvørt ár. *Bekendtgørelse af lov om social pension*, § 1a. stk. 2 og stk. 3. Retsinformation.dk.

við at pensjónsaldurin veksur í sama mun sum livialdurin.¹⁷ Lógin virkar tó ikki fyri hesum við verandi ásetingum, tá ið útrokningarnar av pensjónsaldrinum vísa, at hann eigur at verða 68 ár í 2035. Tískil er neyðugt, at lógin um almannapensjónir verður broytt soleiðis, at pensjónsaldurin hækkar í samsvari við veksandi gongdini í livialdrinum óansæð fyribils sveiggj í hagtlunum.

Sambært tilmæli um broytingar í ásetanini av pensjónsaldrinum hjá aktuari Poul Christoffer Thomassen, verður mettt, at pensjónsaldurin fyri 2035 í minsta lagi má økjast við ½ ári, óansæð, hvat seinastu útrokningar av væntaða livialdrinum vísa.¹⁸ Hann metir, at ein hækking av pensjónsaldrinum við ½ ári ikki er nóg mikið, til at fylgja við í økingini í væntaða livialdrinum í framtíðini, og at almennu útreiðslurnar til fólkapensjón fara at økjast munandi.

Komandi árin fer talið av eldri fólki at veksa, meðan talið av fólki í arbeiðsmegini ikki fer at veksa eins nógv – sí mynd 2.11, sum vísir, at størra talið av fólki í 2050 (reyða strikan) samanborið við í 2025 (gráa økið), serliga legst afturat í eldru aldursbólkunum (áleið 70 til 100 ára aldur).

Mynd 2.11 Fólkatalið býtt á aldur í 2025 og 2050

Kelda: Landsbanki Føroya

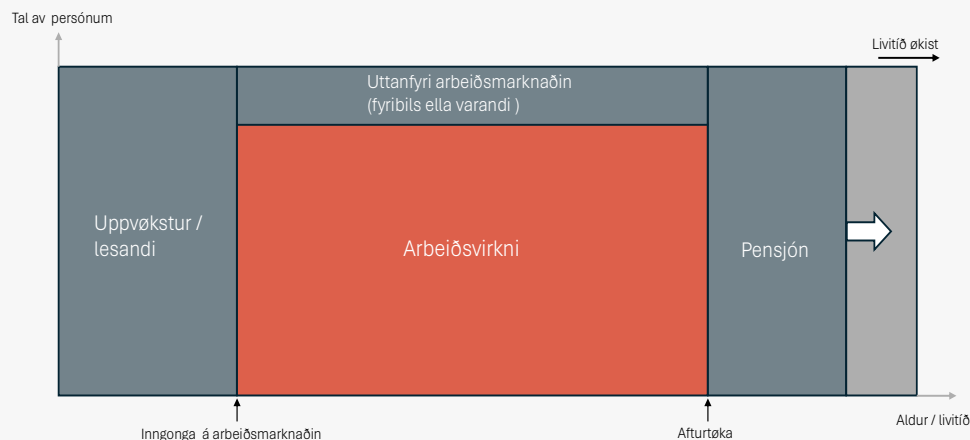
¹⁷ Tíðargrein: *Hægri pensjón, smidligur pensjónsaldur og styrkt haldføri*. Fíggjarmálaráðið 04.05.2018.

¹⁸ *Pensjónsaldurin. Framrokning og greining av væntaða livialdrinum hjá fólkapensjónistum og tilmælið um broytingar í ásetanini av pensjónsaldrinum*, Poul Christoffer Thomassen, Aktuarur, 08.10.2024.

Tá ið áramálið, sum ein kann vænta at liva sum pensjónistur veksur, økjast almennu útreiðslurnar til fólkapensjón, eldrarøkt og tænastr í heilsuverkinum til eldru aldursbólkar. Hækkar pensjónsaldurin ikki í samsvari við veksandi livialdurin, fara tey eldru í framtíðini at liva í fleiri ár við almennari veiting, enn tey eldru gera í dag og tá verður neyðugt at fremja politiskar raðfestingar, ið maa burturav vælferðartænastrinum ella krevja munandi størri inntøkur gjøgnum skattir og avgjöld, um sama støði á vælferðartænastrinum, sum í dag, skal haldast í framtíðini.

Sosiali sáttmálin lýsir lutfallið millum tey arbeiðsvirknu og tey, sum ikki eru virkin á arbeiðsmarknaðinum, tvørturum ættarlið. Tá ið livialdurin veksur, gerast tað lutfalsliga fleiri, sum eru á pensjón, meðan lutfallið av teimum, sum eru arbeiðsmarknaðinum ikki veksur eins nógv, tá ið samanborið verður tvørtur um ættarlið, sí mynd 2.12.

Mynd 2.12 Samhaldsfesti millum ættarlið

Kelda: *Fremtidssikring af et stærkt pensionssystem*, Kommissionen om tilbagetrækning og nedslidning, 2022, s. 140.

Ein skipan, har pensjónsaldurin hækkar so hvørt sum livialdurin veksur, verður rópt livitiðarindeksering. Ein livitiðarindeksering av pensjónsaldrinum er við til at varðveita sama lutfall millum talið av fólki, sum eru arbeiðsvirkin, og talið av fólki, sum eru á pensjón, og ger, at áramálið, ið ein kann vænta at liva sum pensjónistur, verður meira javnt tvørturum ættarlið. Livitiðarindeksering av pensjónsaldrinum er sostatt við til at tryggja sosiala sáttmálan millum ættarliðini og harvið undirtøkuna fyri okkara pensjónsskipan. Eru tað hinvegin útlit til, at pensjónistar í framtíðini kunnu vera í áhaldandi longri áramálum á fólkapensjón, sum tey ungu ættarliðini skulu fígga, er ikki vist, at tað verður undirtøka fyri verandi pensjónsskipan.

Livitiðarindeksering av pensjónsaldrinum er ikki einans týðningarmikil fyri at tryggja rættvísi tvørturum ættarlið, men er eisini avgerandi fyri at tryggja haldfæri í fíggarpolitikkinum.

Pensjónsaldurin kann sambært lógini í mesta lagi hækka við einum hálvum ári hvørja ferð, men tað stendur eisini í lógini, at er livialdurin øktur, skal eitt fólkapensjónstíðarskeið á 18 ár dragast frá livialdrinum. Í frágreiðingini hjá Poul Christoffer Thomassen verður mælt til, at markið fyri, hvussu nógv pensjónsaldurin kann økjast, hækkar úr ½ ári til í minsta lagi 1 ár fimta hvørt ár, um fólkapensjónstíðarskeiðið skal halda á fram at verða umleið 18 ár í framtíðini.

Búskaparráðið hevur gjørt eitt alternativt framlit, har pensjónsaldurin hækkar soleiðis, at eitt fólkapensjónstíðarskeið á 18 ár verður varðveitt fram til 2100. Tað merkir, at pensjónsaldurin hækkar við einum heilum ári fimta hvørt ár í tíðarskeiðinum 2035 – 2045, tað vil siga trýggjar ferðir, og eftirfylgjandi við ½ ári fimta hvørt ár fram til 2100. Tá verður pensjónsaldurin 76,5 ár við seinastu hækking í 2100, og hetta gevur ein betri haldfærisávísing, ið kemur av, at hækkingin av pensjónsaldinum fer skjótari fram, enn í grundframlitinum, sí brot 04 um alternativ framlit.

Tað hevur eisini verið umrøtt, hvørt tað er rættvíst, at vit skula verða eitt ár longri á arbeiðsmarknaðinum fyri hvørt árið, ið livialdurin økist. Sambært Ramlau-Hansen, Rangvid og Rasmussen¹⁹ er tað ikki rættvíst fyri komandi ættarlið, um pensjónsaldurin hækkar 1:1 við livitíðini, tí tá skulu komandi ættarlið nýta ein størri part av lívinum á arbeiðsmarknaðinum, enn núlivandi ættarlið. Teir vilja vera við, at pensjónsaldurin bert eigur at hækka í tann mun, at sama lutfall av lívinum, ið ein livur sum pensjónistur, verður varðveitt.²⁰

¹⁹ Ramlau-Hansen, H., Rangvid, J., & Rasmussen, P. B. (2026). Fair pensionsaldr: Rationale og økonomiske konsekvenser. *Finans/Invest*, 2026(3), 5-16.

²⁰ Tað gevur ein verri haldfærisávísing um pensjónsaldinum so hvørt sum livitíðin økist einans hækka í tann mun, at komandi ættarlið framvegis fara at liva í 30% av sínum vaksna lívi sum pensjónistar, tí hesin hátturin hevur við sær, at pensjónsaldurin verður settur upp við longri millumbilum, enn fimta hvørt ár.

2.2 Íbúgvaroknskapur

Í ungum aldri nýta vit velferðartænastur so sum dagstovnar, fólaskúla og miðnámsskúla. Í eldru árunum nýta vit í størri mun velferðartænastur so sum eldrarøkt og heilsuverk. Harafturat verða inntøkujavnandi almennar veitingar latnar, tá ið fólk ikki eru virkin á arbeiðsmarknaðinum, so sum arbeiðsloysisstuðul, fyritiðarpensjón, samhaldsfasta (AMEG) og fólkapensjón. Er man virkin á arbeiðsmarknaðinum, er man hinvegin við til at forsyrgja teimum, sum eru uttanfyri arbeiðsmegin. Aldurssamansetingin av búfjöldini er avgerandi fyri almennu inntøkurnar og útreiðslurnar. Støddin á arbeiðsmegini ásetur inntøkurnar hjá tí almenna, meðan talið av børnum og eldri fólki ger av, hvussu stórar útreiðslurnar verða til velferðartænasturnar og veitingarnar, sum tað almenna skal veita.

Niðanfyri verður greitt frá, hvussu íbúgvaroknskapurin ásetur talið á teimum, sum eru í arbeiðsmegini, og teimum, sum eru uttanfyri arbeiðsmegini. Síðani verða almennu inntøkurnar og útreiðslurnar, sum tær eru í dag, býttar á aldur, kyn og uppruna sambært íbúgvaroknskapinum, fyri síðani at verða faldaðar saman við fólkatálinum og framskrivaðar eftir, hvussu aldurssamansetingin hjá føroysku búfjöldini broytist.

Arbeiðsmegin og fólkið uttanfyri arbeiðsmegini

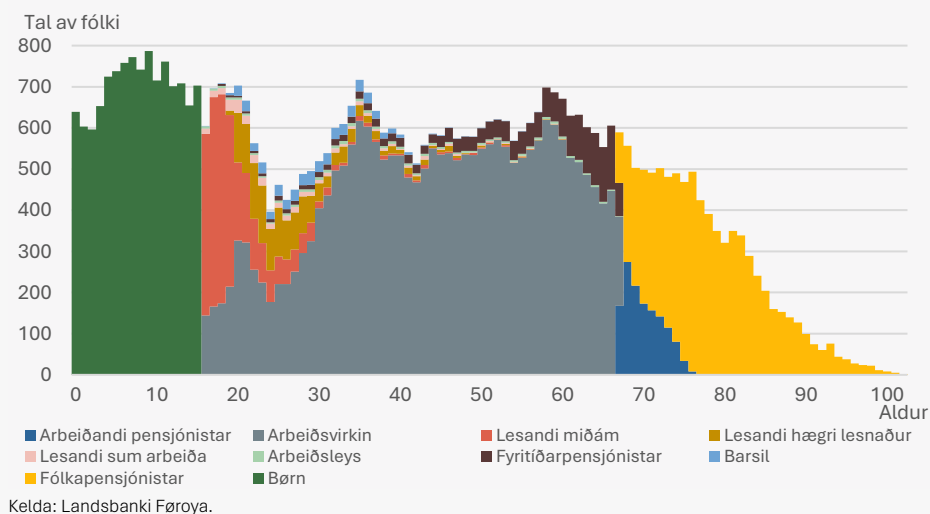
Íbúgvaroknskapurin verður nýttur til at áseta talið av teimum, sum ávikavist eru í og uttanfyri arbeiðsmegini. Arbeiðsmegin fevnir um arbeiðsvirkin og arbeiðsleys, meðan børn, pensjónistar, fyritiðarpensjónistar, lesandi og fólk í barnsburðarfarloyvi eru vinnuliga óvirkin. Í hesi haldfærisgreining er tó lógð inn ein nýggj fortreyt samanborið við haldfærisgreiningina frá 2024, at lesandi og fólkapensjónistar kunnu vera partvíst arbeiðsvirkin.

Mynd 2.13 býtir búfjöldina upp eftir, hvussu arbeiðsmarknaðartilknýtið er í ymsu aldrinum. Myndin vísir íbúgvaroknskapin fyri árið 2025 og búfjöldin er bólkað í ávikavist børn (0–15 ár), lesandi á miðnámi (16+ ár), lesandi á hægri lesnaði (19+ ár) og harafturat eru nøkur lesandi sum arbeiða. Síðani er ein stórur partur av búfjöldini arbeiðsvirkin (16–66 ár), meðan onnur eru arbeiðsleys (16–66 ár), fyritiðarpensjónistar (18–66 ár) ella fólk í barnsburðarfarloyvi. Til endans eru fólk fólkapensjónistar ella arbeiðandi pensjónistar í aldrinum omanfyri 67.²¹

²¹ Keldur fyri ymsu bólkanar: Barnsburðarfarloyvi og arbeiðsvirkni (og í hvønn mun lesandi, og fólkapensjónistar arbeiða): Lønarhagtøl TAKS. Lesandi: Studni (lesandi uttanlands telja ikki við). Fulltíðar arbeiðsleys: Hagstovan. Fyritiðarpensjónistar og fólkapensjónistar: Almannaverkið. Fyritiðarpensjónistar fevnir eisini um tey, sum fáa avlamningsveiting. Fólkið skift á kyn, aldur og uppruna: Hagstovan. Har sum tað er viðkomandi, er roknað til ársverk, til dømis lesandi sum arbeiða ella at tal av fólki í barnsburðarfarloyvi eru gjørd um til heil ár. Umrokning til ársverk: Danmarks Statistik og Hagstovan.

Tað sæst á mynd 2.13, at luttøkan á arbeiðsmarknaðinum er lutfalsliga lág í ungum aldri, tá ið fólk vanliga eru lesandi ella í barnsburðarfarloyvi, og at hon síðani veksur yvir lívið. Tá ið pensjónsaldurin nærkast, minkar arbeiðsvirknið, og talið av fyritiðarpensjónistum veksur. Henda gongdin væntast at halda fram í framtíðini, tá ið pensjónsaldurin verður settur upp. Tað vil siga, at verður pensjónsaldurin hækkaður, fer eitt veksandi lutfall av arbeiðsmegini at gerast fyritiðarpensjónistar í árunum uppundir pensjónsaldur vegna tað, at tey eru niðurslitin.

Mynd 2.13 Íbúgvarknskapur 2025, føroyingar

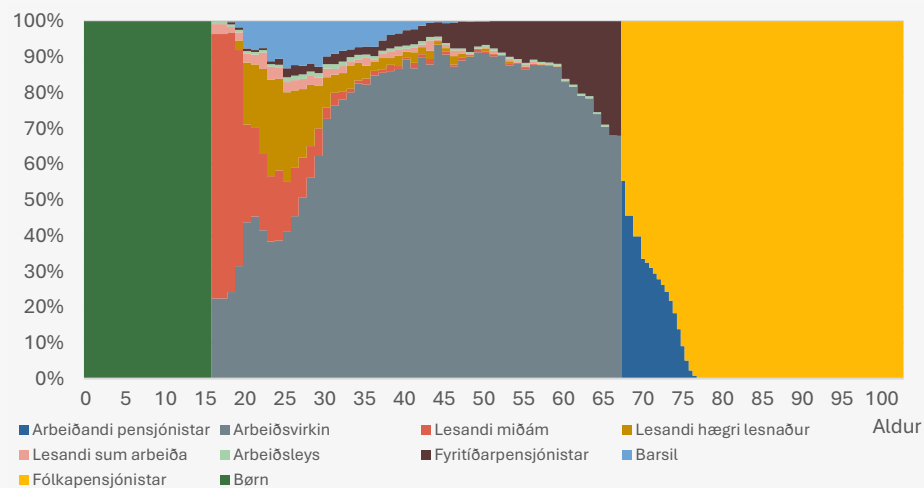

Mynd 2.14a og 2.14b vísa sama íbúgvarknskapur fyri føroyingar, men fyri ávikavist kvinnur og menn. Íbúgvarknskapurin verður í hesum báðum myndunum víst sum eitt lutfall. Verður mynd 2.14a samanborið við mynd 2.14b sæst, at kvinnur í eitt sindur minni mun enn menn luttaka á arbeiðsmarknaðinum í ungum árum. Hetta kemur bæði av, at ungar kvinnur í størri mun enn menn, eru í barnsburðarfarloyvi, og tí tær í størri mun enn menn fara av landinum fyri at lesa eftir umleið 20 ára aldur.

Menn fara eisini av landinum at lesa og tað sæst við innskurðinum tá ið teir eru í 20'unum. Kvinnurnar lata eisini til at gerast fyritiðarpensjónistar í størri mun enn menn uppundir pensjónsaldur, og menninir hava eitt sindur størri arbeiðsvirkni í árunum eftir pensjónsaldur, enn kvinnur. Í báðum myndum sæst harafturat, at ein stórur partur av búfjöldini arbeiðir eftir pensjónsaldur. Luttøkan á arbeiðsmarknaðinum er lutfalsliga stór beint eftir pensjónsaldur, og síðani minkar hon stöðugt við árunum. Tey lesandi og fólkapensjónistarnir eru í myndlinum sett til at vera arbeiðsvirkni svarandi til ta inntøku, sum hagtølini vísa at tey hava. Hagtølini vísa, at tey lesandi luttaka partvíst á arbeiðsmarknaðinum, men at teirra miðalløn er lægri, enn hjá teimum, sum hava verið mong ár á arbeiðsmarknaðinum (sí mynd 2.15). Nógvir pensjónistar arbeiða tey fyrstu árin eftir pensjónsaldur. Tá ið pensjónistarnir arbeiða, er teirra miðalløn høg vegna høgan starvsaldur, men teir arbeiða í miðal undir fulla tíð eftir pensjónsaldur. Í myndlinum eru

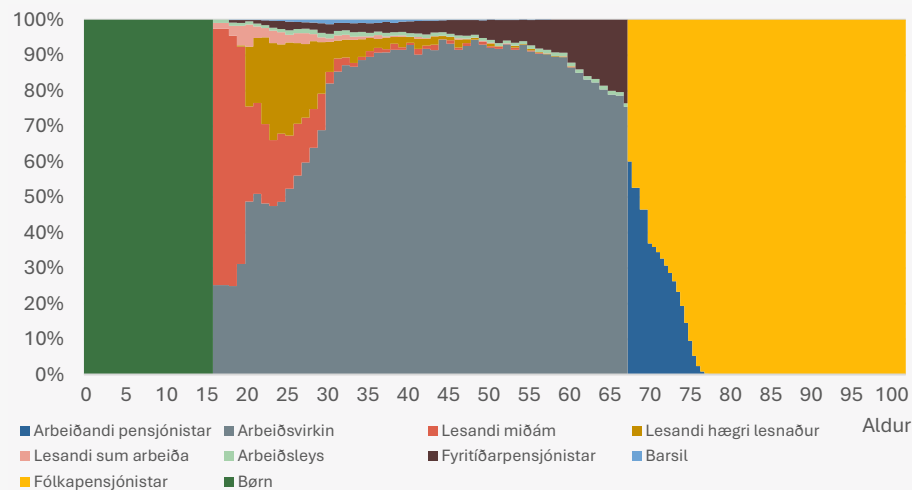
pensjónistarnir arbeiðsvirkir til áleið 76 ára aldur í ár 2025, og áramálið, ið teir eru arbeiðsvirkir, veksur partvíst við livialdrinum í framrokningartíðarskeiðinum. Les meira í broti 06 um í hvønn mun pensjónistar arbeiða.

Mynd 2.14a Íbúgvaroknskapur 2025, føroyskar kvinnur

Kelda: Landsbanki Føroya.

Mynd 2.14b Íbúgvaroknskapur 2025, føroyskir menn

Kelda: Landsbanki Føroya.

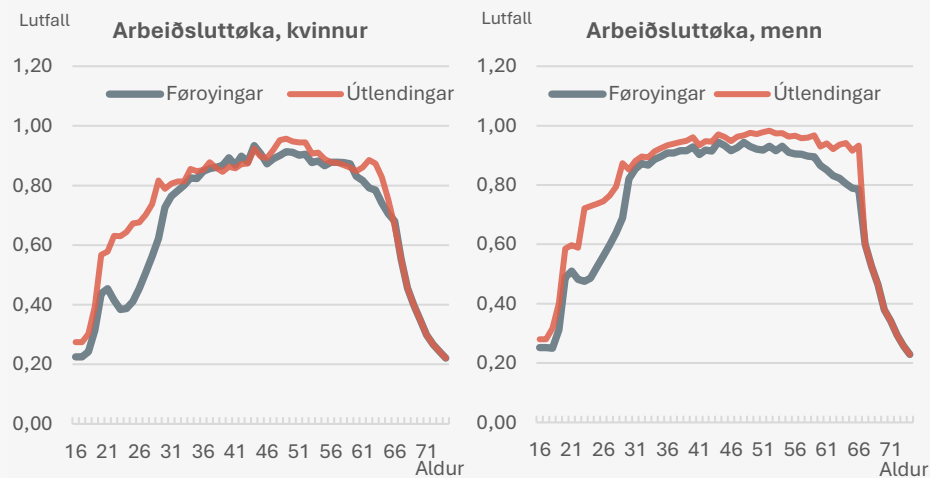
Útlendingar

Í íbúgvaroknskapinum hava útlendingarnir arbeiðsvirkni sambært sína luttøku á arbeiðsmarknaðinum. Útlendingar koma í størstan mun til landið fyrri at arbeiða, og teir kunnu væntast at hava eitt hægri arbeiðsvirkni, enn føroyingar.

Mynd 2.15 vísir eitt indeks fyri arbeiðsluttøku, har tann aldurin, sum hevur hægstu lønarinntøku, er normeraður til 1, og umboðar ein, sum arbeiðir fulla tíð. Luttøkan á

arbeiðsmarknaðinum í ymsu aldrinum er roknað út frá miðal inntøkuni í ávísa aldrinum sum lutfall í mun til tann sum er normeraður til 1. Aldurin, ið umboðar tann við hægstu lønarinntøku, er áleið 50 ár. Tað sæst í myndini, at arbeiðsluttøkan ikki rakar 1, og tað kemur av, at í miðal eru ikki øll í ávísa aldrinum í arbeiðsmegini. Tað sæst á mynd 2.15, at útlendsku kvinnurnar og menninir í størri mun eru virknir á arbeiðsmarknaðinum í ungum aldri, tá ið føroyingar partvíst eru lesandi ella í barnsburðarfarloyvi, og tískil einans partvíst eru arbeiðsvirknir. Útlendsku menninir hava eitt hægri arbeiðsvirkni enn føroyskir menn, tá ið teir nærkast pensjónsaldri, og hetta kemur av, at útlendingar fyrst og fremst koma til landið fyrri at arbeiða, umframt at teir ikki eru fyrítíðarpensjónistar í eins stóran mun, sum føroyingar.

Mynd 2.15 Arbeiðsluttøka býtt á aldur

Viðm.: Arbeiðsluttøka er roknað sum lutfall í mun til aldurin við hægstu lønarinntøku.
Kelda: Landsbanki Føroya, TAKS og egnar útrokningar.

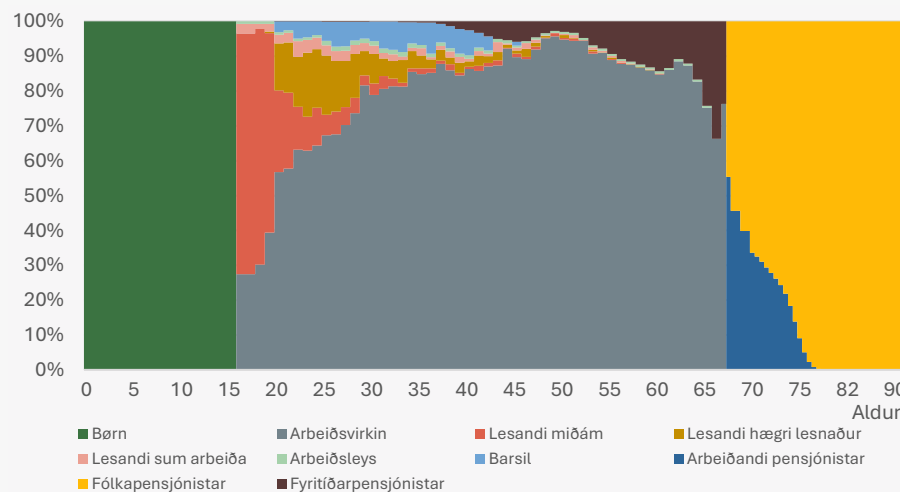
Hóast útlendingar hava eitt høgt arbeiðsvirkni, hava teir sambært lønarhagtølum yvirskipað eitt lægri lønarlag enn føroyingar. Sjálvt um summir útlendingar kunnu tjena nóg, starvast flestu teirra í lægri løntum størvum, her millum annað í tæna- og framleiðsluvinnuni. Útlendsku kvinnurnar tjena harafturat eitt sindur minni enn útlenskir menn. Útgoldna lønin, sum útlendsku kvinnurnar fáa í sín part, liggur um 80% av miðal lønini hjá útlenskum monnum.

Av føroyingunum tjena kvinnurnar somuleiðis minni enn føroysku menninir; teirra løn er umleið 2/3 av lønini hjá monnunum.²² Hetta kemur av, at tær í størri mun enn føroyskir menn arbeiða niðursetta tíð og eru í barnsburðarfarloyvi. Eisini starvast føroysku

²² Sí eisini talvuna LON02010 Løn (miðal) skift á kyn v.m. hjá Hagstovu Føroya.

kvinnurnar í størri mun í lágløntum størvum, enn menninir, eitt nú á vælferðarøkinum. Í myndlinum verður atlit tikið at lægra lønarlagnum hjá føroyskum kvinnum samanborið við føroyskar menn, og lægra lønarlagnum hjá útlendingum samanborið við føroyingar.

Mynd 2.16a Íbúgvaroknskapur 2025, útlenskar kvinnur

Kelda: Landsbanki Føroya.

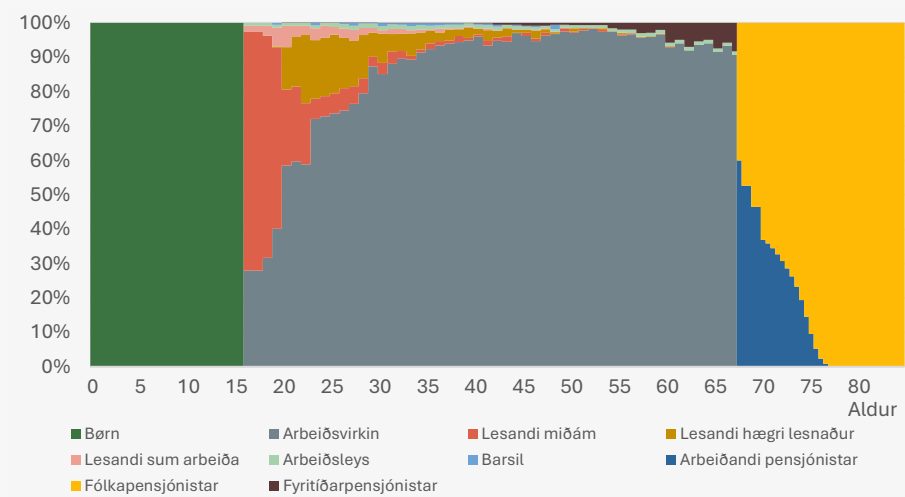
Útlendingarnir eru í íbúgvaroknskapinum “børn”, “arbeiðsleys”, “fólkapensjónistar” og “arbeiðandi pensjónistar” í sama mun sum føroyingarnir. Útlendingarnir eru í íbúgvaroknskapinum øðrvísi enn føroyingar viðvíkjandi “arbeiðsvirkni”, í hvønn mun tey eru “lesandi”, í “barnsburðarfarloyvi” og á “fyriríðarpensjón”. Útlendingar eru fyriríðarpensjónistar í eins stóran mun, sum føroyingar, tí flestu teirra eru komnir til landið í arbeiðsrindum. Tað finnst tó útlendingar, sum fáa fyriríðarpensjón, og hetta kemst av, at tað eru ikki allir útlendingar, sum fara av landinum aftur. Søguligu tøluni vísa, at útlenskir menn í størri mun koma til Føroya enn útlenskar kvinnur, og at útlensku menninir eisini hava størri lyndi til at fara av landinum aftur, enn útlensku kvinnurnar. Útlensku kvinnurnar hava sostatt í størri mun lyndi til at vera verandi í Føroyum, enn útlensku menninir.

Útlendingarnir, sum búgva í Føroyum væntast at fáa nærum fult útgjald frá Samhaldsfasta, tí rætturin til at fáa útgjald úr grunninum kann verða vunnin inn uppá lutfalsliga stutta tíð.²³ Hinvegin væntast teir einans at fáa brot av fólkapensjón, hetta tí at treytirnar fyri at fáa

²³ Verandi lóg um arbeiðsmarknaðareftirlønargunn ásetir, um ein persónur hevur búð í Føroyum í 3 ár frá 15 ár til pensjónsaldur, so fær viðkomandi fult útgjald úr grunninum, um man hevur búð 15 ár í Føroyum millum 15 ár og pensjónsaldur, og býr í Føroyum. Hetta verður tó væntandi broytt í næstum so tað verður sum fólkapensjónin, tað vil siga, at man fær fult útgjald tá ið man hevur búð í 40 ár í Føroyum.

fólkapensjón eru strangari enn at fáa Samhaldsfasta (sí fylgiskjal 2 um rættindi hjá útlendingum í Føroyum).

Mynd 2.16b Íbúgvaroknskapur 2025, útlendskir menn

Heilsugóð elli

Gongdin við veksandi livialdri verður tulkað sum, at vit hava betri heilsu, og er ein fortreyt um heilsugóða elli løgd inn í myndilin. Heilsugóð elli lækkar lutvíst kostnaðin á vælferðartænastum til einstaklingar innan ellisrøkt og heilsu hjá aldursbólum omanfyri 50 ár. Talva 2.1 vísir dømir á, hvussu útreiðsluflokkningin hjá ymsum aldursbólum broytist í framrokningartíðarskeiðinum, tá ið rættað er fyri heilsugóða elli. Talvan vísir til dømis, at ein 50 ára gamal í 2050 hevur útreiðsluflokkningina hjá einum 46 ára gomlum. Hetta merkir, at í myndlinum kostar ein 50 ára gamal í 2050 tað sama í heilsuútreiðslum, sum ein 46 ára gamal kostar í 2025.

Størsta broytingin í útreiðsluflokkning fæst hjá teimum yngru aldursbólkunum. Broytingin í væntaða restlívitið fyri elstu aldursbólkarnar er somikið lítil, at nærum eingin broyting er í útreiðsluflokkningini frá 2025 til 2100. Hetta kemur av, at tað er ósannlíkt, at elstu aldursbólkarnar kunnu gerast munandi minni útreiðslutungir, hóast tey væntast at liva eitt sindur longri. Hetta sæst serliga fyri tey, sum eru omanfyri 90 ára gomul (ein 95 ára gamal hevur framvegis útreiðsluflokkningina hjá einum 95 ára gomlum í 2050).

Talva 2.1 Aldur á kostnaðarprofili við heilsugóðari elli

Aldur	2025	2050	2075	2100
50 ár	49 ár	46 ár	44 ár	42 ár
60 ár	59 ár	57 ár	54 ár	53 ár
70 ár	69 ár	67 ár	65 ár	64 ár
80 ár	80 ár	78 ár	77 ár	76 ár
90 ár	90 ár	89 ár	89 ár	88 ár
95 ár	95 ár	95 ár	95 ár	94 ár

Kelda: Landsbanki Føroya.

Gongdin við veksandi lívaldri verður harafturat tulkað sum, at vit vegna betri heilsu megna at varðveita eitt høgt arbeiðsvirkni longri í lívinum. Sum nakað nýtt samanborið við haldfærisgreiningina frá 2024, ávirkar fortreytin um heilsugóða elli í hesi greining eisini arbeiðsmegina í framtíðini. Fyri framrokningina av arbeiðsmegi, merkir fortreytin um heilsugóða elli, at so hvørt sum væntaða restlívitiðin økist við einum heilum ári fyri tey, sum eru omanfyri 50 ár, gerast fólk eitt hálvt ár yngri í arbeiðsvirkni.²⁴ Hetta merkir, at økist væntaða restlívitiðin hjá einum 68 ára gomlum við einum heilum ári, verður arbeiðsvirknið hjá honum forskotið, so hann hevur arbeiðsvirknið hjá einum 67,5 ára gomlum.

Í myndlinum er sett inn sum fortreyt, at fólk halda á at vera arbeiðsvirkin tá ið pensjónsaldurin hækkar, um so er, at restlívitiðin er økt. Sostatt verður ikki væntað, at fólk fara at arbeiða longri, einans tí pensjónsaldurin er settur upp, men tí tey vegna betri heilsu liva longri, og tískil megna at halda fram á arbeiðsmarknaðinum eitt sindur afturat. At fólk liva longri, ger seg eisini galdandi í øðrum londum, serliga í Norðurlondum.²⁵ Eitt nú í Danmark, har tað verður mettt, at arbeiðsvirknið er økt hjá eldri fólki seinastu árinum, uttan mun til at pensjónsaldurin er hækkaður. Økta arbeiðsvirknið er mettt at stava frá, at lívaldurin er øktur og at heilsan er vorðin betri.²⁶ Myndilin nýtir tað fortreyt, at lutfallið av fyrítíðarpensjónistum veksur, tá ið pensjónsaldurin verður settur upp, tí tað verður ikki væntað, at øll megna at arbeiða longri, tá ið pensjónsaldurin hækkar.

Framtíðar arbeiðsmegin

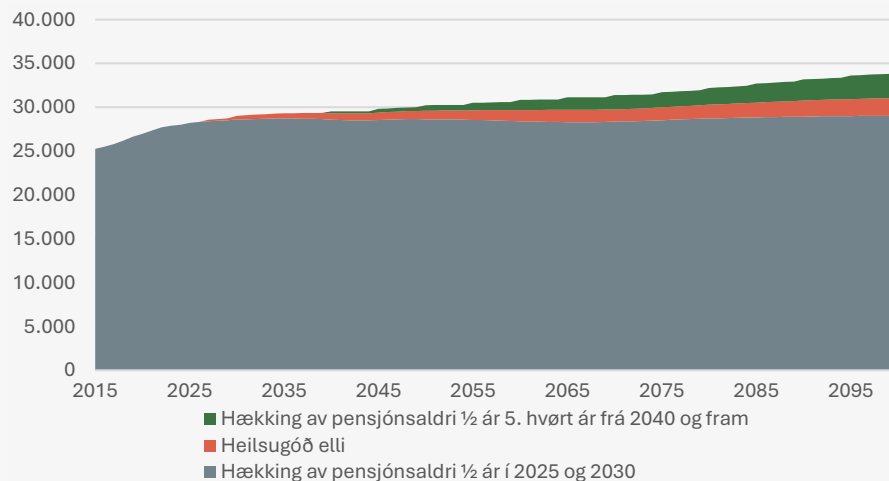
Mynd 2.17 vísir framtíðar arbeiðsmegina, tað vil siga talið av arbeiðsvirknum framskrivað við fólkatálinum. Í framrokningini er mettt, at arbeiðsvirknið, sum búfjöldin hevur í dag, er óbroytt í øllum framrokningartíðarskeiðinum. Tað vil siga, at tað er sett sum fortreyt, at færoyingar og útlendingar, bæði kvinnur og menn, luttaka á arbeiðsmarknaðinum í sama mun í framtíðini, sum í dag. Somuleiðis er lutfallið av arbeiðsvirknum, lesandi, og pensjónistum, óbroytt í framrokningartíðarskeiðinum.²⁷ Mynd 2.17 vísir, at arbeiðsmegin fyrst og fremst veksur í framtíðini orsakað av demografisku gongdini. Broytta aldurssamansetingin hjá búfjöldini sambært fólkatalsframsrokningini, er avgerandi fyri støddina av arbeiðsmegini í framtíðini (tey 16 – 66 ára gomlu).

²⁴ Árinini av heilsugóðari elli, tað vil siga, at økt restlívitið á 1 ár gevur arbeiðsvirkni hjá tí, sum er ½ ár yngri, fylgir sama leisti sum í ES, sí European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, *The 2024 ageing report – Underlying assumptions and projection methodologies*, Publications Office of the European Union, 2023.

²⁵ Nordic life expectancy hits 83,2 years, exceeding pre-pandemic level, Nordic Statistics database, 30.09.2025.

²⁶ Regneprincip for arbejdsvirkning af ændret pensjonsalder og levetid, Notat, Finansministeriet september 2020.

²⁷ Lutfallið av arbeiðsmegini, ið gerast fyrítíðarpensjónistar í árunum uppundir pensjónsaldur, veksur hinvegin tá ið pensjónsaldurin hækkar.

Mynd 2.17 Framtíðar arbeiðsmegin 2015 - 2100

Kelda: Landsbanki Føroya.

Í framrokningini, sum vísir demografisku gongdina av arbeiðsmegini, er pensjónsaldurin óbroyttur í framskrivingartíðarskeiðinum eftir 2030 (tað vil siga hann hækkar bara í 2025 og 2030, gráa økið). Síðani sæst í myndini, at hækkan av pensjónsaldri veksur um arbeiðsmegini í framtíðini (við hækkan av pensjónsaldri við byrjan í 2040, grøna økið). Í myndini er hækkingin av pensjónsaldrinum við ½ ári fimta hvørt ár víst, og tað gevur saman við fortreytini um heilsugóða elli, eitt týðningarmikið íkast til vøksturin í arbeiðsmegini í framtíðini.

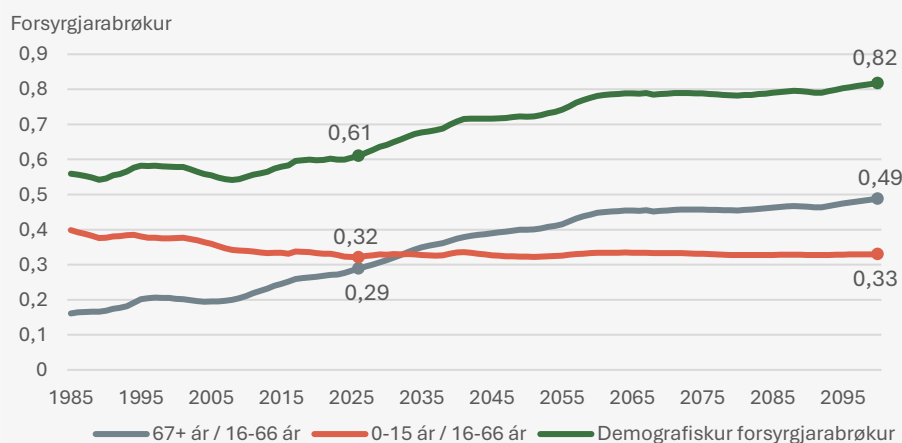
Demografiski forsyrgjarabrøkurin

Mynd 2.18 vísir framtíðar demografiska forsyrgjarabrøkin (grøna strikan), ið er lutfallið millum fólk í arbeiðsvirknum aldri (16-66 ár) og tey, sum eru uttanfyri arbeiðsvirkna aldurin, tað vil siga ávikavist børn (0-15 ár) og eldri (67+ ára gomul). Demografiski forsyrgjarabrøkurin vísir tal av fólki, sum hvør persónur í arbeiðsvirknum aldri skal forsyrgja umframt seg sjálvan. Í 2026 var demografiski forsyrgjarabrøkurin um 0,61 og í 2100 verður hann nærum 0,82. Tað merkir, at í 2026 skuldu 100 persónar forsyrgja 61 børnum og eldri, meðan 100 persónar í 2100 skuldu forsyrgja 82 børnum og eldri, tvs 21 fólki ella 34% fleiri.

Síðani vísir mynd 2.18 demografiska forsyrgjarabrøkin, sum er gjørdur út frá fólkatalsframrokningini, býtt á ávikavist børn og eldri. Tað vil siga lutfallið millum fólk í arbeiðsvirknum aldri (16-66 ár) í mun til ávikavist børn (0-15 ár), sum er reyða strikan, og eldri (67+ ára gomul), sum er gráa strikan. Í 2026 er lutfallið millum tey í arbeiðsvirknum aldri og børn 0,32, meðan tað í 2100 verður 0,33. Tað merkir, at 100 fólk í arbeiðsvirknum aldri skulu forsyrgja um 32 børnum í 2026 og 33 børnum í 2100. Talið av eldri fólki, sum hvørji 100 fólk í arbeiðsvirknum aldri skulu forsyrgja, veksur munandi meira í hesum tíðarskeiði. Í 2026 er lutfallið millum fólk í arbeiðsvirknum aldri og fólki omanfyri pensjónsaldur 0,29, meðan tað í 2100 er 0,49. Tað vil siga, at talið av fólki omanfyri

pensjónsaldur, sum 100 fólk í arbeiðsvirknum aldri skulu forsyrja, eru 29 í 2026 og 49 í 2100.

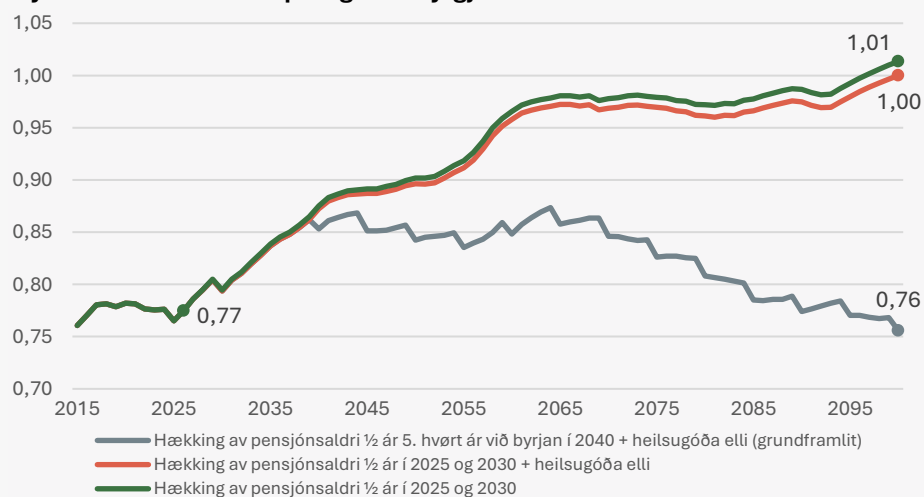
Mynd 2.18 Demografiskur forsyrjarabrøkur (fólkatalssframrokning)

Kelda: Landsbanki Føroya.

Mynd 2.19 vísir sosialbúskaparlaga forsyrjarabrøkin og hann er øðrvísi enn demografiski forsyrjarabrøkurin. Umframt at vísa lutfallið millum fólk í arbeiðsvirknum aldri og børn og eldri, teljast eisini tey við, sum eru óvirkin í arbeiðsvirkna aldrinum, tað vil siga tey, sum fáa ymsar almennar veitingar so sum studning og fyrítíðarpensjón. Tað vil siga, at myndin ikki bert nýtir fólkatalssframskivingina, men eisini íbúgvaroknskapin fyri at eyðmerkja tey, sum í framtíðini eru vinnuliga óvirkin.

Mynd 2.19 Sosialbúskaparligur forsyrjarabrøkur

Viðm.: Arbeiðandi pensjónistar eru ikki roknaði sum verandi ein partur av arbeiðsmegini. Kelda: Landsbanki Føroya.

Mynd 2.19 vísir trýggjar ymskar gongdir. Grøna strikan vísir gongdina í sosialbúskaparlaga forsyrjarabrøkinum um pensjónsaldurin ikki hækkar eftir 2030. Verður pensjónsaldurin

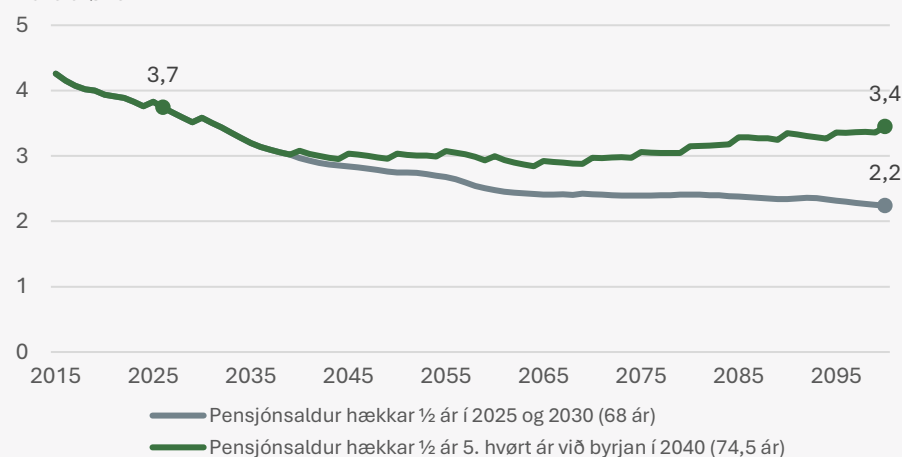
Ikki hækkaður eftir 2030, skulu 100 fólk í arbeiðsmegini forsyrgja 101 fólki uttanfyri arbeiðsmegini (børn, eldri og tey, sum ikki fáa verið virkin á arbeiðsmarknaðinum), samanborið við 77 fólki í 2026. Síðani vísir reyða strikan gongdina í sosialbúskaparlaga forsyrgjarabrøkinum undir eini fortreyt um heilsugóða elli. Tað sæst, at fortreytin um heilsugóða elli lækkar sosialbúskaparlaga forsyrgjarabrøkin eitt vet. Fortreytin um heilsugóða elli hevur við sær, at fólk, orsakað av øktum livialdri, varðveita eitt lutfalsliga høgt arbeiðsvirkni eitt sindur longri í lívinum, og tað veksur um arbeiðsmegini og harvið verða tað fleiri, at forsyrgja teimum, sum eru uttanfyri arbeiðsmegini.

Til endans vísir gráa strikan í mynd 2.19 gongdina í sosialbúskaparlaga forsyrgjarabrøkinum, tá ið fortreytirnar í grundframlitinum eru nýttar, tað vil siga bæði fortreytin um heilsugóða elli og hækkan av pensjónsaldinum við ½ ári fimta hvørt ár fram til 2100 við byrjan í 2040, ið gevur ein enn lægri sosialbúskaparligan forsyrgjarabrøk. Tað kemur av, at heilsugóð elli og hækkan av pensjónsaldinum veksur um arbeiðsmegini, ið merkir, at tað verða fleiri í arbeiðsvirknum aldri at forsyrgja teimum, sum eru uttanfyri arbeiðsmegini. Í 2100 verður sosialbúskaparlagi forsyrgjarabrøkurin við hesum fortreytum áleið tann sami (0,76), sum í dag (0,77).

Mynd 2.20 vísir eldrabrøkin, sum er talið av fólki omanfyri pensjónsaldur samanborið við talið av fólki í arbeiðsmegini. Í 2026 eru tað 3,7 fólk í arbeiðsvirknum aldri fyri hvønn pensjónist. Hækkar pensjónsaldurin ikki eftir 2030, verða tað einans 2,2 fólk í arbeiðsmegini at forsyrgja hvønn pensjónist í 2100, meðan tað verða 3,4 fólk í arbeiðsmegini at forsyrgja hvønn pensjónist í 2100, um pensjónsaldurin veksur við ½ ári fimta hvørt ár.

Mynd 2.20 Eldrabrøkur

Eldrabrøkur

Viðm.: Lutfall millum tal av fólki í pensjónsaldri og í arbeiðsmegini. Við fortreyt um heilsugóða elli. Kelda: Landsbanki Føroya.

Hugsast kann hví úrslitið fyri haldførisávísan verður negativt (-4% av BTÚ) hóast hækkingin av pensjónsaldinum ger, at vit einans verða eitt vet færri fólk í arbeiðsmegini (3,4) fyri hvønn pensjónist í 2100, samanborið við í dag (3,7). Orsøkin er, at tey, sum leggjast afturat

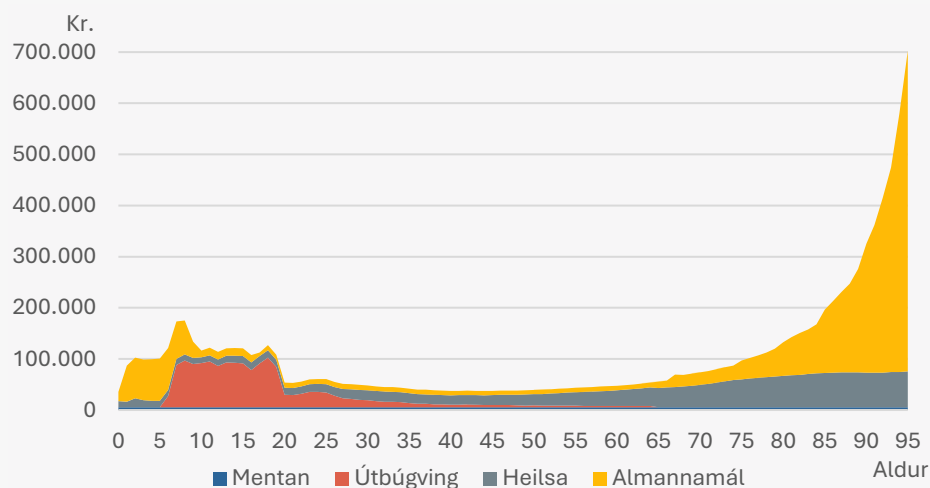
arbeiðsmegini so hvørt sum pensjónsaldurin hækkar, eru lutfalsliga gomul og tí lutfalsliga kostnaðarmikil í almennum útreiðslum til eitt nú heilsutænastur og tað munar tískil lítið fyri haldførisávísan, at tey leggjast afturat arbeiðsmegini.

Almennar útreiðslur til einstaklingar

Framleiðslan hjá tí almenna fevnir um tænastru veitingar til ávikavist einstaklingar og til felagsnýtslu. Tænastru veitingar til einstaklingar eru tøkari fyri allar borgarar, ið hava ein ávísan tørv. Summar av tænastru veitingunum skulu borgararnir ikki gjalda egingjald fyri; millum annað tænastru hjá Almannaverkinum ella útbúgving, meðan aðrar hava eitt ávíst brúkaragjald, til dømis barnaansing.

Mynd 2.21 vísir rakstrarútreiðslur til tænastru, sum tað almenna veitir einstaklingum innan heilsu, almannamálum, útbúgving og mentan, og útreiðslurnar verða býttar á aldur. Almennar veitingar (eitt nú studningur, fyritiðarpensjón ella fólkapensjón) eru ikki við í hesi mynd. Í mynd 2.21 eru tað millum annað útreiðslur til almannamál í aldrinum tá ið børn eru í vøggustovu og barnagarði, og síðani eru útreiðslur til útbúgving tá ið børn og ung ganga í skúla og seinni á miðnámskúla og so framvegis. Síðani veksa rakstrarútreiðslurnar til heilsu og almannamál ikki stórvegis fram til áleið pensjónsaldur, men eftir umleið 75 ára aldur og fram veksa rakstrarútreiðslurnar til almannamál sera nógv, og hetta eru útreiðslur til millum annað eldrarøkt. Myndin skal lesast soleiðis, at ein 95 ára gamal kostar umleið 700.000 kr. í miðal um árið hjá tí almenna fyri allar veittu tænastrurnar tilsamans, og her eru, sum áður nevnt, almennu útreiðslurnar til veitingar sum fólkapensjón, ikki taldar við.

Mynd 2.21 Almennar útreiðslur til einstaklingar til nýtslu

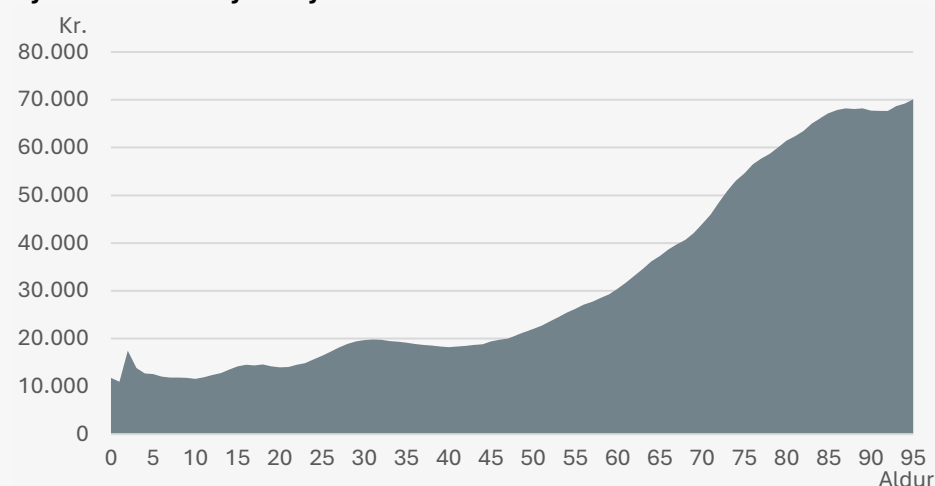

Kelda: Hagstova Føroya.

Í mynd 2.22 eru rakstrarútreiðslurnar til heilsu vístar fyri seg, og tað sæst, at tær veksa longu frá 45 ára aldri, og at hesin vøkstur gerst brattari frá áleið pensjónsaldri og fram. Rakstrarútreiðslurnar til heilsu eru høgar, men standa tó í stað í aldrinum 85 – 95 ár. Miðal árliga rakstrarútreiðslan til heilsu fyri tey 85 – 95 ára gomlu er nærum 70.000 kr. per

persón. Væntast kann, at veksandi livialdurin og broytta aldurssamansetingin hjá búfjældini, fer at leggja størri trýst á heilsuútreiðslurnar í framtíðini.

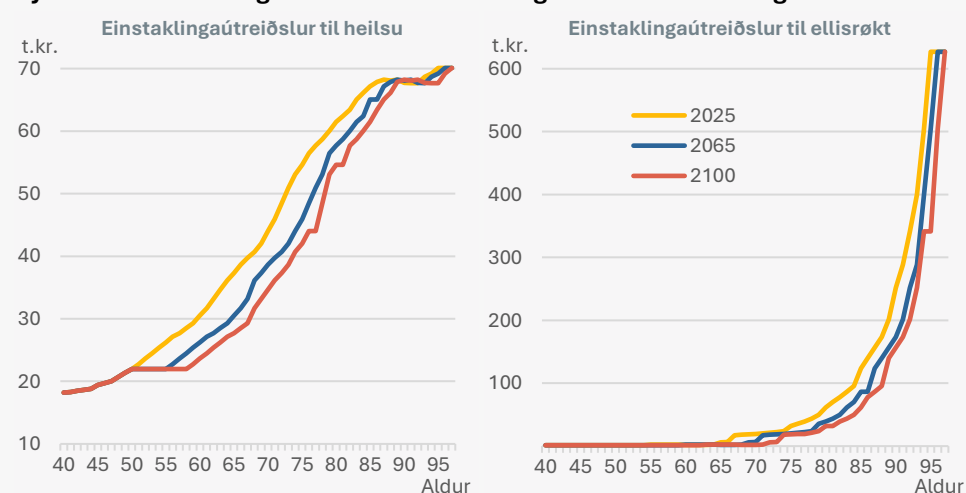
Mynd 2.22 Aldursbýttar nýtsluútreiðslur til heilsu

Kelda: Hagstova Føroya.

Fortreytin um heilsugóða elli hevur við sær, at útreiðslurnar til heilsu og almannamál (eldrarøkt) fyri tænastr, sum verða veittar einstaklingum, verða tillagaðar í framrokingartíðarskeiðinum. Tað vil siga, at tær ikki veksa eitt-til-eitt við aldrinum, men eitt vet spakuligari, eftirsum fólk væntast at hava betri heilsu, so hvørt sum livialdurin veksur (sí talvu 2.1). Í mynd 2.23 sæst, at fortreytin um heilsugóða elli hevur við sær, at útreiðslurnar til heilsu og eldrarøkt (eldrabústaðir, heimatænasta v.m. frároknað egingjöld) gerast lægri við árunum (strikumyndin færkar seg til høgri við árunum).

Mynd 2.23 Einstaklingaútreiðslur til heilsu og ellisrøkt við heilsugóðari elli

Kelda: Hagstova Føroya, Statistisk Sentralbyrå, DREAM, Finansministeriet og Búskaparráðið.

Kelda: Hagstova Føroya, Statistisk Sentralbyrå, Landsfólkayirlitið, Tórshavnar kommuna, Roðin, Norðoyar bú og heimatænasta og Búskaparráðið.

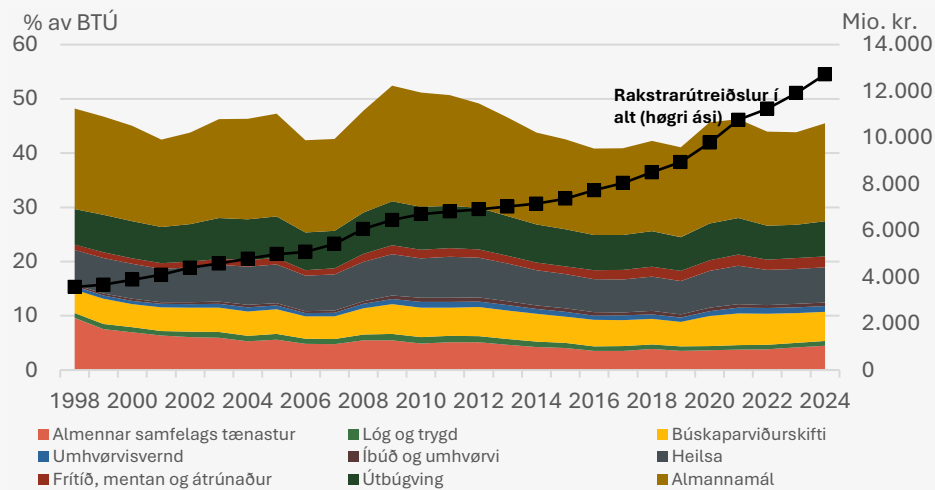
Felagsútreiðslur

Summar almennar útreiðslur verða ikki veittar einstaklingum, og tær kunnu tí ikki býttast eftir aldri. Almennu felagsrakstrarútreiðslurnar verða tiskil býttar javnt yvir alla búfjældina. Felagsnýtslan hjá tí almenna er eitt nú viðlíkahald og íløgur, sum vit øll í felag nýta, og hetta verður goldið gjøgnum skattin.

Mynd 2.24 vísir almennu felagsútreiðslurnar aftur til 1998, og tað sæst á svørtu strikuni, at almennu rakstrarútreiðslurnar eru vaksnar á hvørjum ári í tíðarskeiðinum 1998 til 2024 í milliónum krónum (høgra ás). Gongdin í rakstrarútreiðslunum sum prosent av BTÚ hevur sveiggjað eitt sindur í tíðarskeiðinum 1998 – 2024, men hevur gjøgnum árin verið áleið 45-50% av BTÚ (vinstra ás). Tað merkir, at rakstrarútreiðslurnar eru øktar, so hvørt sum BTÚ er økt. Spurningurin er, um tað ber til at veksa seg burturúr haldføristrupulleikanum við áhaldandi búskaparvøkstri. Men sum mynd 2.25 vísir, hava politisku myndugleikarnir ikki megnað at hildið aftur og minkað um ella hildið rakstrarútreiðslunum óbroyttar, hóast búskaparvøkstururin er øktur, tí um so var, høvdu rakstrarútreiðslurnar sæð út sum ein minkandi prosentpartur av BTÚ í myndini.

Størsti posturin í mynd 2.24 er almannamál, og tey fevna eitt nú um barnaansing, eldraðkið, fólkapensjón og tænastr hjá Almannaverkinum. Heilsa fevnir millum annað sjúkrahúsværkið, heilsutrygd og heilivág. Útbúgving millum annað um fólka- og miðnámsskúla, umframt Fróðskaparsetur Føroya.

Mynd 2.24 Rakstrarútreiðslur sum prosent av BTÚ og upphædd frá 1998 til 2024

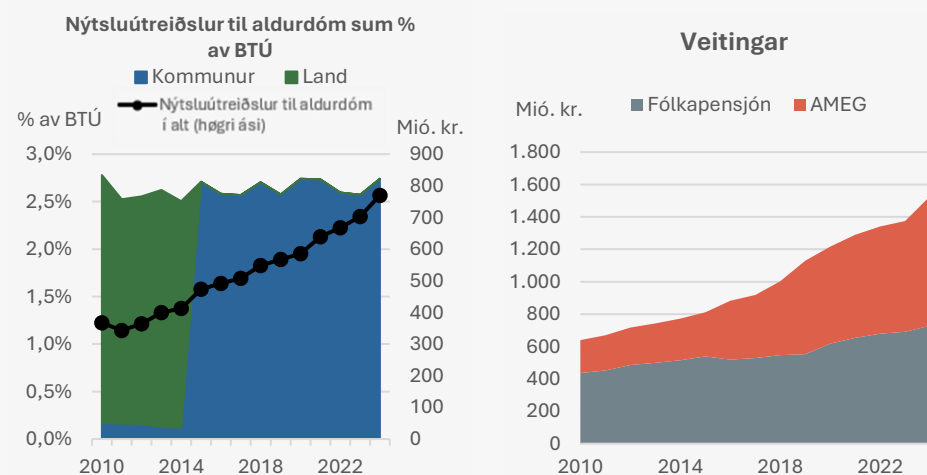

Viðm.: BTÚ í ársins prísnum. Kelda: Hagstova Føroya.

Mynd 2.25 (vinstru) vísir útreiðslurnar til rakstur av ellis- og røktarheimum, heimahjálpi við meira. Myndin vísir, at rakstrarútreiðslurnar tilsamans hjá landi og kommunum eru øktar frá 350 mió. kr. í 2010 til nær 800 mió. kr. í 2024. Henda gongdin fylgir í stóran mun

talinum av eldri pensjónistum, tað vil siga 80+ ára gomlum, tí tey flestu, sum fáa heimarøkt og røktarpláss á ellisheimi, eru omanfyri 80 ár.²⁸

Mynd 2.25 Rakstrarútreiðslur og veitingar til eldri aldursbólkar, 2010 - 2024

Viðm.: Tænastumannæftirlønir eru ikki við. Kelda: Hagstova Føroya og Búskaparráðið.

Samlaðu útreiðslurnar til fólkapensjón og AMEG eru meir enn tvífaldaðar í tíðarskeiðinum 2010 – 2024, sí mynd 2.25. Mynd 2.25 (høgru) vísir almennu útreiðslurnar til veitingar til pensjónistar (AMEG og fólkapensjón), og hesar útreiðslurnar fylgja talinum av pensjónistum. Umframt at fylgja talinum av pensjónistum, sæst ein brattur vøkstur í útreiðslunum til samhaldsfasta seinastu 10 árin. Tað kemur serliga av, at inngjaldssatsurin er hækkaður.

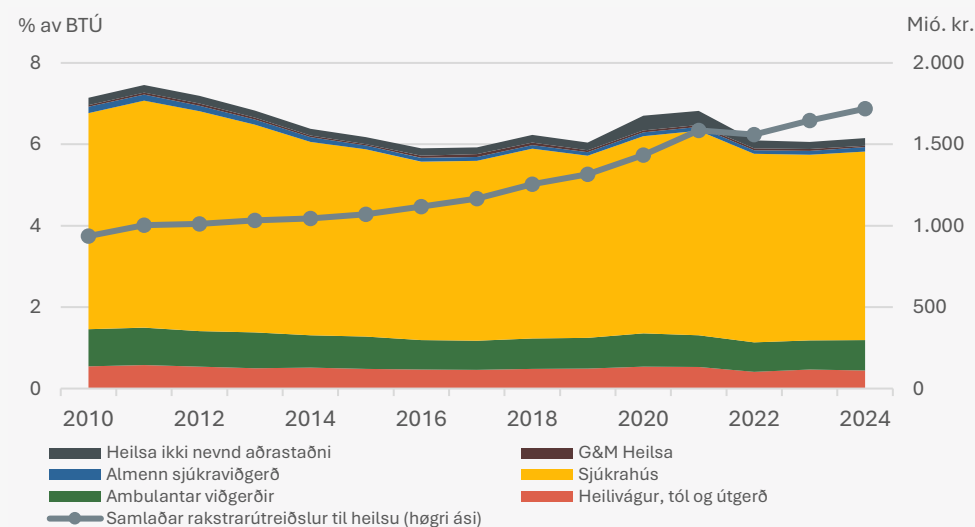
Mynd 2.26 vísir samlaðu rakstrarútreiðslurnar til heilsu (ið er gráa strikan, sum hoyrir til høgru ás), og tær eru øktar frá áleið 900 mió. kr. í 2010 til 1,7 mia. kr. í 2024. Útreiðslurnar til sjúkrahús hava givið størsta íkastið til hendan vøksturin. Útreiðslurnar til sjúkrahús eru øktar við 86% í hesum tíðarskeiði, meðan aðrar útreiðslur eisini eru øktar nógv innan heilsu; ambulantar viðgerðir eru øktar við 76% og heilivágur, tól og útgerð við 72% í árunum frá 2010 til 2024.

Í myndini eru ymsu útreiðslurnar eisini vístar sum prosent av BTÚ (sum er gula, grøna, og reyða økið os.fr. tilsamans, ið hoyra til vinstru ás). Her sæst, at í prosent av BTÚ eru útreiðslurnar til heilsu minkaðar støðugt síðani 2011, men øktust fyríbils undir Covid-19 í 2020 og 2021. Samlaðu útreiðslurnar til heilsu eru sostatt ikki øktar so hvørt sum BTÚ er

²⁸ Sí eisini temafrágreiðing hjá Búskaparráðnum um kommunubúskapin og eldraðkið 2025.

økt eins og samlaðu rakstrarútreiðslurnar hava (mynd 2.24) og tær eru heldur ikki øktar í hákonjunkturin eins og íløgurnar eru (mynd 2.27).

Mynd 2.26 Rakstrarútreiðslur til heilsu í % av BTÚ 2010 - 2024

Kelda: Hagstova Føroya.

Heilsuútreiðslur eru í stóran mun tengdar at aldri (sí mynd 2.22), og demografiska gongdin við alsamt fleiri eldri fólki merkir, at almennu útreiðslurnar á heilsuøkinum fara at vaks munandi komandi árin. Eitt vaksandi fólkatál hevur ta ávirkan, at tað gerast fleiri brúkarar av sjúkrahúsverkinum. Sambært danska búskaparráðnum, eru útreiðslurnar til heilsu í Danmark vaksnar við einum meirvøkstri á 0,4 prosentstig omaná prís- og produktivitetsvøkstrinum í tíðarskeiðinum 1998-2019.²⁹ Hetta kemur av, at størri krøv verða sett til viðgerðir og heilivág, so hvørt sum vælferðin í búskapinum veksur, og so hvørt sum nýggjur heilivágur og viðgerðarhættir verða funnir. Væntandi fara heilsuútreiðslurnar somuleiðis at veka skjótari í Føroyum, umframt við tí vøkstri, sum stendst av demografiskum broytingum.

Við veksandi væntaðum livialdri kann samstundis væntast, at alsamt fleiri fara at liva við kroniskum sjúkum, sum eru aldurstreytaðar. Hetta kann fara at hava við sær fleiri viðgerðarkrevjandi liviár, ið fer at økja um heilsuútreiðslurnar til tey eldru. Harafturat er hugsandi, at betri og skjótari viðgerðarhættir, sum kunnu vera kostnaðarmiklir, somuleiðis hava ein meirvøkstur í heilsuútreiðslunum við sær. Av tí at heilsuverkið stórt sæð bert er

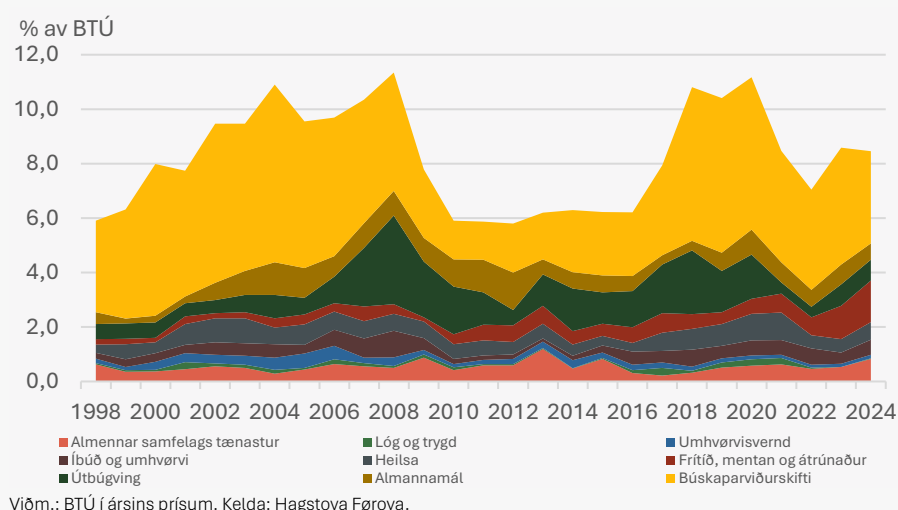
²⁹ Det Økonomiske Råd (efterår 2020) Finanspolitisk holdbarhed, s. 176. Sí eisini *De offentlige sundhedsudgifter er steget markant mere end de øvrige offentlige udgifter siden 2000*, Danmarks Statistik, 2019.

fíggað av almennu inntøkunum, kunnu vaksandi heilsuútreiðslurnar fáa stóra ávirkan á fíggarpolitiska haldførið í framtíðini. Tað er ikki innroknað í haldførismyndilin, at heilsuútreiðslurnar, kunnu fara at veksa við einum meirvøkstri afturat tí vøkstri, sum er orsakað av demografiskum broytingum, og tí er gongdin í heilsuútreiðslunum allarhelst undirmett í útrokningini av haldførisávísanum.

Kapitalútreiðslur

Mynd 2.27 vísir kapitalútreiðslurnar hjá tí almenna, sum eru útreiðslur til íløgur. Myndin vísir, at kapitalútreiðslurnar yvirskipað veksa í hákonjunkturi, meðan tað í lágkonjunktur verða framdar færri íløgur í prosent av BTÚ.

Mynd 2.27 Kapitalútreiðslur í % av BTÚ 1998 - 2024

Á myndini sæst, at posturin ‘búskaparviðurskifti’ er nógv tann størsti bólkurin. Posturin búskaparviðurskifti fevnir millum annað um undirstøðukervið, tað vil siga vegir, brýr, tunlar og ferjur. Íløgurnar innan búskaparviðurskifti eru øktar mest í vísta tíðarskeiðinum, og stóru sveiggini koma serliga av teimum fyra undirsjóvartunlunum.³⁰

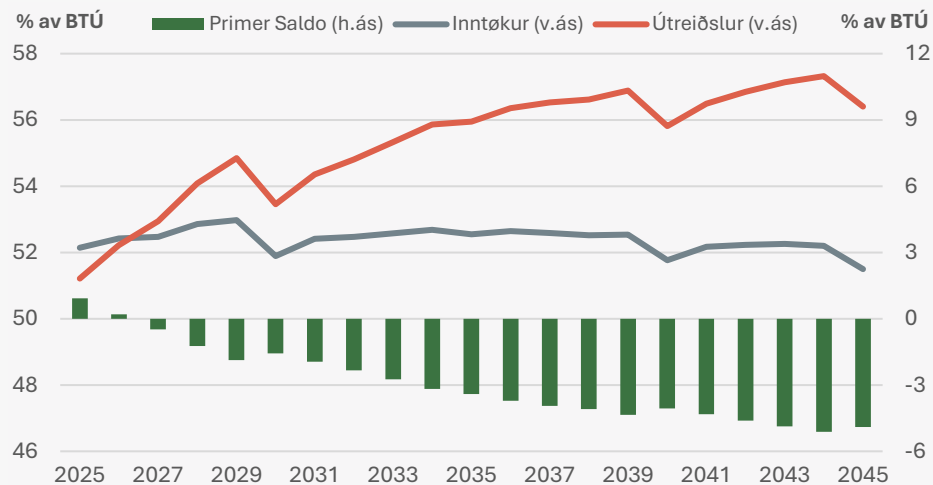
³⁰ Í 2022 flutti Hagstova Føroya undirsjóvartunlar úr S11 (Ikki-fíggarlig feløg) til S13 (Almenn fyrisiting og tænastru) í tjóðarroknskapinum fyri at uppgørðin skal fylgja altjóða leiðreglum fyri tjóðarroknskap.

03

Úrslit av grundframlitinum

Fíggarpolitiski haldførisávisin er -4% av BTÚ, ið merkir, at almennu inntøkurnar ikki megna at fylgja við almennu útreiðslunum í framtíðini. Úrslitið er treytað av, at pensjónsaldurin verður hækkaður við ½ ári fimta hvørt ár við byrjan í 2040, og tá endar pensjónsaldurin á 74,5 ár í 2100. Úrslitið er eisini treytað av at almennu veitingarnar veksa við lægri ferð, enn lønirnar.

Mynd 3.1 Úrslit av grundframlitinum

Viðm.: Myndin vísir primeru saldo fram til 2045 men makromyndilin framroknar búskapin fram til 2100.
Kelda: Landsbanki Føroya.

Mynd 3.1 vísir framroknaðu inntøkurnar og útreiðslurnar hjá almenna geiranum (uttan rentuútreiðslur á skuld) í prosent av BTÚ (vinstra ás). Stabbarnir vísa munin á hesum báðum, sum er úrslitið hjá almenna geiranum, ið verður rópt primer saldo (høgra ás). Almenni geirin er land, kommunur og sosialir grunnar³¹ tilsamans.

Myndin vísir, at útreiðslurnar hjá almenna geiranum verða ein veksandi partur av BTÚ, meðan inntøkurnar ikki broytast stórliga. Orsøkin er demografiska gongdin, sum hevur við sær øktar útreiðslur til heilsuverk og serliga til eldraðkið.³² Komandi 10 árin veksa

³¹ Sosialu grunnarnir eru Arbeðsloysisskipanin, Arbeðsmarknaðareftirlønargrunnurin, Barsilsskipanin, Heilsutrygd og Vinnusjúkugrunnurin.

³² Sí eisini mynd 2.8, sum vísir, at vøksturin í talinum av fólki omanfyri pensjónsaldur er lutfalsliga brattur samanborið við vøksturin í talinum av fólki í arbeiðsmegini og børnum.

rakstrarútreiðslurnar til eldraðkið við nærum 25%, og rakstrarútreiðslurnar til heilsuverkið við nærum 10%. Harafturat koma veitingar (eitt nú fólkapensjón), men hesar veksa ikki eins nógv sum rakstrarútreiðslurnar, og tað kemur av fortreytunum í myndlinum. Mótrokningin av fólkapensjónini, at almennu veitingarnar veksa seinni enn lónirnar í samfelagnum, og at pensjónsaldurin verður settur upp, er við til at minka um almennu útreiðslurnar til veitingar í framtíðini. Samtykkja politisku myndugleikarnar ikki at hækka pensjónsaldurin, strika teir mótrokningina, ella velja teir at javna almennu veitingarnar fult út við lönargongdini, fara almennu útreiðslurnar til veitingar at veksa skjótari komandi árin.

Tá ið almennu útreiðslurnar veksa meira enn almennu inntøkurnar, elvir tað til eitt veksandi hall. Hallið hjá almenna geiranum verður um 3% av BTÚ um 10 ár, ið svarar til umleið 1 mia. kr. í mun til BTÚ í 2026. Um 20 ár er hallið vaksið til 5% av BTÚ, ið svarar til 1,5 mia. kr. mátað í til BTÚ í 2026.

Ein orsök til at úrslitið á primeru saldoini versnar lutfalsliga skjótt tey fyrstu árin, er at Føroyar ikki eru komnar nóg skjótt í gongd við at hækka pensjónaldurin. Pensjónsaldurin varð ikki settur upp, fyrr enn í 2025, hóast pensjónsnýskipanarnevndin í 2009 gjørdi vart við, at neyðugt var at livitíðarindeksa pensjónsaldurin við at hækka hann til 67,5 longu í 2012 og eftirfylgjandi við ½ ári fimta hvørt ár.³³ Veksandi livialdurin fer tey komandi árin at elva til, at áramálið, ið ein kann liva sum pensjónistur, økist, um ikki pensjónsaldurin verður hækkaður tilsvarandi, og tað hevur øktar almennar útreiðslur við sær. Hetta talar fyri eini skjótari hækking av pensjónsaldinum, enn við ½ ári fimta hvørt ár, og í minsta lagið átti pensjónsaldurin verið samtyktur at hækka næstu ferð í 2036.

Føroyar hava ikki ein bráðfeingis skuldartrupulleika í dag, men úrslitið av haldførisgreiningini vísir, at verða inntøkurnar ikki øktar ella útreiðslurnar skerdar, má ein vaksandi partur av almennu útreiðslunum fíggjast við lántøku, og tað fer at elva til ein áhaldandi skuldarvøkstur. Tá ið skuldin er lág og ikki veksandi, hevur landið ráð til at rinda skuldina aftur uttan stórar avbjóðingar. Veksur almenna skuldin og gerst ov stór, kann tað gerast truplari at rinda skuldina aftur, serliga um Føroyar koma í fíggjarligar trupulleikar ella um búskaparvøksturinn hasar av. Er skuldin veksandi, mugu land og kommunur hava áhaldandi størri avlop til at gjalda skuldina aftur við. Um ikki, noyðast landið og kommunurnar at hækka skattirnar ella minka um útreiðslurnar til almennu tænaðsturnar og veitingarnar, fyri at hava pening at nýta til at gjalda veksandi skuldina niður. Myndlatøkniliga verður sama rentan nýtt í øllum framrokningartíðarskeiðinum, men

³³ Pensjónsnýskipanin 2009, sí til dømis framløguna, sum varð nýtt, tá pensjónsnýskipanin bleiv lögð fram í Miðlahúsinum 25/6-2009 á fmr.fo.

sannlíkt hækkar rentan, um skuldin veksur áhaldandi, og tá gerst haldføristrupulleikin enn verri.

Spyrjast kann, um tað ber til at veksa seg burturúr haldførisavbjóðingini við produktivitetsvøkstri, sum kann vera tilgnað gjøgnum nýggja tækni ella eitt nú vitlíki. Produktivitetsvøkstur kann tó ikki í sjálvum sær loysa avbjóðingina við haldførinum, um inntøkur og útreiðslur veksa samsvarandi. Hægri produktivitetsvøkstur elvir til lønarhækkingar og hækkingar í kapitalinntøkum, sum gevur hægri skattainntøkur, og eisini hægri avgjaldsinntøkur, tí nýtslan veksur tá lønin og kapitalinntøkan hækkar. Men produktivitetsvøkstur í privata geiranum elvir tó aloftast til, at lønirnar veksa bæði í almenna og privata geiranum, hóast produktiveturin ikki er øktur í tí almenna. Um ikki starvsfólk í almenna geiranum fáa lut í produktivitetsvøkstrinum, so veksur gjógvin millum privat og alment sett, ið viknar atdráttarmegina hjá tí almenna. Á útreiðslusíðuni fer ein produktivitetsvøkstur tí at elva til hægri reallønir í almenna geiranum, sum økir lønarútreiðslurnar í tí almenna. Harvið er tað ikki sagt, at íløgur í nýggja tækni, sum elva til effektiviseringar, kunnu lækka rakstrarkostnaðirnar í almenna geiranum, men produktivitetsvøkstur loysir ikki haldførisavbjóðingina einsamalt. Eisini veksar almennu veitingarnar í hesum myndli við eini lægri ferð, enn lønin, sum harvið merkir, at produktivitetsvøkstur í ein ávísan mun bætir um haldførið.

Tað skal gerast vart við, at tað eru fleiri viðurskifti, ið kundu tikið seg verri fram, enn tað, sum er lagt í myndilin. Um arbeiðsloysið vaks í Føroyum, hevði útlendsk arbeiðsmegi ikki komið til Føroya í eins stóran mun, sum í dag. Eitt annað hugsað framlit kundi verið, at fiskastovnar broyttu ferðamynstur, at veðurlagsbroytingar ávirkaðu umstøðurnar at ala laks í føroysku firðunum, ella at altjóða fiskaprísir lækkaðu munandi. Harumframt hevur myndilin ikki tann eginleikan, at úrslitini fyri haldførisávísan ávirka fólkatalsframrokingina. Tað er nevnliga ikki óhugsandi, at ein veksandi almenn skuld kann elva til fólkafráflyting. Slíkar broyttar umstøður høvdu gjørt fíggarpolitiska haldførið enn verri, enn úrslitið í núverandi haldførisgreining vísir. Eitt annað dømi er eftirsleipið til viðlíkahald av landsins bygningum, vegakervi, tunlum og brúgvum, sum er greitt frá í dagfærdu samferðsluætlanini hjá Landsverki.³⁴ Búskaparráðið gjørdi longu í várfrágreiðingini frá 2019 vart við, at landsstýrið leggur lutfalsliga størri fíggarliga byrðu á komandi ættarliðini samanborið við tey núverandi, tá viðlíkahald ikki verður raðfest. Ov lág raðfesting av viðlíkahaldi ger at fíggarliga haldførið versnar, tí útreiðslurnar av at byggja nýtt eru størri, enn kostnaðurin av at viðlíkahalda landsins bygningar í røttu tíð. Sostatt eru tað viðurskifti, sum sannlíkt gera úrslitið fyri haldførisávísan verri, men sum ikki eru roknaði við í myndlinum.

³⁴ Samferðsluætlanin 2018 – 2030.

Negativa úrslitið fyri haldførisávísan vísir, at tað skulu fleiri fíggjarpolitisk átøk til fyri at fáa almennu útreiðslurnar og inntøkurnar at hanga saman fram í tíð, umframt at hækka pensjónsaldurin og at lata almennu veitingarnar veksa seinni, enn lønirnar.

Inntøkur

Skal haldførisavbjóðingin basast við at hækka inntøkurnar, kunnu skattir á borgarar og vinnu hækast. Partar av fiskivinnuni hava, eins og alivinnan, stór yvirskot, sum benda á, at tað er ein yvirnormalur vinningur í hesum vinnum (tilfeingisrenta), sum landið kann krevja inn. Inntøkurnar frá avgjaldi á fiskatilfeingi hava í miðal í tíðarskeiðinum 2018 – 2025 verið um 400 mió. kr. og frá loyvisgjaldi á alivinnuna hava inntøkurnar í miðal verið um 200 mió. kr.³⁵ Verða avgjaldini á fiskivinnuna og loyvisgjaldini á alivinnuna økt, bætir tað um fíggjarpolitiska haldførisávísan. Í hesum sambandi kann vísast til Noreg og teirra skipan við oljugrunninum, sum er eitt dømi um, at inntøkur frá náttúruleingi eru við til at tryggja fíggjarpolitiskt haldføri.

Lítill og eingin tilfeingisrenta er í botnfiskaveiðuni undir Føroyum, men tað kundi tað verið, um hesin fiskiskapurin var rikin burðardygt.³⁶ Ein burðardygg veiða tryggjar, at sama ella størri úrtøka, enn í dag, fæst burturúr tilfeinginum í framtíðini. Endamálið við at avmarka veiðitrýstið er fyrst og fremst at fiskastovrnarnir skulu geva størst møgulegt búskaparligt avkast til samfelagið í langa høpinum. Spurningurin er um ov høgt veiðitrýst hevur elvt til ovurfisking, og at yvirkapasiteturin í heimaflotanum tískil er orsök til, at tilfeingisrentan er burtur. Politisku myndugleikarnir eiga at skapa karmar um fiskivinnuna, ið eggjar vinnuligu lutakarunum at effektivisera heimaflotan, so úrtøkan verður betri og tað harvið eisini verður møgulegt at fáa heimaflotan at geva eitt yvirnormalt avkast.³⁷

Búskaparráðið hevur ikki greinað árinini av øktum tilfeingisinntøkum. Haldførismyndilin framskrivar í stuttum almennu útreiðslurnar og inntøkurnar eftir, hvussu fólkatálið broytist. Haldførismyndilin er avmarkaður til at greina árinini á haldførið av broytingum í føðitíttleika, lívaldur, til- og fráflyting og luttøku á arbeiðsmarknaðinum (eitt nú hækkan av pensjónsaldri) ella broyttir einstaklingakostnaðir á almennum veitingum og tænaðum, og slík alternativ framlit eru gjørd. Eyðsæð er tó, at vanta tað við einum haldførisávísna á -4% av BTÚ 1,2 mia. kr. árliga fyri at fáa fíggjarpolitikkin upp á beint, tá bota øll átøk, sum veksa um inntøkurnar ella minka um útreiðslurnar hjá tí almenna.

³⁵ Les meira um hugtakið tilfeingisrentu í evnisfrágreiðing frá 2014 og í várfrágreiðingini frá 2020.

³⁶ Les meira um burðardyggan fiskiskap í várfrágreiðingini 2022.

³⁷ Várfrágreiðing 2022, 2024 og 2025.

Útreiðslur

Nøkur dømir á sparingar, sum Búskaparráðið fyrr hevur víst á, er at lækka talið av kommunum, at fáa duplutfunktióinir burtur í eitt nú sjúkrahúsverkinum, og millum land og kommunur á almannaøkinum. Somuleiðis eru nógvir smáir fólkaskúlar og stovnar, bæði í almannaverkinum og á eldraðkinum.³⁸ Eisini verða makrelkvotur latnar skipum, sum ikki eru útgjörð til at fiska makrel, og slíkar skipanir eru almennur stuðul til rakstur, ið hevur ilt við at bera seg. Á henda hátt fer tilfeingisgjald, ið átti at fallið landinum í lut, ístaðin til eyka stál og ineffektiva framleiðslu.³⁹

Eftirspurningurin eftir arbeiðsmegi er stórur, og ein háttur at økja um arbeiðsfjældina í Føroyum er at fáa útlendingar til Føroya at arbeiða. Búskaparráðið metir tað tó vera neyðugt at hava ein innflytarapolitikk, ið setur krøv til teirra, sum flyta til landið at arbeiða og møguliga fáa samfylgjandi familju við. Tað eigur at vera syrgt fyri, at útlenska arbeiðsmegin, sum kemur til Føroyar, nøktar ein tørv, ið er virðisskapandi fyri føroyska búskapin. Fleiri av starvsfólkunum, ið eru komin til Føroya umvegis snarskipanina (fast track) fyri triðjalond, arbeiða á fiska- og kryvjivirkjum, sum eru fevnd av fiskavirkisskipanini. Fiskavirkisskipanin forðar í síni heild arbeiðsmegi at leita sær til vinnur har, hon hevði givið størri íkast til búskapin og virðisskapanina í Føroyum. Sambært ALS vóru 600 útlendingar í fiskavirkisskipanini í 2025, ið svarar til, at lutfallið av útlendingum er 45% burturav samlaða talinum av fólki í fiskavirkisskipanini.⁴⁰ Sambært ALS eru enn tá dømi um, at arbeiðsloysisstuðulin er grundarlagið undir uppihaldinum í Føroyum hjá summum útlendingum.⁴¹ Samhaldsfastar skipanir, sum fiskavirkisskipanin, ið allir løntakarar og arbeiðsgevarar í Føroyum eru við til at fígga, eiga ikki at vera nýttar til at tryggja, at arbeiðsgevarar kunnu lúka arbeiðskravið á 40 tímar um vikuna.⁴²

Umframt at royna at hækka inntøkurnar og lækka útreiðslurnar hjá tí almenna, eru eisini onnur amboð, ið kunnu nýtast í gongdini at tryggja fíggarpolitiska haldførið. Hesi verða greinaði í alternativu framlitunum, og eru millum annað ein skjótari hækking av pensjónsaldrinum, ein økt tilflyting av útlenskari arbeiðsmegi og at føroyingar í minni mun fara av landinum.

³⁸ Várfrágreiðing 2026.

³⁹ Várfrágreiðing 2022.

⁴⁰ Ársfrágreiðing hjá ALS 2025.

⁴¹ Ársfrágreiðing hjá ALS 2023, s. 21.

⁴² Heystfrágreiðing 2024.

04

Alternativ framlit

Ymisk viðurskifti kunnu bota um haldførið, og tí eru alternativ framlit gjørd. Royndir eru gjørdar við at rokna haldførisávísan við øðrum hugsaðum framlitum, og tey eru millum annað framlit við broyttum pensjónsaldri og lægri einstaklingakostnaði á eldraðkinum. Alternativu framlitini verða framd á henda hátt, at ein einstøk broyting verður gjørd í senn, meðan alt annað verður hildið óbroytt í myndlinum, so ávirkanin á haldførisávísan sæst av einstøku broytingini.

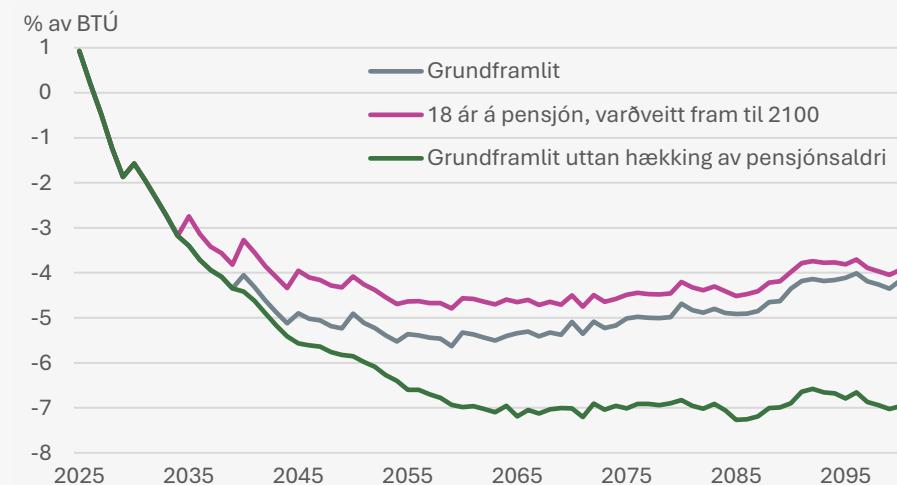
Eingin hækkan av pensjónsaldrinum eftir 2030+

Í galdandi lóg er ásett, at broytingar í pensjónsaldrinum skulu samtykkjast 10 ár frammanundan, at pensjónsaldurinn verður tillagaður. Sostatt átti ein møgulig broyting í pensjónsaldrinum, sum skal koma í gildi í 2035, longu at verið samtykt í 2025. Í verandi løtu er pensjónsaldurinn einans samtyktur til at hækka til 68 ár í 2030, og verður hann hildin á 68 ár fram til 2100, gevur tað ein haldførisávísan á -6%, sí mynd 4.1

Pensjónsaldur sambært einum fólkapensjónstíðarskeiði á 18 ár

Pensjónsaldurinn kann sambært galdandi lóggávu um almannapensjónir í mesta lagi hækka við einum hálvum ári hvørja ferð og kann í mesta lagi broytast fimta hvørt ár, men harafturat leggur lógin upp til, at fólkapensjónstíðarskeiðið skal vera 18 ár. Hetta alternativa framlitið letur tíska pensjónsaldurinn hækka í tann mun tað er neyðugt fyri at eitt fólkapensjónstíðarskeið á 18 ár verður varðveitt fram til 2100. Tá skal pensjónsaldurinn hækka við einum ári fimta hvørt ár í tíðarskeiðinum 2035 - 2045, og síðani við ½ ári fimta hvørt ár fram til 2100 og tá endar pensjónsaldurinn á 76,5 ár við seinastu hækking í 2100. Í hesum førið verður haldførisávísan -3,5%, og tað kemur av, at hækkingin av pensjónsaldrinum fer skjótari fram, enn í grundframlitinum, sí mynd 4.1.

Mynd 4.1 Úrslit við øðrvísi hækking av pensjónsaldrinum

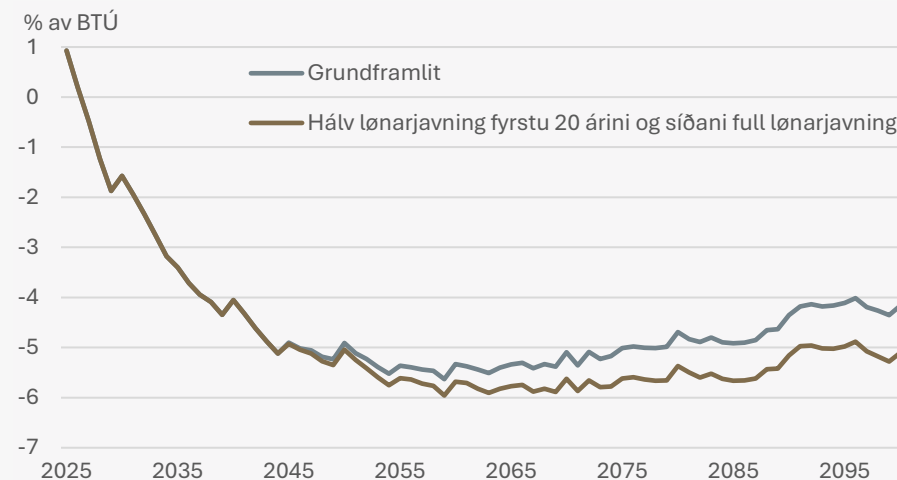
Kelda: Landsbanki Føroya.

Orsøkin tí, at hendan skjótari hækking av pensjónsaldrinum ikki munar meira fyri haldførisávísan, kemur av, at 18 ár á pensjón er lutfalsliga dýrt fyri almennu útreiðslurnar í framtíðini. Til samanbering miðaðanir í síni lóggávu um hækking av pensjónsaldrinum eftir einum fólkapensjónstíðarskeiði á 14,5 ár.

Um almennu veitingarnar í framtíðini verða javnaðar fult við lønarvøkstrinum

Búskaparráðið nýtir ta fortreyt í grundframlitinum, at almennar veitingar verða javnaðar við helvtini av lønarvøkstrinum og helvtini av inflatióini. Møguliga fara politisku myndugleikarnir ikki at klára at standa ímóti tí trýsti, sum kann fara at koma av, at almennar veitingar, herundir fólkapensjónin, fara at draga munandi afturúr samanborið við lønarstøði í samfelagnum. Búskaparráðið hevur tískil gjørt eitt alternativt framlit, har almennu veitingarnar einans verða javnaðar sambært galdandi lóg (við helvtini av lønarvøkstrinum og helvtini av inflatióini) í 20 ár fram, fyri síðani at verða javnaðar fult við lønarvøkstrinum fram til 2100. Tað gevur ein haldførisávísan á -5%.

Mynd 4.2 Úrslit av fullari javning eftir 20 árum

Kelda: Landsbanki Føroya.

Effektivisering av eldraðkinum

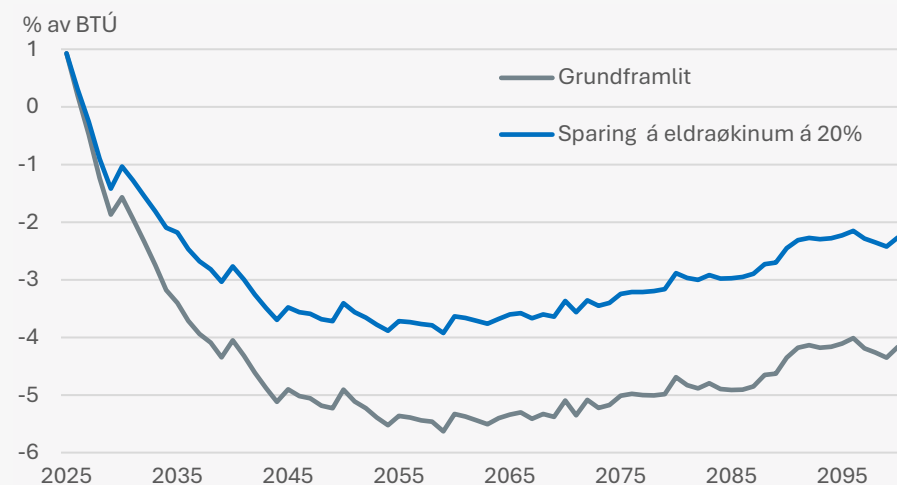
Í fleiri førurum hevur verið heitt á politisku myndugleikarnar at minka um rakstrarútreiðslurnar á eldraðkinum. Eitt nú hevur Búskaparráðið mælt til at fremja nýskipanir, sum minka um almennu rakstrarútreiðslurnar við at gera íløgur í størri ellisheim. Á eldraðkinum eru nógvir smáir stovnar, sum hava fá búfólk á hvørjum stovni. Smáir stovnar gera tað væl truplari at hava skynsaman rakstur á stovnunum og teir krevja eitt hægri starvsfólkatal fyri hvørt búfólk samanborið við, um stovnarnir vóru størri.

Eisini hevur Búskaparráðið mælt til, at lækka talið á kommunum, so umsitingin í hvørjari kommunu verður sterkari og fíggjarliga rásarúmið til at taka sær av eldraðkinum batnar og

íløgur í størri ellisheim letur seg gera.⁴³ Ein lækking av kostnaðunum á eldraðkinum kundi eitt nú stava frá einum av átaksøkjunum hjá Suðuroyar Bú- og Heimatænastu ("Heima sum longst"), har arbeitt verður fyri, at eldri borgarar skulu kunna liva sum longst í egnum heimi við tænaðum og tillagingum í búeindini.⁴⁴

Ein lækking av einstaklingakostnaðinum á eldraðkinum kann eisini stava frá, at egingjaldið veksur. Egingjöldini á eldraðkinum eru økt seinastu árin. Egingjöldini stóðu í stað í árunum 2014 fram til 2023, tá ið kommunurnar fingu heimild til at hækka egingjöldini. Egingjöldini vóru so mikið lág, at kommunurnar avgjördu at hækka tey við 15% árliga í trý ár á rað og síðani hava kommunurnar avgjört, at hækkingin framtíðir skal fylgja hækkingini í fólkapensjónini og øðrum almannaveitingum.⁴⁵

Mynd 4.3 Úrslit av effektivisering av eldraðkinum

Kelda: Landsbanki Føroya.

Í frágreiðingini um kommunubúskapin frá á heysti 2025 vísti Búskaparráðið á, at íløgur í eldraðkið, sum lækkar eindarkostnaðin fyri hvørt búpláss á bústovnum við í miðal 20%, letur seg gera.⁴⁶ Eitt alternativt framlit er tískil gjørt við hesum dømi, har

⁴³ Millum annað: Búskaparráðið, Várfrágreiðingin 2026 og evnisfrágreiðingin Kommunubúskapurin og eldraðkið, heystið 2025.

⁴⁴ Strategi 2035, Eldraðkið í framtíðini, Bú- og heimatænastan í Suðuroy, 2025. Sí eisini boð uppá kostnaði av ílögum í eldraðkið í Suðuroynni í hesi frágreiðing á s. 46.

⁴⁵ Hækkað var við 3,60% 1. januar 2026, og væntandi verður hækkað við 2,71% 1. januar 2027. Kommunufelagið.

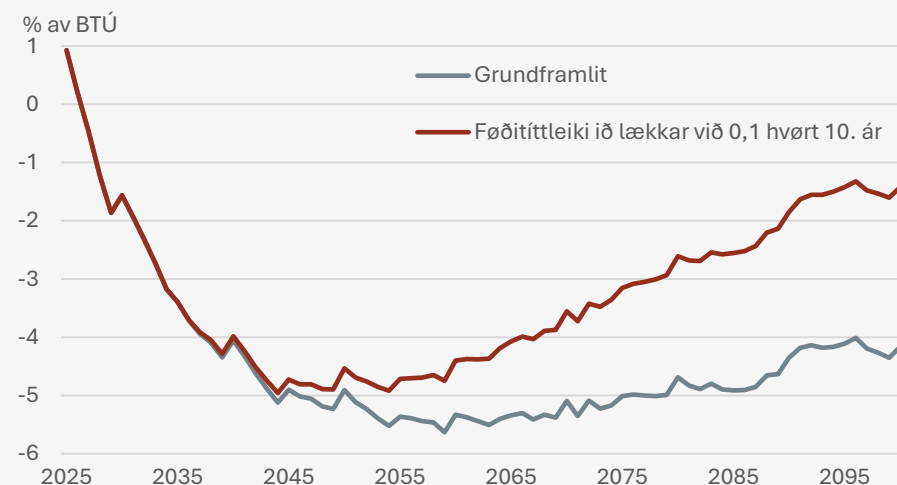
⁴⁶ Evnisfrágreiðingin Búskaparráðsins um Kommunubúskapurin og eldraðkið, stakdømi á s. 22, heystið 2025.

einstaklingakostnaðurin á eldraðkinum lækkar við 20%, tað vil siga, hvussu nógv hvør persónur í hvørjum árgangi í miðal kostar í eldrarækt. Lækkingin er 20% tilsamans og fer fram í tíðarskeiðinum 2025 – 2035. Henda lækking av einstaklingakostnaðinum á eldraðkinum bætir um haldførið, og gevur ein haldførisávísá á -2,5%, tá ið alt annað verður hildið óbroytt.

Lægri føðitíttleiki

Í hesum alternativa framliti verður haldførisávísáin roknaður við einum lægri føðitíttleika meðan øll onnur viðurskifti verða hildin óbroytt. Søguliga hevur føðitíttleikin verið høgur, og tí er føðitíttleikin í fólkatalsframrokningini, ið er grundaður á søguliga føðitíttleikan, lutfalsliga høgur. Føðitíttleikin hevur í flest øllum øðrum londum í Vesturheiminum verið lækkandi í mong ár, og tí er ikki ósannlíkt, at føroyski føðitíttleikin verður lægri í framtíðini

Mynd 4.4 Úrslit við lægri føðitíttleika

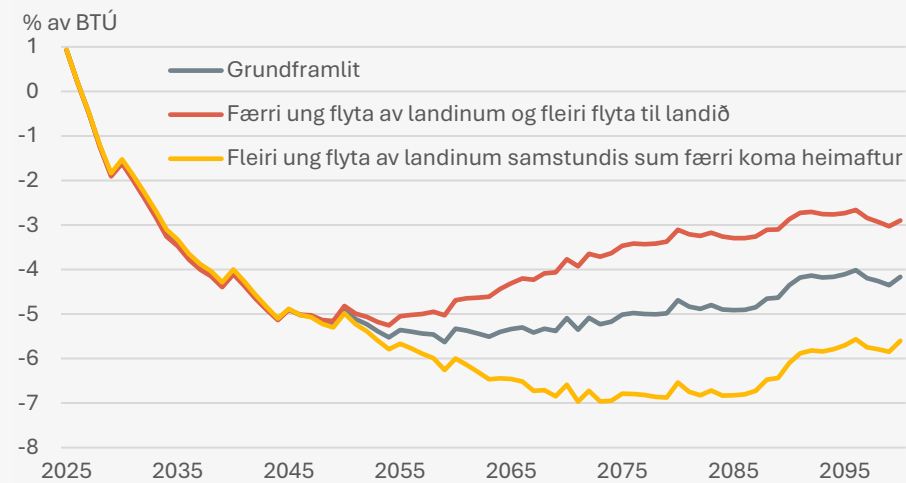
Kelda: Landsbanki Føroya.

Hetta framlitið tekur støði í eini altjóða gongd, har føðitíttleikin lækkar við umleið 0,1 fyrri hvørt 10. ár. Tað merkir, at samanlagdi føðitíttleikin hjá føroysku kvinnuætтарliðunum lækkar úr 2,5 í 2025 til 2,4 í 2035, 2,3 í 2045 og so framvegis, og endar á 1,8 í ár 2095. Ein føðitíttleiki á 1,8 líkist føðitíttleikanum hjá kvinnuætтарliðum í grannalondunum (eitt nú er hann 1,75 í Danmark). Lækkar føðitíttleikin niður á 1,8 verður haldførisávísáin -2%, og hetta skal samanberast við úrslitinum fyrri haldførisávísáin á -4% av BTÚ í grundframlitinum, sum hevur ein føðitíttleika á 2,5. Lægri føðitíttleikin betrar um haldførið vegna lækkandi almennar útreiðslur til dagstovnar, fólaskúlar, hægri útbúgvingar og heilsuútreiðslur til børn og ung, tí færri børn verða fødd. Hesar útreiðslur lækka lutfalsliga skjótt við lægri føðitíttleika. Ein lægri føðitíttleiki lækkar longri frammi í tíðarskeiðinum um lutfallið av fólki í arbeiðsmegini samanborið við talið av eldri fólki, ið ger haldførið verri í longdini. Myndlatøkniliga verða framtíðar inntøkur og útreiðslur afturdiskonteraðar. Av tí, at nútíðarvirðið av tapinum av lægri skattainntøkum frá arbeiðsmegini í framtíðini er minni, enn vinningurin av spardu útreiðslunum til børn og ung í nærmastu framtíð, hevur lægri føðitíttleikin positiva ávirkan á haldførisávísáin.

Broytt til- og fráflyting av føroyingum

Sambært Hagstovu Føroya fer fimti hvør burturav hvørjum árgangi av landinum, og helvtina av hesum venda ikki heimaftur eftir loknan lesnað. Ymisk átøk kunnu fremjast, ið gera Føroyar meira áhugaverdar, so færri ung flyta av landinum og fleiri, sum eru burtur í lestrarørindum, flyta heim aftur. Betri lestrarumhvørvi og bústaðarmøguleikar eru dømir um átøk, sum kunnu eggja teimum ungu at velja Føroyar til. Hetta framlitið er gjørt við at lækka nettofráflytingina við 10% fyri ung fólk. Samstundis loyvir myndilin fleiri av teimum ungu at flyta heim aftur til Føroya.

Mynd 4.5 Úrslit av betri ella verri til- og fráflyting av ungum føroyingum

Kelda: Landsbanki Føroya.

Hetta gevur ein haldførisávís á -3%, og tað kemur av, at bæði hesi ungu og teirra eftirkomarar, verða ein partur av føroysku arbeiðsmegini í framtíðini. Av tí, at ein lægri fráflyting av ungum fólk hefur jaliga ávirkan á arbeiðsmegini, hevur tað eisini jaliga ávirkan á forsyrgjarabrøkin. Ein størri arbeiðsmegi gevur eitt størri skattagrundarlag, og tað betrar sostatt um fíggjarpolitiska haldførið. Tað kann eisini hava eina jaliga ávirkan á føðitíttleikan, at fleiri í burðarførum aldri vera verandi í Føroyum. Hetta skal tulkast við fyrivarni, tí nógv fáa børn uttanfyri Føroyar í dag, og teirra børn telja ikki við í føðitíttleikanum í Føroyum, tá ið tey venda heimaftur til Føroya.

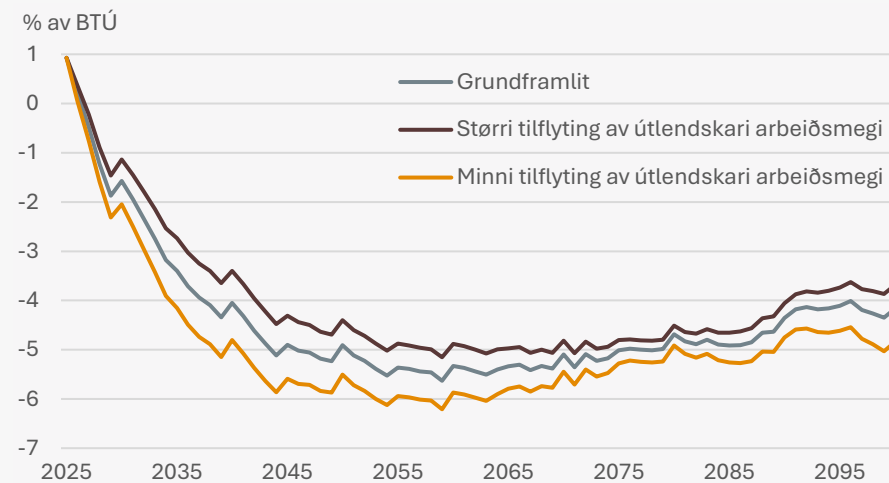
Hugsast kann, at kemur tað ikki vend í fíggjarpolitiska haldførið, fer tað at gerast alsamt tyngri hjá yngri ættarliðunum at fíggja veksandi almennu útreiðslurnar, og tá verða Føroyar minni áhugaverdar at búgva í. Hetta framlitið er gjørt við at hækka nettofráflytingina av teimum ungu við 10%. Venda færri av teimum ungu heimaftur, og flyta fleiri av landinum, enn tað gera í dag, fæst ein haldførisávís -5%.

Størri ella minni tilflyting av útlendingum

Tað er ikki vist, at tilflytingin av útlenskari arbeiðsmegi fer at halda á fram at vera eins stór, sum hon hevur verið seinastu árin. Ein orsök til tilflytingina hevur verið trot á arbeiðsmegi, og minkar tørvurin á arbeiðsmegi, minkar tilflytingin av útlenskari arbeiðsmegi væntandi

eisini. Veksur arbeiðsloysið upp um 3,5% í Føroyum, gerast krøvini nakað strangari fyri at innflyta útlendska arbeiðsmegi, og um so er, kann ikki væntast at útlendsk arbeiðsmegi til Føroya í eins stóran mun, sum tað hevur tey seinastu árin.

Mynd 4.6 Úrslit av størri ella minni tilflyting av útlendingum

Kelda: Landsbanki Føroya.

Hinvegin kann tað eisini henda, at tørvurin á útlenskari arbeiðsmegi verður enn størri í framtíðini, enn hon er í dag, eitt nú innan eldrrækt og heilsuverk vegna veksandi talið av eldri fólki. Tvey alternativ framlit eru tí gjørd við eini broyttari tilflyting av útlendingum; eini hægri og eini lægri tilflyting, ið annaðhvørt umboðar ein størri og ein minni tørvi á útlenskari arbeiðsmegi í framtíðini. Alternativu framlitini eru gjørd soleiðis, at talið av útlendingum í arbeiðsføra aldrinum, sum árliga flyta til Føroya ávikavist hækka ella lækka við 200 persónum árliga, meðan alt annað er óbroytt í myndlinum. Í hesum framlitunum varðveita útlendingarnir síni til og fráflytingarsannlíkindi.

Ein størri tilflyting av útlenskari arbeiðsmegi gevur ein haldførisávís á nærum -3,5%. Orsøkin til, at tað ikki munar meira at fáa fleiri útlendingar til landið er, at útlendingarnir í stutta høpinum geva íkast til búskapin gjøgnum økta arbeiðsmegi, meðan teir í longdini fáa lut í somu vælferðartænastum- og veitingum, sum føroyingar fáa, ið kosta á fíggjarlógini.⁴⁷ Koma tað hinvegin 100 færri útlendingar til landið um árið, enn tað gera í dag, verður haldførisávís nærum -4,5%.

⁴⁷ Sí eisini *Udenlandsk arbejdskraft har kun begrænset betydning for statsfinanserne*. Vidensoverblik april 2025, Rockwool Fonden Forskning.

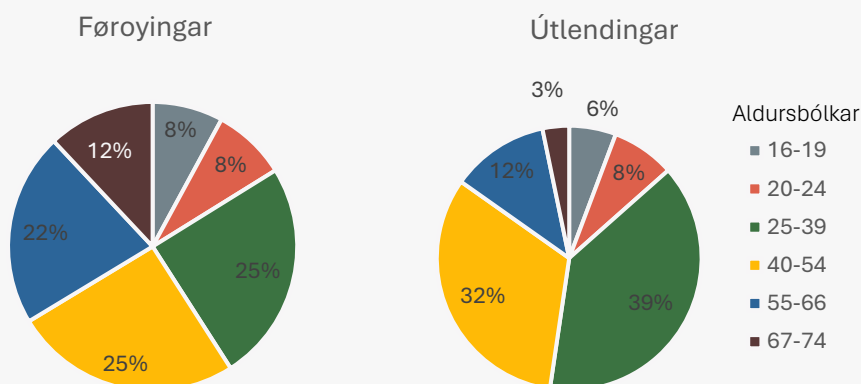
05

Útlendsk arbeiðsmegi í Føroyum

Stór tilgongd hevur verið av útlenskari arbeiðsmegi seinastu árin. Í 2009 vóru 3% av starvsfólkunum í samlaða búskapinum útlendingar. Talið av útlenskari arbeiðsmegi veksur støðugt og í mars 2026 vóru tey áleið 2.500 persónar ella 8% av arbeiðsmegini.⁴⁸ Serliga síðani snarskipanin kom í november 2021 hevur tilgongdin av útlenskari arbeiðsmegi verið stór. Í desember 2025 var 41% av útlensku arbeiðsmegini úr Evropa, 43% úr Asia, 11% úr Afrika og 5% úr Amerika.⁴⁹ Flestu útlendingarnir koma til Føroya í arbeiðsrindum, og summi koma við til Føroya børn ella maki.

Aldurssamansetingin av útlensku starvsfólkunum er øðrvísi samansett samanborið við føroysku starvsfólkini, sí mynd 5.1. 50% av føroysku starvsfólkunum vóru millum 25 og 54 ár í 2025 samanborið við 71% av útlensku starvsfólkunum (gula og grøna økið). Kynsbýtið á føroysku starvsfólkunum var javnt býtt á 50/50 í 2025. Fyri útlensku starvsfólkini var býtið 42% kvinnur og 58% menn.

Mynd 5.1 Aldurssamanseting av føroyskum og útlenskum íbúgvum, 2025

Viðm.: Hagtølini eru íbúgvahagtøl fyri november 2025. Tøl fyri starvsfólk skift á aldur og fæðiland eru ikki tøk hjá Hagstovu Føroya.
Kelda: Hagstova Føroya

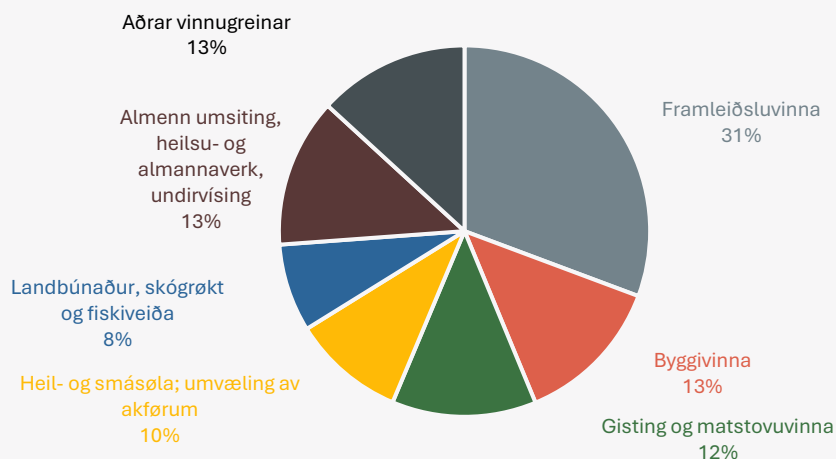
Í 2025 vóru 1.200 uppihaldsloyvi avgreidd frá føroysku myndugleikunum, sum vóru latin sum upprunaloyvi við arbeiðsrindum sum endamál. Upprunamál eru loyvi, ið eru latin

⁴⁸ Tal av starvsfólki sum hava annan enn danskan ríkisborgaraskap enn danskan býtt við samlaða talinum av starvsfólki var áleið 8% í mars 2026.

⁴⁹ Sí Várfrágreiðing hjá Búskaparráðnum 2026.

fólki, ið søkja um upphaldsloyvi á fyrstan sinni. 40% av teimum loyvunum vóru givin eftir ES-skipanini við undangóðkendum arbeiðsgevarum og 44% eftir fast track skipanini fyri triðjalond.

Mynd 5.2 Útlendsk arbeiðsmegi býtt á vinnugreinar

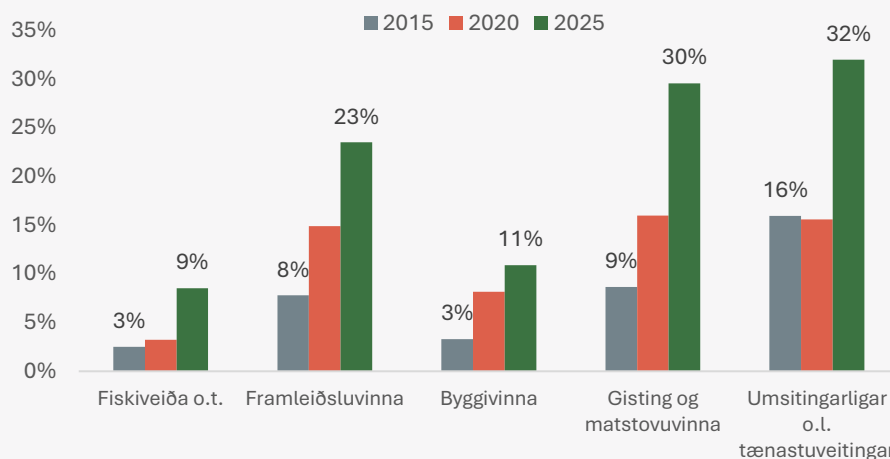
Viðm.: nov. 2024. Aðrar vinnugreinar fevna um vinnugreinarnar í NACE 1 N, R, H, M, J, S, D, L, E, K, B, U. Kelda: Hagstova Føroya.

Sambært Útlendingastovuni eru allarflestu upphaldsloyvini, ið vera latin á fyrsta sinni, latin starvsfólki, ið hava arbeiði í vinnuni. Flestu av teimum, sum koma úr Evropa, koma úr Eysturevropa og tað er serliga til byggjivinnuna í Føroyum. Um hugt verður eftir kynsbýtinum á teimum, sum fáa upphaldsloyvi á fyrsta sinni úr Evropa, eru yvir 90% latin monnum. Tað samsvarar væl við kynsbýtið í byggjivinnuni, har 91% av starvsfólkunum eru menn.

Verður hugt eftir somu loyvum, sum vera givin eftir snarskipanini fyri triðjalond, vóru 77% latin monnum. Útlendingar, sum koma til Føroya við hesi skipan, arbeiða í nógvum ymiskum vinnum til dømis ferðavinnuni, matstovum, flakavirkjum o.s.fr. Mynd 5.2 vísir, hvar samlaða útlendska arbeiðsmegin starvast. Av samlaða talinum av útlendingum arbeiða 31% í framleiðsluvinnuni (serliga á flaka- og kryvjivirkjum), 13% arbeiða í byggjivinnuni og 12% arbeiða í gisti- og matstovuvinnuni.

Mynd 5.3 vísir, hvussu stórir partur av starvsfólkunum í ávísam vinnugreinunum eru útlendingar og vísir gongdina í teimum vinnugreinum, har flestir útlendingar arbeiða. Tað eru flestir útlendingar í framleiðsluvinnuni og av samlaðu starvsfólkunum í vinnugreinini er meira enn fimti hvør útlendingur. Í 2015 var tað minni enn tíggið hvør. Í byggjivinnuni starvast nógvir útlendingar; tað vóru umleið 11% av starvsfólkatalinum í 2025. Í 2015 vóru sløk 3% av starvsfólkunum í byggjivinnuni útlendingar. Í gisti- og matstovuvinnuni vóru umleið triðingurin av starvsfólkunum útlendingar í 2025, sum er ein stór hækking samborið við 2015, tá ið 9% av starvsfólkunum vóru útlendingar.

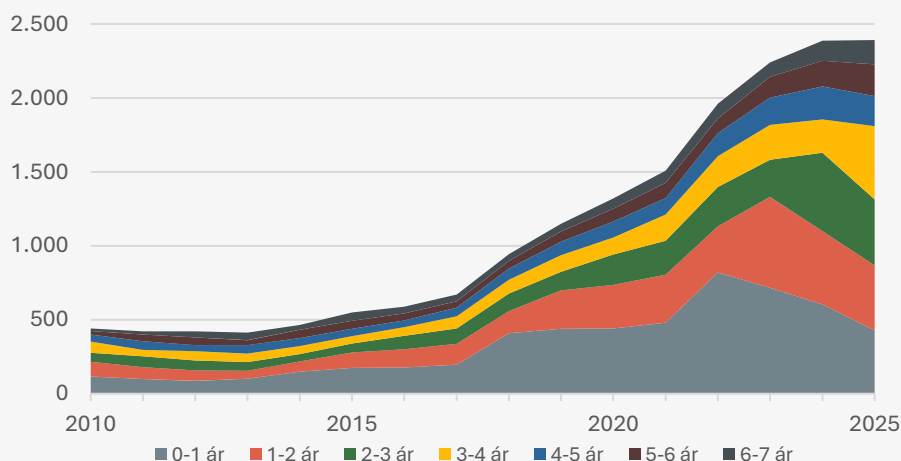
Mynd 5.3 Útlendingar, % av starvsfólkatalinum í útvaldum vinnugreinum

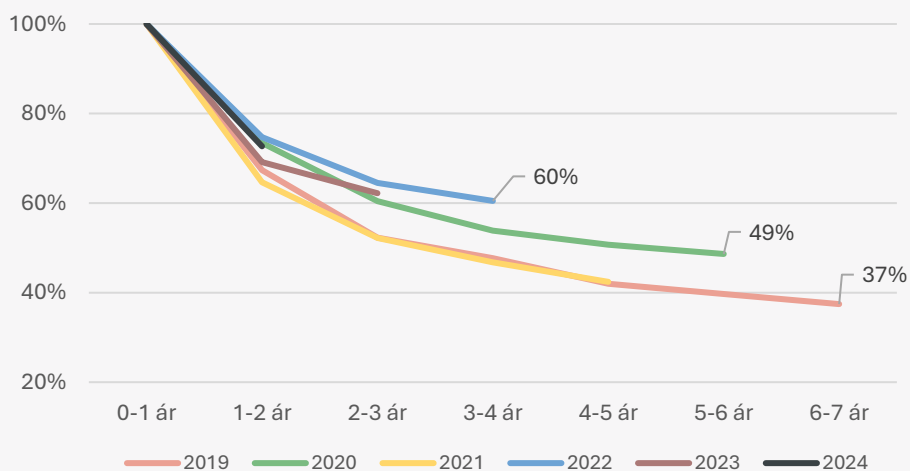
Viðm: Starvsfólkatalið í november í 2015, 2020 og 2025. Samlaða starvsfólkatalið (harav útlendingar) í útvaldu vinnugreinunum í 2025: Fiskiveiða o.t. 2171 (185), Framleiðsluvinnna 3213 (755), Bygginginna 2550 (278), Gisting og matstovuvinnna 1001 (296), Umsitingarligar o.l. tænastruvingar 541 (173) Kelda: Hagstova Føroya.

Útlendingar, sum hava búð í Føroyum og arbeitt í somu vinnu í 7 ár hava møguleika at søkja um varandi uppihaldsloyvi. Mynd 5.4 vísir, hvussu nógv fólk við øðrum ríkisborgaraskapi, enn føroyskum, hava uppihildið sær í Føroyum í ávikavíst 0-1 ár, 1-2 ár og so framvegis upp til 6-7 ár. Talið av útlendingum í myndini er ikki tað samlaða talið av útlendingum, tí tey, sum longu hava verið her longri enn 7 ár, eru ikki tald við. Tað sæst týðiliga á myndini, at talið av útlendingum er økt nógv seinastu árin, og at tað eru mong, sum hava verið í Føroyum í fleiri ár.

Mynd 5.4 Tíðarskeið, ið útlendingar hava verið í Føroyum

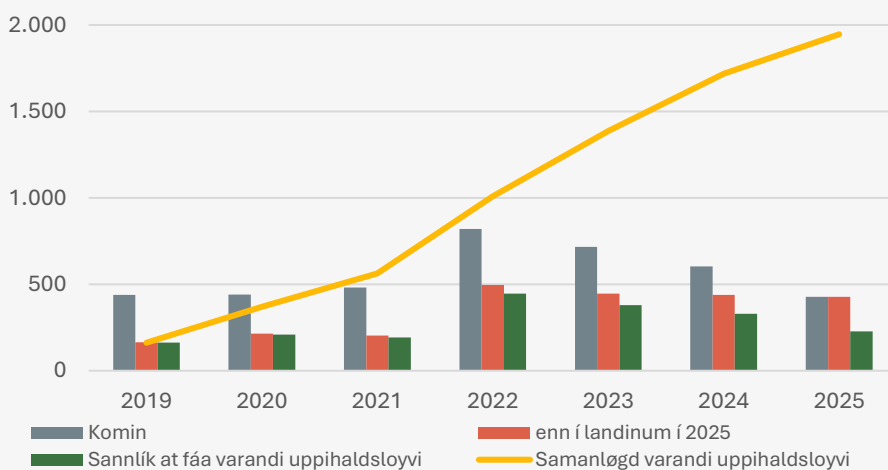

Viðm.: Útlendingar eru skilmarkaðir sum fólk við øðrum ríkisborgararætti, enn føroyskum/donskum. Kelda: Landsbanki Føroya. Egnar útrokningar.

Mynd 5.5 Lutfallið av tilflytarum, sum eru verandi í Føroyum

Kelda: Landsbanki Føroya.

Mynd 5.5 vísir lutfallið av tilflytarum, sum eru verandi í Føroyum. Bláa strikan vísir til dømis lutfallið av teimum útlendingum, sum komu til Føroya í 2022. Av hesum eru 60% eftir í Føroyum í 2026 (3 – 4 ár eftir 2022). Tað sæst, at útlendingar, sum flyta til Føroya í ein ávísan mun fylgja sama mynstur; nógv teirra (umleið 30%) flyta, áðrenn eitt ár er liðið, eini 10 % áðrenn 2 ár eru liðin, og síðani verða tað færri og færri; ávikavist 5%, 4%, 3%, 2%, 1%, árin eftir, ið flyta av landinum.

Mynd 5.6 Tal av útlendingum, ið eru mett at fáa varandi upphaldsloyvi

Viðm.: Grønu stabbarnir eru roknaðir út frá 5 ára miðal í fráflytingarsannlíkindum hjá útlendingum. Kelda: Landsbanki Føroya.

Mynd 5.6 vísir, hvussu nógvir útlendingar eru komnir til landið í ávísa árinum (grái stabbinn) og, hvussu nógv av teimum framvegis vóru í Føroyum í 2025 (reyði stabbinn). Harafturat vísir myndin, hvussu nógvir av útlendingum kunnu metast at vera verandi í meira enn 7 ár og soleiðis fáa rætt til at søkja um varandi upphaldsloyvi (grøni stabbinn). Gula strikan vísir

samanlagda talið av útlendingunum ár fyri ár, sum eru komin til Føroya síðani 2019 og kunnu søkja um at fáa varandi uppihaldsloyvi. Talið av útlendingum, sum sannlíkt kunnu fáa varandi uppihaldsloyvi táttar í 2.000 fólk (2025). Á leið 4.000 fólk eru komin til Føroya síðani 2019, og burturav teimum kann væntast, at helvtin verður verandi so leingi í Føroyum, at tey kunnu søkja um varandi uppihaldsloyvi.

Útlendingar eiga at geva íkast til búskapin í bæði stutta og langa høpinum

Í nógv ár hevur arbeiðsloysið verið sera lágt í Føroyum og tað hevur verið ein fløskuhálsur á arbeiðsmarknaðinum. Við snarskipanini og skipanini fyri ES-borgarar, hava Føroyar opnað upp fyri at innflyta arbeiðsmegi og harvið minkað um fløskuhálsin. Útlenska arbeiðsmegin er við til at økja um framleiðsluna í búskapinum. Búskaparlíga er tað tí í høvuðsheitum jalligt, í øllum førið í stutta siktinum, at innflyta útlenska arbeiðsmegi.

Tó er tað ikki samfelagsliga lønsamt at innflyta arbeiðsmegin til størv, sum ikki bera seg uttan at vera fevndar av stuðulsskipanum, hvørki í stutta ella langa siktinum. Ein av hesum skipanum er fiskavirkisskipanin. Fólk, sum arbeiða á flakavirkjum, uppsjórvirkjum, alivirkjum og øðrum fiskavirkjum, kunnu fáa innivist í fiskavirkisskipanini.⁵⁰ Tá ið lítið ella einki er at gera á fiskavirkjunum, hava hesi fólk rætt til arbeiðsloysisstuðul úr fiskavirkisskipanini í upp til 32 tímar um vikuna. Sambært roknskapin hjá ALS fyri 2024, eru tað í teimum 32 árunum, ið fiskavirkisskipanin hevur verið til, umleið 670 mió. kr. útgoldnar í arbeiðsloysisstuðuli til starvsfólk á føroyskum fiskavirkjum; í miðal um 21 mió. kr. árliga. Í 2025 var lutfallið av útlendingum í fiskavirkisskipanini 45%.⁵¹ Útlenska arbeiðsmegin fær tí – eins og føroyingar – stuðul fyri einki at gera, tá ið eingin fiskur er. Tað er ikki samfelagsbúskaparlíga skilagott at innflyta arbeiðsmegi til “arbeiðsloysi”.

Verður sæð burtur frá innfluttari arbeiðsmegin til vinnur, sum fáa stuðul, so eru tað fyrimunir við at innflyta arbeiðsmegi, tí arbeiðsgevarar fáa sín starvsfólkatørv nøktaðan og fáa tí framleitt tað, sum eftirspurningur er eftir, og hetta økir um vælstandin í Føroyum. Neyðug er tó at hyggja at, hvørja ávirkan útlenska arbeiðsmegin hevur á samfelagsbúskapin í longdini. Vit hava kanska lyndi til at hugsa, at vit tiltrekkja útlenska arbeiðsmegi eftir tørvi, og tá tey eru liðug at arbeiða, so flyta tey av landinum aftur. Men soleiðis er tað ikki neyðturviliga, tí við tíðini kann útlenska arbeiðsmegin fáa rætt til ymsar almennar veitingar. Eisini kunnu útlendingar við arbeiðsloyvi, taka maka og børn síni við til landið. Børnini hava rætt til ansing og skúlagongd, og væntandi setur hetta økt krøv til starvsfólkini á dagstovnunum og í skúlunum um at fáa tey integreraði, tí børnini tosa annað

⁵⁰ Fiskavirkisskipanin er við til at skeikla arbeiðsmarknaðin, tí hon heldur arbeiðsmegi fast í eini vinnu, har tað javnan einki arbeiði er til starvsfólkini á fiskavirkjunum, samstundis sum tað er stórvur á arbeiðsmegi aðrastaðni. ALS, Ársfrágreiðing fyri 2024.

⁵¹ ALS, Ársfrásøgn 2025.

mál og koma frá øðrum mentanum. Harafturat hevur samfylgjandi familjan rætt til tænastrúr heilsuverkinum alt fyrri eitt.

Búskaparráðið metir tað vera neyðugt at hava ein innflytarapolitikk, ið setur krøv til teirra, sum flyta til landið at arbeiða og møguliga fáa samfylgjandi familju við til Føroya.⁵² Í løtuni er tað vinnan, tað vil siga tær fyrirkur, sum eru undangóðkendar til snarskipanina og evropeisku serskipanina, sum í stóran mun avgera, hvørjir útlenskir arbeiðarar, og harvið hvørjir førleikar, ið koma til landið. Innflytingarpolitikkurin eigur at taka atlit at, um útlenska arbeiðsmegin gevur eitt positivt íkast til búskapin, ikki bara í stutta høpinum, men eisini í longdini. Fyri útlenska arbeiðsmegi, sum bert gevur eitt positivt íkast til búskapin í stutta høpinum, ber til at veita arbeiðsloyvi í eitt tíðaravmarkað tíðarskeið. Tilflyting av útlenskari arbeiðsmegi eigur einans at vera loyvd til vinnur, sum eru lønandi fyrri samfelagsbúskapin. Neyðugt er tí at gera eitt greiningararbeiði fyrri at nágreina hesi viðurskipti. Les meira um rættindi hjá útlendingum í Føroyum í fylgiskjali 2.

⁵² Inntøkurkrøvini eru herd hjá útlendingum við arbeiðsloyvi, ið ynskja at fáa samfylgjandi familju til Føroya, sí fylgiskjal 2.

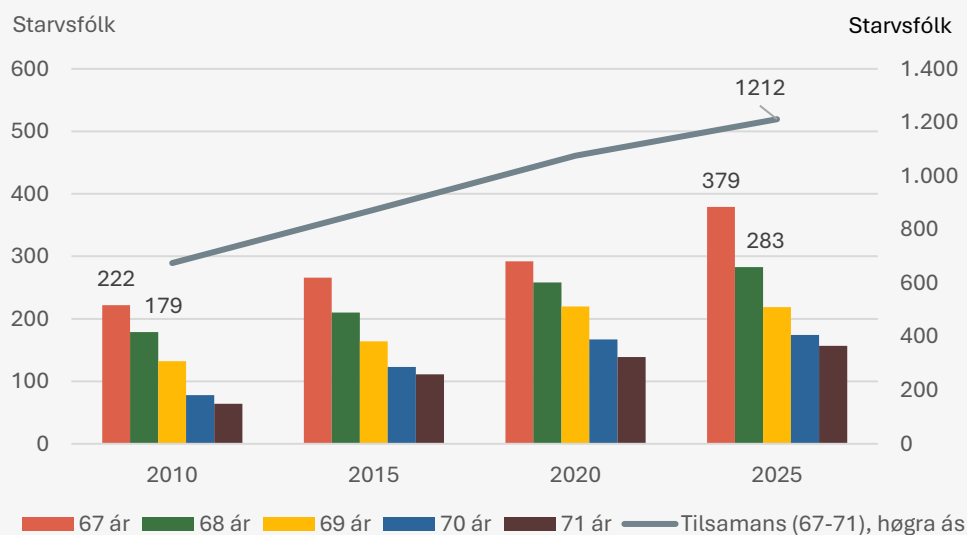
06

Tal av fólki, sum arbeiða eftir pensjónsaldur

Føroyar yvirtóku almannatækið í 1988 og harvið málsøkið av pensjónum. Tá var pensjónsaldurin 67 ár og er hækkaður eina ferð síðani til 67,5 ár tann 1. juli 2024. Hóast pensjónsaldurin hevur verið tann sami fram til 2024, er luttøkan hjá pensjónistum á arbeiðsmarknaðinum hækkað støðugt gjøgnum árin. Orsøkin kann vera tann, at vit liva longri og hava betri heilsu. Tað stuðlar undir nýttu fortreytina í haldførismyndlinum um heilsugóða elli, at arbeiðsvirknið økist í ein ávísan mun, so hvørt sum væntaða restlívítíðin økist. Veksandi lívaldurin hevur ført við sær, at áramálið, ið ein kann liva sum pensjónistur, er økt við tíðini, og gongdin við veksandi lívaldri verður mett at halda á fram.

Mynd 6.1 vísir, at talið av starvsfólki skift á aldurin 67 til 71 ár, er støðugt hækkað seinastu 15 árin. Tað merkir, at fólk í størri mun luttaka á arbeiðsmarknaðinum eftir pensjónsaldur í dag, enn tey gjørdur fyri 15 árum síðani. Samlaða fólkatálið fyri hesar 5 aldursbólkar er økt við á leið 700 persónum (+35%) hetta tíðarskeiðið og starvsfólkatálið er økt við umleið 500 fólki (+80%). Stríkan í mynd 6.1 vísir samanlagda talið av starvsfólki, sum eru 67-71 ára gomul.

Mynd 6.1 Tal av starvsfólki skift á aldurin 67 – 71 ár

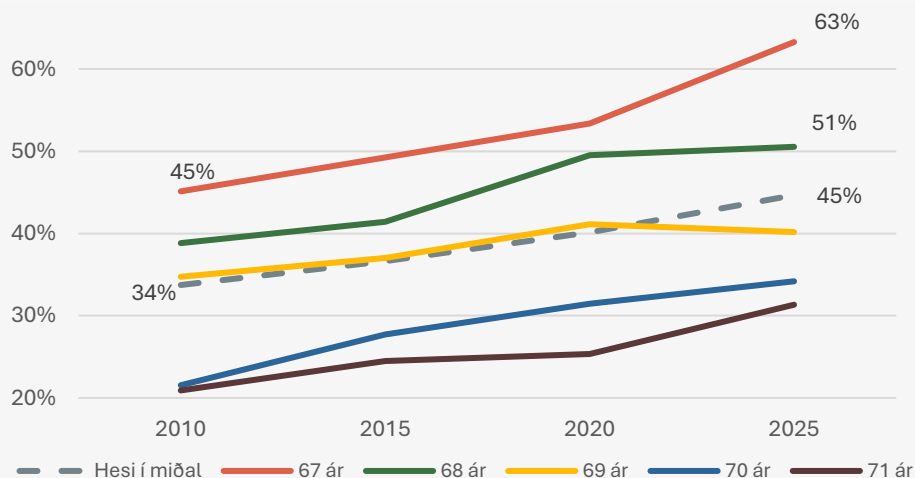
Viðm.: Í stabbnum fyri 67 ára gomul í 2025 er áleið helvtin ikki farin uppum pensjónsaldur. Kelda: Hagstova Føroya.

Mynd 6.2 vísir, hvussu nógv fólk í 67 – 71 ára aldri í vísta tíðarskeiðinum hava luttikið á arbeiðsmarknaðinum í prosent av fólkatálinum fyri ávísa aldurin. Til dømis arbeiddu undir 40% av teimum 68 ára gomlu í 2010, meðan omanfyri 50% av teimum 68 ára gomlu arbeiddu í 2025. Í 2025 eru áleið helvtin av teimum 67 ára gomlu enn ikki vorðin

pensjónistar av tí at pensjónsaldurin er 67,5 í hesum ári, og tí er tað natúrligt, at nógv av teimum 67 ára gomlu arbeiða í 2025.

Mynd 6.2 vísir sum heild, at lutfallið av arbeiðandi fólki í hvørjum árgangi er økt við tíðini. Í 2010 luttóku í miðal 34% av teimum 67 – 71 ára gomlu á arbeiðsmarknaðinum, meðan tað í 2025 vóru 45% í miðal av teimum 67 – 71 ára gomlu, sum luttóku á arbeiðsmarknaðinum. Myndin bendir sostatt á, at fólk halda longri á á arbeiðsmarknaðinum í dag, enn fyri 15 árum síðani, og at tað ikki kemur av, at pensjónsaldurin er settur upp (tí pensjónsaldurin er ikki øktur í øllum tíðarskeiðinum fyri uttan í 2024). Tað kunnu vera ymiskar orsøkir til, at fólk halda longri fram á arbeiðsmarknaðinum. Tað kann eitt nú vera politiskar broytingar, so sum broytingar í móttrokningini av fólkapensjónini og møguleikin fyri at útseta pensjónina. Tað kunnu eisini vera makrobúskaparligar orsøkir, so sum trot á arbeiðsmegi.

Mynd 6.2 Starvsfólk í aldrinum 67 – 71 ár í % av árganginum

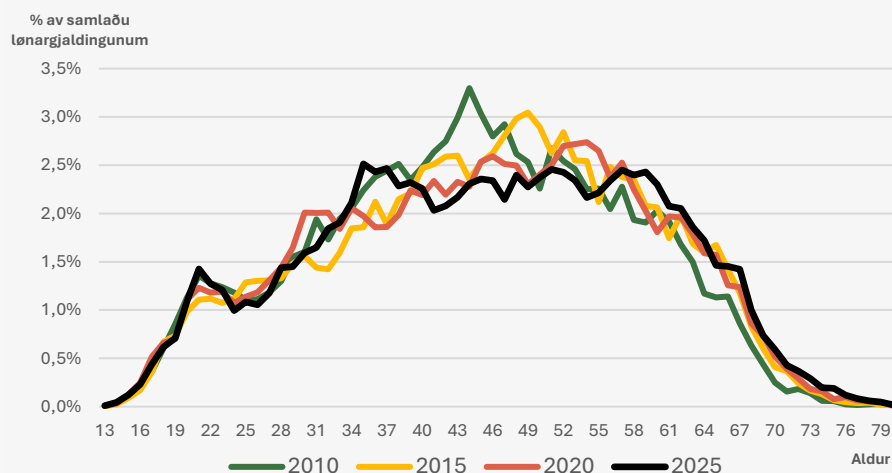
Viðm.: Tal av starvsfólki er tal av fólki, ið hevur fingið løn í november í ávísu árunum. Tølini eru eitt vet lægri samanborið við vinnutíttleikan, tí vinnutíttleikin telur eisini t.d. fríviligt arbeiði við. Kelda: Hagstova Føroya.

Hvussu nógv arbeiða pensjónistarnir?

Eingi hagtøl eru fyri, hvussu nógvir tímar fólk arbeiða, men tað finnast tøl fyri, hvussu nógva løn hvør aldursbólkur fær útgaldið. Tað kann samanberast við samlaðu lønargjaldingarnar í einstaka árinum, og á tann hátt ber til at fáa eina hóming av, hvussu stór luttøkan hjá pensjónistunum er á arbeiðsmarknaðinum.

Yvirskipað eru lønargjaldingarnar til fólk omanfyri 67 ár øktar úr 3% av samlaðu lønargjaldingunum í 2010 upp í 6% av samlaðu lønargjaldingunum í 2025. Mynstrið av lønargjaldingunum fyri hvønn aldursbólk hevur flutt seg til eldri og eldri aldursbólkar gjøgnum tíðina. Hetta kemur bæði av, at fólk koma seinni út á arbeiðsmarknaðin og av, at tey verða verandi longri á arbeiðsmarknaðinum.

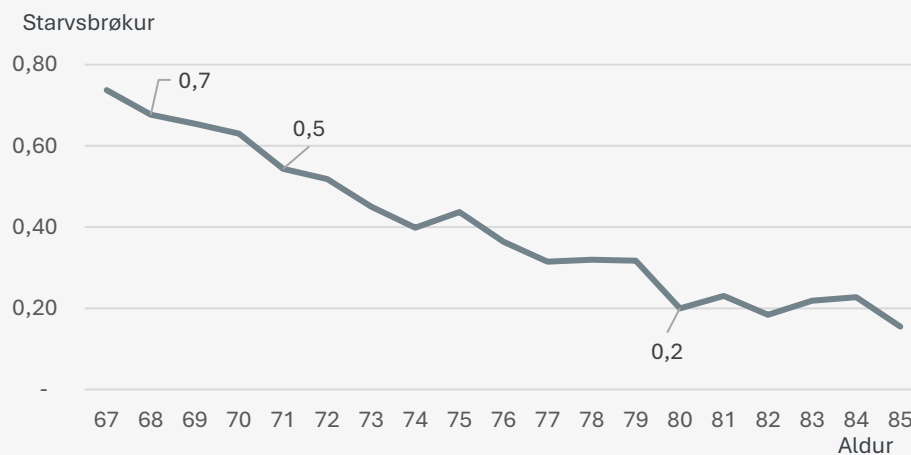
Mynd 6.3 Løn í % av samlaðu lønargjaldingunum býtt á aldur fyri útvald ár

Viðm.: Egnar útrokningar. Útgoldin løn fyri hvønn aldursbólk býtt við samlaðu lønarútgjaldingarnar tað árið. Kelda: Hagstova Føroya.

Mong arbeiða eftir at pensjónsaldurin er rokkin, men tey fækkast skjótt í tali, so hvørt sum tey gerast eldri. 55% av teimum 68 ára gomlu arbeiddu í 2025 (304 út av 551), góð 30% av teimum 71 ára gomlu (162 út av 513), meðan umleið 6% av teimum 80 ára gomlu vóru arbeiðsvirkin í 2025 (20 út av 348).

Mynd 6.4 Miðal starvsbrøkur hjá 67+, sum arbeiða

Viðm.: Samlaðu lønargjaldingarnar, ið vóru útgoldnar persónum skift á aldur, býtt við starvsfólkum í sama aldri fyri árið 2025. Lønargjaldingarnar eru lækkaðar við 13% fyri at taka hædd fyri at tey, ið eru komin um pensjónsaldur, fáa eftirlønina útgoldna. Kelda: Hagstova Føroya, egnar útrokningar.

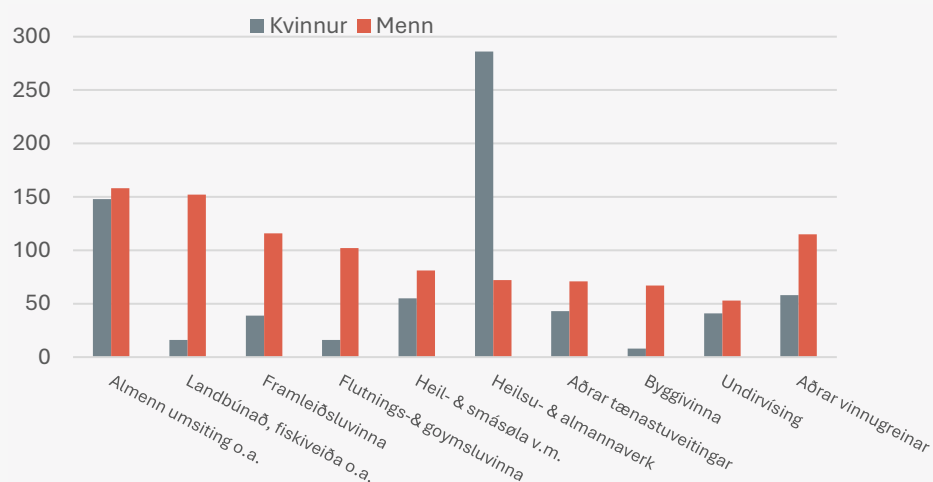
Fyri at fáa eina hóming av, hvussu nógv teir pensjónistarnir, sum eru virknir á arbeiðsmarknaðinum, arbeiða, verður lønin hjá arbeiðandi pensjónistunum í mynd 6.4 samanborin við lønini hjá einum 50 ára gomlu. Miðal árslønin hjá tí 50 ára gamla umboðar ein løntakara, sum hevur fullan starvsbrøk og høgan starvsaldur. Miðal árslønin hjá teimum 68 ára gomlu, sum arbeiða, svarar til áleið 70% av miðal árslønini hjá tí 50 ára

gamla. Umboðar lønin hjá tí 50 ára gamla ein fullan starvsbrøk, svarar tað til, at tey 68 ára gomlu, sum arbeiða, hava ein starvsbrøk á 0,7. Tey 71 ára gomlu, sum arbeiða, hava ein starvsbrøk á 0,5 og tey 80 ára gomlu hava ein starvsbrøk á 0,2.

Starvsfólk omanfyri 67 ár býtt á vinnugreinir

Mynd 6.5 vísir í hvørjum vinnugreinum, fólk omanfyri 67 ár starvast. Av kvinnunum, sum eru omanfyri 67 ár, starvast nógvar í heilsu- og almannaverkinum, og í almennari umsiting. Sama mynstur er ikki galdandi fyri menninar; teir eru meira javnt býttir á vinnugreinarnar, har almenn umsiting og fiskiveiða hevur munin. Serliga eru menninir fleiri í tali í vinnugreinunum fiskiveiða, framleiðsluvinnu, flutnings- og goymslunna og byggivinnu.

Mynd 6.5 Tal av starvsfólki omanfyri 67 ár býtt á útvaldar vinnugreinir

Viðm.: yvirlitið er yvir hvussu nógvar fólk fingu løn í hvørjari vinnugrein í november 2025. Vinnugreinin Fígging og trygging er tikin úr yvirlitinum, tí privatar eftirlønir verða flutta umvegis ta vinnugreinina og talan er tí ikki um starvsfólk. Kelda: Landsbanki Føroya, egnar útrokningar.

Les meira í parti 8 um inntøkuna hjá arbeiðandi pensjónistum.

07

Føroyska pensjónsskipanin

Politisku myndugleikarnir í Føroyum hava leingi verið vitandi um, at demografiska gongdin í Føroyum fór at elva til veksandi útreiðslur til pensjón, heilsuútreiðslur og eldrarækt. Fyrsta royndin at gera Føroyar klárar til hesa avbjóðing varð gjørd um ár 2000, tá landsstýrið setti ein arbeiðsbólk at gera eitt uppskot um eina nýggja pensjónsskipan. Tó kom einki ítøkiligt burtúrur hesum arbeiði. Í 2007 setti landsstýrið aftur ein arbeiðsbólk at gera nýggja pensjónsskipan. Arbeiðsbólkurin gjørdi við íkasti frá pørtunum á arbeiðsmarknaðinum, peningastovnunum og einum politiskum fylgibólki eitt uppskot, sum varð lagt fram í juni 2009. Einki hendi við uppskotinum fyrr enn í 2013, tá ið lógin um tvungna eftirlønarpensjón samtykt, við gildi frá 2014. Síðani hendi einki fyrr enn landsstýrið í 2015-2019 hevði eina nýggja viðgerð av pensjónsviðurskiftunum. Hetta arbeiðið endaði við, at flestu uppskotini frá 2009 umframt nøkur nýggj uppskot (pensjónsnýskipanin), vóru samtykt í 2018 við gildi frá 2020. Les meira í fylgiskjali 3.

Føroyska pensjónsskipanin er sett saman av trimum pørtum: fólkapensjón, arbeiðsmarknaðarpensjón (AMEG) og eini lógarásettari privatari eftirlønarpensjón á í minsta lagi 12% av allari lønarinntøku.

Fólkapensjón

Fólkapensjónin er ein sokallað *“pay as you go”*- pensjónsskipan. Tað vil siga, at núverandi arbeiðandi ættarlið gjalda pensjónina hjá núverandi pensjónistum. Í eini *“pay-as-you-go”* pensjónsskipan sparir ein ikki upp til egnu pensjón, men inngjöld frá fólki á arbeiðsmarknaðinum vera brúkt beinanvegin til at rinda pensjón út til teirra, ið eru farin á pensjón.

Fólkapensjónin er samansett av eini grundupphædd og eini viðbót. Grundupphæddin er skattafrí, meðan skattur skal rindast av viðbótini. Tað er gjørligt at móttrokna í báðum upphæddum⁵³. Móttrokning fer fram, tá ið ein hevur forvunnið meira enn 61.900 kr. um árið. Móttroknað verður fyrst við 20% í grundupphæddini og síðani, tá grundupphæddin er fult móttroknað, við 25% í viðbótini.

⁵³ Pensjónistar føddir áðrenn 1. januar 1953 vera bert móttroknaðir í viðbótini, meðan tey sum eru fødd frá og við 1. januar 1953, verða móttroknað fyrst í grundupphæddin og síðani í viðbótini. Sí § 19 í lógini um almannapensjónir. Í hesi frágreiðing viðgera vit bert tey sum eru fødd frá og við 1. januar 1953.

Arbeiðir ein persónur í minsta lagi 1.000 tímar í einum álmanakkaári (§ 9d í lógini um almannapensjónir), ber til at útseta pensjónina. Til ber at útseta pensjónina í upp til 10 ár, og persónurin fær tá 6% hægri pensjón fyri hvørt árið, ið pensjónin verður útsett (0,5% fyri hvønn mánað).

AMEG

AMEG (Arbeiðsmarknaðareftirlønargrunnurin ella Samhaldsfasti) er eisini ein “pay-as-you-go” skipan eins og fólkapensjónin. Løntakarar rinda 3% av lønini inn í AMEG-grunnin og arbeiðsgevarar rinda 3% av útgoldnari A-inntøku inn í grunnin. Útgjaldið úr AMEG verður skattað, men mótróknast kann ikki í AMEG-pensjónini. Tað ber ikki til at útseta AMEG-pensjónina.

Privat eftirlønarpensparing

Føroyar fingi í 2013 lóg um bundna uppsparing við gildið frá 1. januar 2014. Sambært lógini skulu allir løntakarar, sjálvstøðug vinnurekandi, og fólk, ið móttaka sosialar veitingar, ið koma í staðin fyri løn, frá og við 2026 gjalda í minsta lagi 12% av teirra inntøku til eftirløn. Lógarásetta privata eftirlønarpensparingin er stigvíst hækkað frá 1% í 2014 til 12% í 2026. Eftirlønargjald verður goldið av øllum sosialum veitingum, ið koma í staðin fyri løn, til dømis arbeiðsloysisdagpeningum, sjúkradagpeningum, barsilspeningum og øðrum veitingum. Egin uppspard eftirløn verður býtt í hesi trý: kapitalpensjón, sum er eitt eingangs útgjald, ið ikki verður mótróknað í, ratupensjón, sum er ein inntøka útgjaldin í 10 ár, og lívrentu, sum er ein inntøka restina av lívinum. Ratupensjón og lívrenta verður fólkapensjónin mótróknað í. Í minsta lagi 45% av eftirlønarpensparingini skulu fara til lívrentu – tað vil siga eitt mánaðarligt útgjald alla restlívitiðina. Í mesta lagi 55% skal til ratupensjón, tað vil siga eitt mánaðarligt útgjald í 10 ár, og í mesta lagi 15% til kapitalútgjald. Møguleiki er fyri at leingja áramálið við ratupensjón til meira enn 10 ár.

Samlaða privata eftirlønarpensparingin hjá føroyingum var við árslok 2025 umleið 15,5 mia. kr.: 12,5 mia. kr. í føroyskum bankum og pensjónsfeløgum og 3 mia. kr. í donskum pensjónsfeløgum. Tað svarar til áleið helvtin av BTÚ. Í Danmark er privata pensjónsuppsparingin nærum tvær ferðir BTÚ til stóddar.

Forskatting av eftirlønini

Endamálið við lógini um bundna eftirlønarpensparing er, at pensjónistar sjálvir skulu klára at fíggja ein munandi part av síni inntøku sum pensjónistur við egnari uppsparing, so landskassin ikki skal hava so stórar útreiðslur til fólkapensjón á fíggjarlógini í framtíðini. Ætlanin var eisini, at skattur skuldi gjaldast av eftirlønini í framtíðini, so hesar inntøkur skuldi vera við til at fíggja veksandi útreiðslurnar til eldraðkið í framtíðini. Landsstýrið valdi tó longu í 2012 at skatta eftirlønarinngjældini, og harvið kunnu eftirlønirnar ikki skattast við útgjald í framtíðini.

Í øðrum londum, eitt nú Danmark, verður eftirlønin skattað við útgjald. Hesin skattur, saman við mótrókning í fólkapensjónini er við til at gera almennu fíggjarstøðuna, og harvið eisini fíggjarpolitiska haldførið í Danmark, betri. Í Føroyum verður eftirlønarpensparingin

skattað við inngjald og hevur tí eina avmarkaða ávirkan á fíggjarpolitiska haldfærið, tí talið av pensjónistum samanbórið við fólk í arbeiðsførum aldri, ikki er støðugt.

Forskattingin av eftirlønarsuppsparingini er óheppin, tí tað í framtíðini verða lutfalsliga fá í arbeiðsmegini, sum gjalda inn til egnu pensjón (sum geva skattainntøkur) meðan tað verða nógv, sum skulu forsyrgjast, og tað tí verður tørvur á stórum skattagrundarlagi. Betri hevði verið, um pensjónin varð eftirskattað, so tey mongu, sum skulu forsyrgjast í framtíðini, tóku lut í fíggingini av almennu útreiðslunum gjøgnum skattin, so hvørt sum pensjónin verður útgjaldin.

Inntøkurnar frá skattingini av privatu pensjónsuppsparingini verða brúktar í dag, og fara at mangla á fíggjarlógini í framtíðini. Tá ið pensjónsuppsparingin verður skattað við inngjald, er upphæddin, sum landið kann skatta, harafturat minni, enn um skattað varð við útgjald. Tað kemur av, at landið í framtíðini hevði kunnað skattað pensjónsuppsparingina við avkast. Hevði landið lagt peningin til síðis frá skattingini av pensjónsinngjaldunum, forrentað hann, og ikki brúkt hann fyrr enn í framtíðini, hevði tað ikki gjørt mun, um skattað var við inngjald ella útgjald.

Mótrokning av fólkapensjónini við grundarlagi í eftirlønarsuppsparing

Útgjalðið av fólkapensjónini verður mótroknað (minkað) hjá pensjónistum, sum hava aðra inntøku.⁵⁴ Sambært galdandi lóg um almannapensjónir (§ 20), verður mótroknað við grunarlagi í fyra inntøkusløgum:

- 1) Arbeiðsinntøku (bæði A-inntøka og B-inntøka)
- 2) Útgjald av egnari eftirlønarsuppsparing
- 3) Leiguinntøku
- 4) Kapitalinntøku

Inntøka frá AMEG (samhaldsfasta), verður ikki roknað uppí inntøkugrundarlagið, sum verður brúkt at mótrokna við.

⁵⁴ Mótroknað verður á henda hátt. Um ein persónur hevur eitt inntøkugrundarlag fyri mótrokning á til dømis 180.000 kr., og mótrokningarfria upphæddin er 60.000 kr. í rundum tølum, so verður mótroknað við 20% av 120.000 kr. í grundupphæddini. Um grundupphæddin er 57.000 kr. (fyri ógiftan pensjónist í 2026), so minkar grundupphæddin við 20% av 120.000 kr. = 24.000 kr.. Tað vil siga, at grundupphæddin minkar úr 57.000 kr. niður í 33.000 kr. Viðbótin á 65.000 kr. er óbroytt í hesum dømi, tí tað verður ikki mótroknað í viðbótini fyrr enn grundupphæddin er liðugt mótroknað. Grundupphæddin er liðugt mótroknað á umleið 245.000 kr. Um inntøkan er hægri, verður mótroknað í viðbótini við 25% av tí, sum inntøkan fer upp um umleið 245.000 kr.

Tá ið mótroknað verður vegna egna eftirlønarpúpparing, stavar ein partur frá ratueftirlønini, ið verður útgóldin í 10 ár, og ein annar partur frá lívrentu. Lívrenta er ein lívlang veiting, ið tískil kann mótroknast í gjøgnum eitt lutfalsliga langt tíðarskeið. Kapitalinntøkur verða sannlíkt útgóldnar, so leingi persónurin livir, og kunnu vera sera ymiskar í stødd. Leiguinntøkur kunnu somuleiðis vera lívlangar í summum førum hjá teimum, ið hava inntøku av at leiga út. Mótrokning vegna arbeiðsinntøku er hinvegin oftani stór tey fyrstu árin eftir pensjónsaldur, men fjarar skjótt út í árunum eftir pensjónsaldur, annað hvørt tí fólk fara at arbeiða niðurstetta tíð, ella tí tey gevast heilt at arbeiða.

Av tí at fólk hava ymsa inntøku, er tað sera ymiskt, hvussu stórir partur av inntøkuni verður mótroknaður hjá ymsu borgarunum. Búskaparráðið hevur tí gjørt eina meting av, við grundarlagi í inntøkuni frá privatu eftirlønarpúpparingini, hvussu nógv mótrokning kann minka um útreiðslurnar til fólkapensjón eins og treytirnar eru í verandi lóggávu fyri mótrokning. Fortreytirnar eru, at roknað verður við miðalløntakarar, sum tjena 33.600 kr. um mánaðin (403.200 kr. um árið). Tvungna pensjónsinngjaldið er í minsta lagi 12%, men summi gjalda 15%, og pensjónsinngjaldið er tí sett til at vera 12% av lønini, soleiðis at 3% fara til tryggingar (eitt nú lívstryggingar, óarbeiðsføristryggingar og líknandi).

Árligi produktivitetsvøksturin og árliga lønarhækkingin er sett til at vera 1,5%. Realavkastið er sett til at vera 3,6%, og tað eru í miðal 70% sett í partabrøv og 30% í lánsbrøv í uppsparingartíðini. 2026 er fyrsta árið við 12% í eftirlønarinngjaldi og tíðarskeiðið strekkir seg síðani 40 ár fram (eitt fult arbeiðslív) til 2066. Undir hesum fortreytum svarar árliga útgjaldið av egin eftirlønini til 70% av árligu inntøkuni undan pensjónsaldur fyri ein miðal løntakara, sum hevur spart 12% av síni inntøku upp yvir eitt fult arbeiðslív. Viðmælt verður vanliga, at samlaða eftirlønin, ið ein hevur at liva av sum pensjónistur, svarar til 50% - 80% av inntøkuni í árunum undan pensjónsaldur, um sama livistøði skal varðveitast í pensjónstilveruni.⁵⁵

Er árliga útgjaldið frá egin eftirlønini 70% av inntøkuni undan pensjónsaldur, verður fólkapensjónin undir verandi skipan mótroknað soleiðis at umleið helvtin er eftir. Staki pensjónisturin hevur eitt sindur meira enn helvtina av fólkapensjónina eftir aftaná mótrokning, enn gifti pensjónisturin. Almennu útreiðslurnar til fólkapensjón fara sostatt um 40 ár og frameftir, eftir at øll hava spart 12% av síni inntøkuni upp til egin eftirløn gjøgnum eitt fult arbeiðslív, niður í eina helvt, um mótroknað verður eins og í verandi

⁵⁵ Samlaða eftirlønin (privat og almenn pensjón tilsamans) er viðmælt at vera um 70-80 pct. hjá teimum, ið hava lága inntøku og 50-60 pct. hjá teimum, sum hava høga inntøku. "Det gode pensionsråd afhænger af din indkomst", www.pensionforalle.dk. Sí eisini Finansministeriet (2017), *Det danske pensionssystem nu og i fremtiden*, juni 2017, Kap. 1, 2 og 5.

lóggávu.⁵⁶ Verður fólkapensjónin mótroknað við grundarlagi í eGINEFTIRLØNINI, soleiðis at framtíðar pensjónistarnir í miðal fara at fáa hálva fólkapensjón, verða almennu útreiðslurnar til fólkapensjón helvtina so stórar í framtíðini fyri hvønn pensjónist samanborið við í dag, og tað bætir um haldførisávísan við 1 prosentstigi.⁵⁷

Spýrjast kann um tað er neyðugt, at útgjöld frá eGINEFTIRLØN, sum svara til 70% av inntøkuni undan pensjónsaldur, skal elva til, at pensjónisturin móttekur hálva fólkapensjón. Ein so mikið stór eGINEFTIRLØN rækkur nevniliga til at fíggja alla inntøkuna, sum ein skal liva av sum pensjónistur, og tað kann tí forsvarast, at mótrokna enn harðari í fólkapensjónini.

Mótrokning sum amboð til at minka um ójavna

Mótrokningin er neyðug fyri at upphalda eina ávísa sosiala javnvág – bæði millum arbeiðandi pensjónistar og aðrar løntakarar, pensjónistanna sína millum, og millum ættarlið.

Ov lin mótrokning elvir til sosialan ójavna millum arbeiðandi pensjónistar og aðrar løntakarar. Arbeiðandi pensjónistar fáa við verandi skipan 40 - 50% hægri tæka inntøku, enn aðrir løntakarar í samfelagnum. Hetta kemur av, at arbeiðandi pensjónistar ikki rindar inn til barsilsgrunn, arbeiðsloysisskipan og AMEG, at teir fáa ein skattafrádrátt á 6.000 kr. árliga, og harafturat verður upphæddin, sum áðrenn pensjónsaldurin, varð goldið inn til egna pensjónsuppsparing, útgjöldin sum inntøka, um man arbeiðir eftir pensjónsaldur. Sí dømir um, í hvønn mun tað loysir seg at arbeiða eftir pensjónsaldur í kapitli 8.

Ov lin mótrokning elvir eisini til sosialan ójavna pensjónistanna millum, tí skipanin við privatar samansparing til eftirløn veksur um ójavnan, um øll skulu fáa tað sama útgjöldið í fólkapensjón. Hetta kemur av, at ein ov lítil mótrokning ger munin millum tey, sum hava tungt fysiskt arbeiði og eru niðurslitin, tá ið tey rækka pensjónsaldri, og tey, sum hava lætt fysiskt arbeiði og eru væl fyri at arbeiða eftir pensjónsaldri, størri enn rímlígt.

Harumframt elvir ov lin mótrokning til sosialan ójavna millum ættarlið. Tað kemur av, at ung fólk, ið hava lága inntøku og møguliga stóra bústaðarskuld og børn at forsyrgja, gjalda skatt, sum verður brúktur til fólkapensjón til pensjónistar, ið hava munandi hægri tæka inntøku. Hetta er sostatt ein øvugt umfordeiling frá borgarum, sum hava lága tæka inntøku

⁵⁶ Við eini miðal løn á 400.000 kr. sum dømi, svarar 70% til eitt árligt útgjald frá eGINEFTIRLØNINI til 280.000 kr., ið elvir til eina mótrokning í fólkapensjónini við grundarlagi í eGINEFTIRLØNINI á umleið 50%. Summi tjena meir enn eina miðal løn og summi tjena minni, men sparingin av almennu útreiðslunum til fólkapensjón er mett at vera um 50% í miðal. Tann fortreytin er nýtt, at inntøkubýtið hjá løntakarum í árunum undan pensjónsaldur verður tað sama í framtíðini, sum í dag. Kelda: Landsbanki Føroya.

⁵⁷ Mótrokningin er lögð inn í myndilin stigvíst yvir eitt 40 ára áramál.

til tey sum hava høga tøka inntøku. Hetta er ikki í tráð við endamálinum við fólkapensjónini, sum var at veita gomlum fólki, ið ikki høvdu arbeiðsorku, eina inntøku at liva av.

Útsett fólkapensjón slepst undan mótrokning

Verandi skipan loyvir borgarum at fáa sína eginetirløn útgoldna frá pensjónsaldri, meðan fólkapensjónin kann útsetast í 10 ár. Sostatt kunnu borgarar sleppa undan mótrokning í 10 ár við at fáa eginetirlønina útgoldið frá pensjónsaldri og ikki lata fólkapensjónina fara í útgjald, fyrr enn 10 ár seinni. Manglandi mótrokningin í fólkapensjónini hesi 10 árin, ið hon verður útsett, meðan eginetirlønin verður útgoldin, ger sostatt, at almennu útreiðslurnar til fólkapensjón verða munandi størri, enn ætlað, og hetta ger haldfærið verri.

Tað stríðir ímóti endamálinum við tvungnu uppsparingini til egnu pensjón, um tað ikki verður mótroknað í fólkapensjónini. Búskaparráðið mælir tískil til, at fólkapensjónin og eginetirlønin fara í útgjald í senn, so mótroknast kann í fólkapensjónini. Tað kann gerast við at krevja, at um borgarar velja at útseta pensjónina, so skal útgjaldið úr eginetirlønini eisini útskjótast.

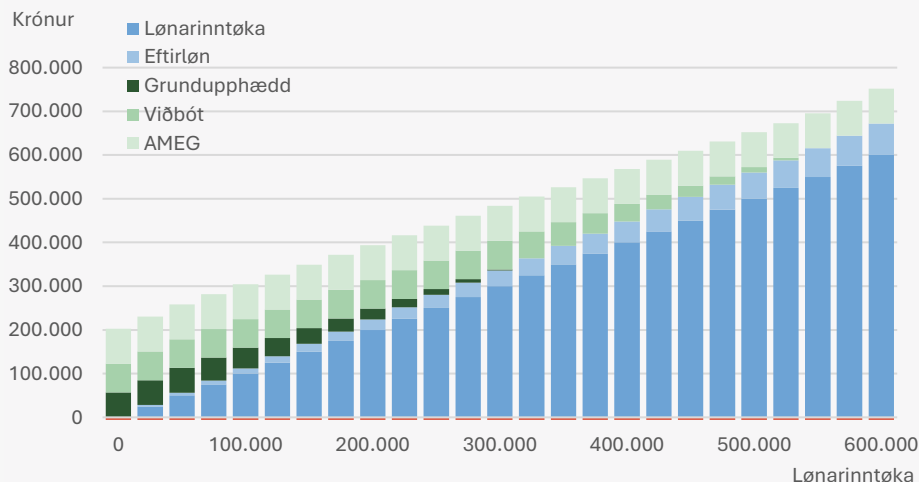
Allir pensjónistar fáa, umframt fólkapensjón og eginetirløn, eisini útgjald úr Arbeiðsmarknaðareftirlønargrunninum (AMEG). Tað ber ikki til sum nú er, at mótrokna í inntøkuni úr AMEG. Spurningurin er hví so er, og um tað ikki eigur at vera broytt.

08

Inntøka hjá arbeiðandi pensjónisti

Fólkapensjónin, ið er sett saman av eini grundupphædd (sum er skattafrí) og eini viðbót (sum er skattskyldug), er ein almenn veiting, sum verður veitt, tá ið ein røkkur pensjónsaldur. Fólkapensjónin er ymisk fyri stakar og giftar pensjónistar. Tað ber til at móttrokna í fólkapensjónini. Tað vil siga, at hevur pensjónisturin aðra inntøku,⁵⁸ umframt fólkapensjónina, so verður móttroknað soleiðis, at pensjónisturin fær minni út í fólkapensjón. Høvdur borgarin inntøku lægri enn 61.900 kr. fær hann fulla grundupphædd og fulla viðbót. Fer inntøkan uppum 61.900 kr., lækkar fyrst grundupphæddin við 20%, og tá hon er fult móttroknað, lækkar viðbótin við 25%. Er inntøkan nóg høg, er bæði grundupphæddin og viðbótin lækkað niður í null.

Mynd 8.1 Samanseting av bruttoinntøku hjá stökum pensjónisti

Kelda: ABMR, Taks og egnar útrokningar.

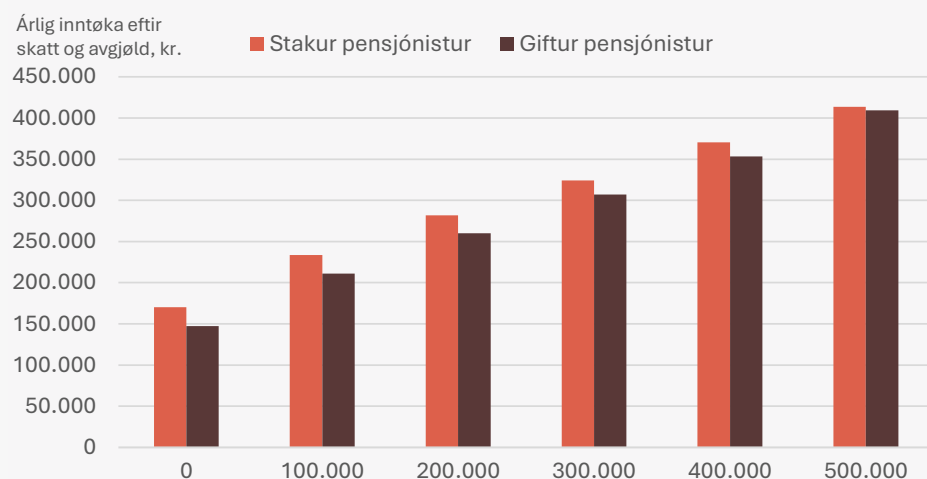
Mynd 8.1 vísir, hvussu grundupphæddin og viðbótin lækka, so hvørt sum lønarinntøkan hjá pensjónisti veksur. Pensjónistur við lønarinntøku undir móttrokningarmarkinum (61.900 kr. árliga) fær fulla fólkapensjón (grundupphædd og viðbót) umframt samhaldsfasta (AMEG). Tá lønarinntøkan veksur, verður grundupphæddin fyrst móttroknað og síðani viðbótin.

⁵⁸ Sambært galdandi lóg um almannapensjónir (§20), verður móttroknað útfrá hesum fyra inntøkusløgum: arbeiðsinntøka (bæði A- og B-inntøka), eginpensjón, leiguinntøka og kapitalinntøka.

Spyrjast kann um tað loysir seg at arbeiða, eftir at mótrokningarmarkið er rokkið. Niðurstøðan er tann, at pensjónisturin altíð hevur meiri tøka inntøku við at arbeiða enn ikki at arbeiða, hóast effektiva marginalskattingin er lutfalsliga høg, tá grundupphæddin verður mótroknað.⁵⁹

Mynd 8.2 vísir tøka inntøku fyri ymiskar inntøkur, og tað sæst, at tøka inntøkan er hægri fyri staka pensjónistin enn fyri tann, ið er giftur. Tøka inntøkan er eisini hægri við at arbeiða, enn um pensjónisturin ikki arbeiðir, hóast mótroknað verður í fólkapensjónini, og tað er uttan mun til um man er stakur ella giftur pensjónistur.

Mynd 8.2 Tøk inntøka hjá arbeiðandi pensjónisti (ávikavist stakur og giftur)

Viðm: Árlig inntøka eftir skatt og avgjöld. Kelda: Hagstovan, ABMR, Taks og eignar útrokningar.

Pensjónisturin sum arbeiðir hevur meira eftir í tøku inntøku enn vanligi løntakarin

Í talvu 1 niðanfyrir er roknað dømir fyri tøku inntøkuna hjá giftum og støkum pensjónisti, samanborið við tøku inntøkuna hjá einum persóni, sum ikki hevur rokkið pensjónsaldur. Støðið er tikið í mittastu lønini í samlaðu lønargjaldingunum (miðinntøka) eftir uppgæð frá Hagstovu Føroya (apríl 2025-mars 2026). Talva 8.1 vísir, at hóast lønargrundarlagið hjá arbeiðandi pensjónistunum er tann sama, sum hjá løntakaranum, ið ikki hevur rokkið pensjónsaldur, hevur pensjónisturin meira eftir av inntøku eftir skatt, samanborið við tann, ið ikki hevur rokkið pensjónsaldur.

Staki pensjónisturin, gifti pensjónisturin og løntakarin, ið ikki hevur rokkið pensjónsaldur hava allir somu arbeiðsinntøku; tó er tað so, at lønarinntøkan hjá pensjónistunum fevnir

⁵⁹ Effektiva marginalskattingin vísir, hvussu nógv er eftir av síðst vunnu krónu eftir skatt og mótrokning.

um arbeiðsinntøku umframt útgald av 12%, ið áður fór til privata eftirlønarpásparring, men sum eftir pensjónsaldur verður útgaldið sum inntøka. Tí verður inntøkan hjá pensjónistunum í roynd og veru 49.068 kr. hægri árliga, enn hjá løntakaranum, sum ikki hevur rokkið pensjónsaldur. Hesin fær eisini hesar 49.068 kr., men tær eru ikki tøkar hjá honum, tí tað verður goldið inn í pensjónsgrunn.

Talva 8.1

Tøk inntøka hjá støkum og giftum pensjónisti, og løntakara undir pensjónsaldur

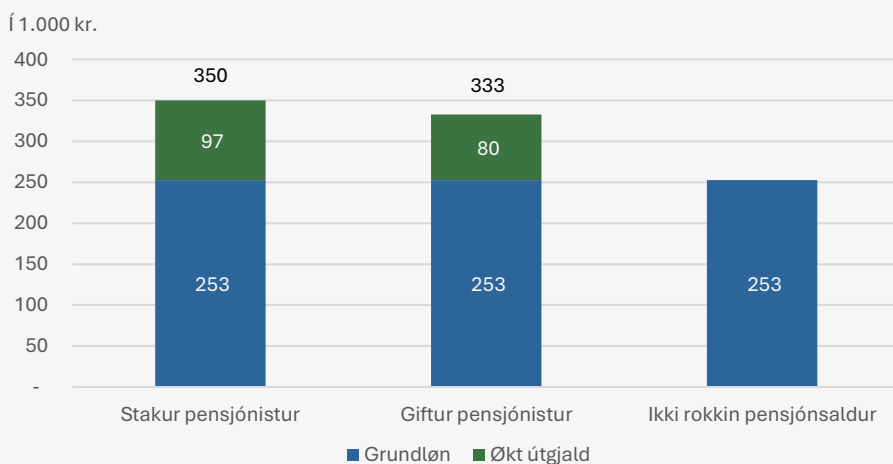
	Slag	Stakur pensjónistur	Giftur pensjónistur	Ikki rokkin pensjónsaldur	Útrokning
L1	Útgoldin løn	408.897	408.897	408.897	
V1	Grundupphædd	57.096	45.372	-	
V2	Viðbót	65.460	48.456	-	
V3	Samhaldsfasti	79.800	79.800	-	
V4	Mótrokning (grundupphædd)	57.096	45.372	-	
V5	Mótrokning (viðbót)	15.379	30.034	-	
V6	Veitingar tilsamans	129.881	98.222	-	(V1:V3)- (V4:V5)
I1	Bruttoinntøka	538.778	507.119	408.897	L1+V6
I2	Skattskyldug inntøka	538.700	507.100	408.800	I1-(V1-V4)
S1	Landsskattur	83.625	75.725	53.210	
S2	Kommunuskattur (miðal)	101.486	95.181	75.571	
S3	Kirkjuskattur (miðal)	3.052	2.863	2.273	
S4	Heilsutrygd	5.871	5.650	4.962	
S5	AMEG	-	-	12.264	
S6	ALS	-	-	2.453	
S7	Barsilsgrunnur	-	-	3.516	
S8	Kringvarpsgjald	864	864	2.112	
S9	Skattur og avgjöld	194.898	180.283	156.359	(S1:S8)
S10	Skattafrádráttur	6.000	6.000	-	
I3	Inntøka eftir skatt og avgjöld	349.880	332.836	252.538	I1-S9+S10
T1	Tøkur inntøkubrókur (tøk inntøka í % av bruttoinntøku)	65%	66%	62%	I3÷I1

Viðm: Landsskattur, arbeiðsmarknaðargjöld (ALS, AMEG, Barsilsgrunnur og Heilsutrygd) og Kringvarpsgjald er útroknaður við galdandi skattatalvum og -satsum á heimasíðuni hjá TAKS, meðan kommunu- og kirkjuskattur er eitt miðal fyri landið. Kelda: Hagstovan, ABMR, TAKS og eggar útrokningar.

Staki pensjónisturin hevur eina árliga bruttoinntøku á 538.778 kr. sum víst í talvu 1. Mótrokningin merkir, at 41% av fólkapensjónini verður útgoldin, tí restin verður mótroknað við grundarlagi í lønarinntøku. Tøka inntøkan verður 349.880 kr. um árið, ella 65% av

hansara samlaðu bruttoinntøku. Gifti pensjónisturin hevur eina bruttoinntøku á 507.119 kr. og móttækur væl minni í fólkapensjón (bert 20 % av fólkapensjónini sambært talvu 1). Tøka inntøkan er tí eitt vet lægri; 332.836 kr. árliga, ella 66% av hansara bruttoinntøku. Til samanberingar hevur løntakarin undir pensjónsaldur eina tøka inntøku á 252.538 kr., svarandi til 62% av hansara bruttoinntøku.

Mynd 8.3 Tøk inntøka hjá arbeiðandi pensjónisti og persóni undir pensjónsaldur

Kelda: Hagstovan, ABMR, TAKS og egnar útrokningar.

Mynd 8.3 vísir, at heldur pensjónisturin fram at arbeiða í sama mun, sum áðrenn pensjónsaldurin, økist hansara tøka inntøka við áleið 30% - 40% (350 samanborið við 253 og 333 samanborið við 253). Munurin stavar ikki frá størri arbeiðsinnsatsi, men frá sosialum veitingum og skattligum fyrimunum (grøna økið í stabbunum). Umframt at sosialu veitingarnar (fólkapensjón og AMEG) økja bruttoinntøkuna, hava pensjónistar ágóða av lægri skatti gjøgnum undantøk frá at gjalda inn í ALS, AMEG og Barsilsgrunnin (samanlagt 4,5% av skattskyldigari inntøku), lægri kringvarpsgjaldi og einum serstøkum frádrátti á 6.000 kr. árliga til fólkapensjónistar.

09

Samanbering við onnur lond

Fíggjarpolitíska haldfærið í Norðurlöndum er sum heild væl betri enn í flestu av hinum löndunum í Europa. Fíggjarpolitíski haldfærisávísingin er -3% í miðal í EU. Fíggjarpolitíski haldfærisávísingin er til dæmis -2,1% í Týsklandi, -3,4% í Fraklandi og -5,7% í Spania, meðan hann er 0,5% í Danmark, -1% í Svøríki og -3,1% í Finlandi.⁶⁰ Í Noreg er oljugrunnurin við til at tryggja haldfærið, og Noreg hevur tí ikki ein ávísan haldfærisávísing.⁶¹ Føroyar hava ein haldfærisávísing á -4% av BTÚ og hava sostatt eitt verri haldfæri enn hini Norðurlöndini. Viðmerkjast kann eisini, at Danmark, Svøríki og Finland eru dømir um lond, sum stilla pensjónsaldurin í samsvar við væntaða livialdurin.⁶²

Fleiri viðurskipti ávirka haldfærið, eitt nú samlaða skuldin hjá almenna geiranum, støddin av samlaðu privatu eftirlønarpæðingini og stýringin av fíggjarpolitikkinum hjá politisku myndugleikunum.

Skuld hjá almenna geiranum

Samlaða skuldin hjá almenna geiranum hevur týðning fyri haldfærið. Føroyar hava sum nú er eina lutfalsliga líttla almenna skuld. ES nýtir ein felags leist at gera upp almennu bruttoskuldina, sum eitur EGS-skuld.⁶³ EGS skuldin er bruttoskuldin hjá landinum, kommunum og sosialum grunnum. Skuld hjá eindum, ið hava roknskaputtanfyri fíggjarlógina, og sum í tjóðarroknskapinum verða flokkaðar undir landinum, sum til dæmis P/F Eystur- og Sandoyartunlar, verða eisini roknaðar uppí EGS-skuldina.

Landsbanki Føroya hevur mett EGS-skuldina í Føroyum at vera um 32% av BTÚ við ársenda 2025.⁶⁴ Sambært ES reglum, skal skuldin ikki vera meira enn 60% av BTÚ. Við at halda skuldina undir 60%, er tað meira sannlíkt, at landið kann halda eitt gott fíggjarligt stöðufesti og hava ráð til at rinda skuldina afturuttan ov stórar avbjóðingar. Um skuldin er ov høg, kann tað gera tað truplari fyri eitt land at rinda skuldina aftur, serliga um tað kemur í fíggjarligar trupulleikar ella um búskaparvøksturin hasar av. Fleiri av størri búskapunum í ES hava eina EGS-skuld, sum er langt omanfyri markið á 60%, sí mynd 9.1. Ein pinkubúskapur, sum tann føroyski við sera einstáttaðum vinnubygnaði, talar fyri varsemi við einum lágum skuldarmarki.

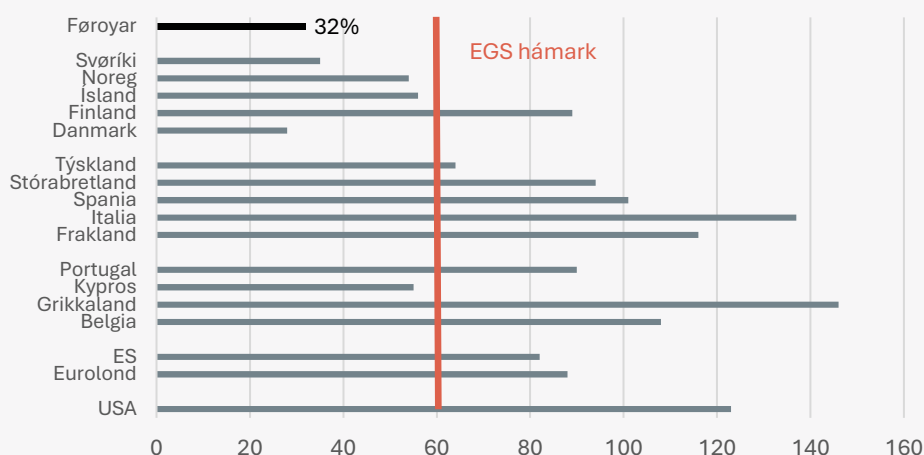
⁶⁰ Debt Sustainability Monitor 2024, Institutional paper 306, 2025, European Commission.

⁶¹ Norski oljugrunnurin var um 370% av BTÚ í 2024.

⁶² *Regulating the retirement age – Lessons from Nordic pension policy approaches*. Kvist and Nordheim, Regulation and Governance (2023), Roskilde University.

⁶³ Á donskum ØMU-gæld, EGS stendur fyri Evropeiska Gjaldoyrasamstarvið.

⁶⁴ Várfrágreiðing Búskaparráðsins 2026.

Mynd 9.1 Almenn bruttoskuld í ymsum londum 2025, EGS skuld í % av BTÚ

Viðm.: Almenn fyrising og tænastr, t. e. uttan almennar fyrirøkur. Keldur: Landsbanki Føroya (Føroyar), Trading Economics (Ísland, Noreg og Stóra Bretland), Danmarks Statistik.

Tað er umráðandi, at almenna skuldin ikki gerst ov stór, tí renta skal gjaldast av allari skuldini. Í løtuni er rentan lág, men verður rentan hægri enn vøksturin, sum búskapurin veksur við, veksur skuldin skjótari enn inntøkurnar, sum skulu nýtast til at gjalda skuldina aftur við. Um so er, økist skuldin sum prosent av BTÚ við tíðini. Er realrentan hægri enn reali búskaparvøksturin, mugu land og kommunur hava áhaldandi størri avlop til at gjalda skuldina aftur við. Um ikki, noyðast landið og kommunurnar at hækka skattirnir ella minka um útreiðslurnar til almennu tænastrnar og veitingarnar, fyri at hava pening at nýta til at gjalda veksandi skuldina niður við.

Eftirlønaruppsparing

Støddin á privatu eftirlønaruppsparingin ávirkar fíggjarpolitiska haldførið munandi. Privata eftirlønaruppsparingin svaraði til 50% av mettum BTÚ í 2025.⁶⁵ Uppsparingin hevur stóran týðning, tí um eftirlønaruppsparingin er stór, gevur hon stórar skattainntøkur til almennu kassarnar í framtíðini og ein stór eftirlønaruppsparing kann eisini gera tað møguligt at móttøkna í almennum pensjónum, ið harvið gera almennu útreiðslurnar til fólkapensjón minni í framtíðini. Her eru Føroyar tó illa stillaðar samanborið við hini Norðurlondini. Í fyrsta lagi tí eftirlønaruppsparingin er munandi minni í Føroyum, enn hjá hinum Norðurlondunum, og tí Føroyar longu hava skattað eftirlønaruppsparingina og tí fara at hava lutfatsliga minni inntøkur enn hini Norðurlondini at skatta í framtíðini. Í 2024 var privata eftirlønaruppsparingin um 170% av BTÚ í Danmark, 180% av BTÚ í Íslandi, 110%

⁶⁵ Landsbanki Føroya.

av BTÚ í Svøríki og 70% av BTÚ í Finlandi, meðan hon var 15% av BTÚ í Noreg.⁶⁶ Viðmerkjast skal, at eftirlønarpásparringarnar í nevndu londunum verður skattað við útgjaldi og at oljugrunnurin í Noreg ikki er taldur við í hesi uppgerð.

Fíggjarpolitiskt regluverk

Royndirnar í Føroyum vísa, at tað er torført hjá politisku skipanini at standa ímóti og ikki at økja um nýtsluna í góðum tíðum, tí nógv verður brúkt, tá ið inntøkurnar hava verið stórar og øvugt. Tað sæst millum annað við, at landskassin og kommunukassarnir hava stór hall í bestu tíðum. At útreiðslurnar ikki vera stýrdar betri, hevur negativar fylgjur við sær fyri allar geirar í samfelagnum; tað vil siga bæði vinnu, land, kommunur og húsarhaldini. Um almennu útreiðslurnar til rakstur og íløgur verða øktar í góðum tíðum, kemur ov nógv ferð á búskapin. Hetta merkir, at tá ið ov nógv íløgur verða gjørdar í senn av vinnu, landi og kommunum, elvir tað til, at prísir fyri byggiarbeiði verður munandi hægri fyri øll sum gera byggiarbeiði. Tað hevur við sær, at vinnan rindar ov høgar prísir og skattaborgarin rindar ov nógv, bæði tí byggiarbeiði hjá tí almenna gerast dýrari enn neyðugt, og tí húsarhaldini gjalda ov nógv, tí sethúsabygging verður ov dýr.

Tá ið almenni búskapurin ikki verður styrktur í góðum tíðum, kann tað gerast neyðugt at tátta í, tá ið búskapurin vendir, og tað kann gera eina niðurgongd størri enn neyðugt. Tískil er tað er tað skilagott, at seta í verk eitt fíggjarpolitiskt regluverk, sum avmarkar útreiðsluvøksturinn í millumlanga siktinum og tryggjar fíggjarpolitiskt haldføri í langa siktinum.⁶⁷

Fíggjarpolitiskt regluverk verða oftani nevnd av búskaparfrøðingum og búskaparstovnum at hava góða ávirkan á fíggjarpolitisku stýringina sum heild. Somuleiðis verður oftani nevnt, at tað er av stórum týðningi, at regluverkið er skilligt og gjøgnumskygt. Hinvegin verður eisini tikið fram, at regluverkið í sjálvum sær ikki ger fíggjarpolitisku stýringina betri. Tað er nevniliga neyðugt, at politiskur vilji er at halda regluverkið.⁶⁸ Umframt stýringsamboðini verður eisini nevnt, at tað at hava ein felags politiskan vilja at føra ein ábyrgdarfullan fíggjarpolitikk hevur stóra ávirkan á, um tað eydnast at náa málsetninginum um fíggjarpolitiskt haldføri.

⁶⁶ Danmarks Statistik, Statistiske Sentralbyrå, Norges Bank Investment Management, OECD.

⁶⁷ Les um fíggjarpolitiskt regluverk í frágreiðingunum hjá Búskaparráðnum frá 2024.

⁶⁸ Sí til dømis hoyringssvar hjá svenska tjóðbankanum, ið metir, at fíggjarpolitiska regluverkið hevur havt ein avgerandi leiklut hjá Svøríki í at náa málsetninginum um fíggjarpolitiskt haldføri, *Consultation response to Report From surplus target to balance target* (SOU 2024:76), Sveriges Riksbank, 19.02.25. Les eisini kannargreinina *Do fiscal rules matter? A survey of recent evidence*, Swiss Journal of Economics and Statistics, 13.09.24.

Eitt fíggjarpolitískt regluverk skal seta eitt hámark fyri, hvussu nógv almennu rakstrarútreiðslurnar kunnu veksa árliga, uttan mun til, hvussu inntøkurnar veksa. Tað vil siga, at útreiðsluhámarkið ikki skal fylgja gongdini í inntøkunum. Hetta hevur við sær, at veksa inntøkurnar meira enn útreiðslurnar, tá fæst eitt yvirskot. Veksa inntøkurnar hinvegin minni enn útreiðslurnar, so er ásetti útreiðsluvøksturinn við til at stimbra búskapin.

Fíggjarpolitiska regluverkið eigur at hava eina áseting um, hvat hallið á fíggjarlógini í mesta lagi kann vera, so fíggjarlógin stuðlar undir langtíðar fíggjarpolitiska haldfærinum. Fyri at røkka endamálinum um langtíðar haldfæri, er neyðugt, at regluverkið tryggjar, at fíggjarlógin javnvigar yvir eitt tíðarskeið á til dømis 4 - 5 ár. Fíggjarlógaruppskotið eigur at áseta, hvussu stórt hallið í mesta lagi kann vera í einstaka árinum, men yvir 4 ella 5 ár, skal fíggjarlógin javnviga. Viðmælt verður, at politisku myndugleikarnir framskriva almennu inntøkurnar og útreiðslurnar 10 og 20 ár fram, so hvørt sum politisk tiltøk verða skotin upp, so tað er gjøgnumskygt, hvussu tiltakið ávirkar inntøkurnar og útreiðslurnar. Tað við siga, at eitt hvørt politískt uppskot skal vísa á, hvat tað kemur at kosta landskassanum fram í tíð, og hvussu tað verður fíggjað.

Hall á fíggjarlógini skulu fíggjast, og ein áseting um at fíggjarlógin skal javnviga yvir 4 - 5 ár er neyðug, fyri at skuldin ikki sleppur at veksa ár eftir ár. Politisku myndugleikarnir eiga í hesum sambandi at taka støðu til, hvussu stór skuldin hjá almenna geiranum í mesta lagi kann vera. Um fíggjarpolitiska regluverkið ikki hevur nakra áseting um saldo og skuld, so er eingin binding í regluverkinum.

Fíggjarpolitiska regluverkið eigur harafturat at hava eina áseting um, hvussu stórar íløgútreiðslurnar kunnu vera. Regluverkið eigur at hava ásetingar um, at íløgur í stóran mun mugu fara til íløgur, sum spara rakstrarútreiðslur. Er talan um íløgur í undirstøðukervið, eigur áseting at vera um, at kost/nyttu greining skal gerast av íløgnum og at íløgurnar vera raðfestar eftir, hvat gagnar samfelagnum mest. Fyri aðrar íløgur eigur at vera krav um, at tær skulu bøta um fíggjarpolitiska haldfærið.

Um endamálið við fíggjarpolitiska regluverkinum skal røkkast, mugu kommunalu útreiðslurnar takast við í yvirskipaðu stýringina. Ein stórur og vaksandi partur av almennu útreiðslunum er skipaður í kommunala geiranum. Fevnir regluverkið einans um landsins fíggjarstýring, kann tað fáa óhepnar avleiðingar í almenna geiranum. Økja kommunurnar um sínar útreiðslur, tá landið roynir at tálma búskaparlíga virksemd, so stríðir hetta ímóti royndunum hjá landinum at føra konjunkturpolitikk. Hetta er serliga galdandi í hákonjunkturi, har kommunurnar vanliga uppliva vaksandi skattainntøkur og sostatt møguleika fyri at økja um sínar útreiðslur. Um kommunurnar ikki eru fevndar av regluverkinum, kunnu tær økja virksemd og eftirspurningin eftir arbeiðsmegi, uttan at raka somu búskett avmarkingar sum landið. Kommunurnar kunnu fata afturhaldið hjá landinum sum eitt høvi til at mæta lokalum ynskjum um bøtta vælferð og tænaðst. Harnæst kann tað umvegis arbeiðsmarknaðin fáa óhepnar avleiðingar, um avmarkingarnar hjá landinum frígevur arbeiðsmegi, sum kommunurnar yvirtaka, og landið

sostatt tapir í kappingini um best skikkaðu starvsfólkini, tá kommunurnar ikki eru avmarkaðar á sama hátt.

Øll okkara grannalond hava sett í gildi fígðjarpolitisk regluverk. Eitt nú kann vísast til Grønlands, sum í teirra lóg um fígðjarpolitiskt regluverk hevur ásett, at fígðjarlógin skal javnviga ella hava yvirskot yvir 4 ár, at reali útreiðsluvøksturin í einum einstøkum árið kann vera 1,5%, og at reali útreiðsluvøksturin ikki kann vera meira enn í mesta lagi 2% yvir eitt 4 ára tíðarskeið. Grønland hevur eisini eina áseting um, at raksturin í mesta lagi kann vera 93% av væntaðum inntøkunum komandi 4 árin. Tað merkir, at í minsta lagi 7% av fígðjarlógin yvir 4 - 5 ár skulu brúkast til íløgur. Sostatt ásetur fígðjarpolitiska regluverkið í Grønlandi støddina av íløgum. Grønland hevur eisini eina áseting um, hvørjar íløgur lán kann takast til, og at íløgurnar skulu stuðla undir langtíðar fígðjarpolitiskum haldføri.

10

Niðurstøða

Búskaparráðið hevur kannað, um landsins fíggjarpolitikkur er haldførur, tað vil siga, um framtíðar almennu inntøkurnar fara at røkka til at fíggja komandi almennu útreiðslurnar. Fíggjarpolitiski haldførisávísingin er -4% av BTÚ og tað merkir, at inntøkur mugu fáast til vega ella sparingar fremjast, fyri áleið 1,2 mia. kr. í miðal árliga, um verandi tænaustøði á vælferðarøkinum skal veitast í framtíðini. Haldførisavbjóðingin stavar frá, at talið av eldri fólki veksur munandi meira, enn talið av børnum og fólki í arbeiðsførum aldri, og tað hevur øktar útreiðslur til heilsuverkið og serliga til eldraðkið við sær. Demografisku broytingarnar fara at leggja stórt trýst á almennu útreiðslurnar í framtíðini; longu um 10 ár verður hallið hjá almenna geiranum 1 mia. kr. Úrslitið er treytað av, at pensjónsaldurin verður hækkaður við ½ ári fimta hvørt ár við byrjan í 2040, og tá endar pensjónsaldurin á 74,5 ár í 2100. Úrslitið er eisini treytað av, at almennu veitingarnar, herundir fólkapensjónin, verða javnaðar sambært galdandi lóg, tað vil siga, at tær veksa við lægri ferð, enn lönirnar. Hetta ger, at almennu veitingarnar fara at draga afturúr samanbórið við lönirnar í samfelagnum. Letur man almennu veitingarnar veksa eins skjótt sum lönirnar um 20 ár og frameftir, versnar haldførisávísingin við 1 prosentstigi.

Hækking av pensjónsaldrinum er avgerandi fyri at tryggja haldførið í fíggjarpolitikkin og fyri at varðveita undirtøku fyri pensjónsskipanini av okkara yngru ættarliðum. Lógin um almannapensjónir ásetur, at pensjónsaldurin skal dagførast í 2025 og fimta hvørt ár frameftir um so er, at væntaði livialdurin er øktur. Sambært hagtølunum er livialdurin øktur, men útrokningin av pensjónsaldrinum sambært lógini, grundgevvur ikki fyri eini hækking av pensjónsaldrinum í 2035. Búskaparráðið mælir tískil til, at lógin um almannapensjónir verður rættað, soleiðis at pensjónsaldurin hækkar í samsvari við veksandi livialdrinum uttan mun til fyribils sveiggj í hagtølunum fyri væntaða livialdurin. Verður pensjónsaldurin ikki øktur eftir 2030, versnar haldførisávísingin við 2 prosentstigum. Tað hevði hinvegin betrað haldførisávísan við ½ prosentstigi, um pensjónsaldurin varð hækkaður skjótari, soleiðis at eitt pensjónstíðarskeið á 18 ár verður varðveitt.

Endamálið við tvungnu eftirlønarpensjónirini var millum annað at geva skattainntøkur til almennu kassarnar í framtíðini. Her eru Føroyar tó illa stillaðar, tí forskattingin ger, at tað verða lutfalsliga minni inntøkur at skatta í framtíðini. Betri hevði verið, um pensjónin varð eftirskattað, so tey mongu, sum skulu forsyrgjast í framtíðini, tóku lut í fíggjningini av almennu útreiðslunum gjøgnum skattin, so hvørt sum pensjónin verður útgoldin.

Eitt annað endamál við tvungnu eftirlønarpensjónirini var at gera tað møguligt at móttrokna í fólkapensjónini, so almennu útreiðslurnar til fólkapensjón verða minni í framtíðini. Í Føroyum fara framtíðar pensjónistar at hava eina størri privata samansparing til eftirløn samanbórið við, hvat pensjónistar hava í dag. Búskaparráðið hevur tí roknað móttrokningina av fólkapensjónini uppí haldførismyndilin. Móttrokningin bætir um haldførið við 1 prosentstigi, tí pensjónistarnir harvið í størri mun liva av síni egnu pensjón. Politisku

myndugleikarnir eiga tí at halda fast við mótrokningini og gera hana strangari. Í hesum sambandi mælir Búskaparráðið til, at útgjældini frá fólkapensjón og eGINEFTIRLØN fylgjast, tí manglandi mótrokningin í fólkapensjónini í teimum 10 árunum, ið fólkapensjónin kann útsetast, meðan eGINEFTIRLØNIN verður útgoldin, ger, at almennu útreiðslurnar til fólkapensjón verða munandi størri, enn ætlað. Tað stríðir ímóti endamálinum við tvungnu uppsparingini til egnu pensjón, at sleppast kann undan, at fólkapensjónin verður mótroknað. Tað kann gerast við at krevja, at um borgarar velja at útseta pensjónina, so verður útgjaldið úr eGINEFTIRLØNINI eisini útsett.

Haldførisávísing á -4% av BTÚ merkir, at núlivandi ættarlið leggja ófíggjaðar rokningar eftir sær til komandi ættarlið. Føroyar hava sum nú er eina lutfalsliga líttla skuld, men verða inntøkurnar ikki øktar ella útreiðslurnar skerðar, má ein vaksandi partur av almennu útreiðslunum fíggjast við lántøku, og tað elvir til ein áhaldandi skuldarvøkstur. Ein røtt fíggjarstýring forðar fyri, at tamarhaldið verður mist á almenna skuldarvøkstrinum. Búskaparráðið mælir politisku myndugleikunum til at seta í verk eitt fíggjarpolitiskt regluverk, so løtupolitikkir uttan atlit at avleiðingum á fíggjarpolitiska haldførið, ið skavar burtur av framtíðar stóðinum á velferðartænastunum, verður avmarkað. Tað er neyðugt at fíggjarpolitiska regluverkið fevnir um bæði land og kommunur, og at almennu inntøkurnar og útreiðslurnar verða framskrivaðar eini 10 - 20 ár fram av hvørjum politiskum uppskoti, so tað gerst sjónligt, hvat uppskotið kemur at kosta í framtíðini, og hvussu tað verður fíggjað.

Harafturat kunnu rakstrarsparandi íløgur í velferðarøkið bøta um haldførið. Búskaparráðið hevur fyrr víst á, at talið av kommunum eigur at verða lækkað, og at dupultfunktiónir eiga at fáast burtur í eitt nú sjúkrahúsverkinum, og millum land og kommunur á almannatænastunum. Somuleiðis eru nógvir smáir fólkskúlar og stovnar, bæði í almannaverkinum og á eldraðkinum. Føroyar hava millum annað eitt lutfalsliga høgt kostnaðarstøði á eldraðkinum. Í frágreiðingini um kommunubúskapin frá á heysti 2025 vísti Búskaparráðið á, at íløgur í eldraðkið, sum lækka eindarkostnaðin fyri hvørt búpláss við áleið 20%, letur seg gera. Búskaparráðið mælir tískil til, at politisku myndugleikarnir raðfesta íløgur, sum eru rakstrarsparandi. Verða íløgur gjørdar í eldraðkið, so einstaklingakostnaðurin á eldraðkinum lækkar við 20% komandi 10 árin, betrast haldførisávísing við 1,5 prosentstigum.

At Føroyar á hvørjum ári missa ein part av teimum ungu til útlandið, er við til at gera haldførisavbjóðingina verri. Sambært Hagstovu Føroya vendar áleið fimti hvør burturav hvørjum árgangi ikki heimaftur eftir loknan lesnað. Bæði hesi ungu og teirra eftirkomarar verða tí ikki ein partur av føroysku arbeiðsmegini í framtíðini. Ymisk átøk kunnu fremjast, sum gera Føroyar meira áhugaverdar, so færri ung flyta av landinum og fleiri, sum eru burtur í lestrararindum, flyta heim aftur. Íløgur í betri lestrarumhvørvi og bústaðarmøguleikar eru dømir um átøk, sum kunnu eggja teimum ungu at velja Føroyar til. Minkar nettofráflytingin av ungum fólki úr Føroyum, betrar tað haldførisávísing við 1 prosentstigi, meðan haldførisávísing gerst 1 prosentstig verri, um nettofráflytingin av ungum fólki veksur.

Skipanir, sum virka sum almennur stuðul til rakstur í vinnuni, eiga at verða strikaðar. Eitt dømi um hetta eru makrelkvotur, sum verða latnar skipum, ið ikki eru útgjörð til at fiska makrel. Tað er somuleiðis ikki samfelagsliga lønsamt at innflyta arbeiðsmegin til størv, sum ikki bera seg uttan at vera fevndar av stuðulsskipanum. Seinastu árinu eru nógvir útlendingar fluttir til Føroya, og tað veksur um arbeiðsmegina og bætir harvið um haldførið. Búskaparráðið metir tað tó vera neyðugt at hava ein innflytarapolitikk, ið setur krøv til teirra, sum flyta til landið at arbeiða og møguliga fáa samfylgjandi familju við. Tað eigur at vera syrgt fyri, at útlenska arbeiðsmegin nøktar ein tørv, ið er virðisskapani fyri føroyska búskapin. Fleiri av starvsfólkunum, ið eru komin til Føroya umvegis snarskipanina arbeiða á fiska- og kryvjivirkjum, sum eru fevnd av fiskavirkisskipanini. Fiskavirkisskipanin forðar í síni heild arbeiðsmegi at leita sær til vinnur har, sum hon hevði givið størri íkast til búskapin og virðisskapanina í Føroyum. Sambært ALS er lutfallið av útlendingum burturav samlaða talinum av fólki í fiskavirkisskipanini stórt. Koma tað fleiri útlendingar til Føroya, bætir tað um haldførisávísan við nærum ½ prosenstigi, og koma tað færri útlendingar, gerst haldførisávísan nærum ½ prosentstig verri. Tað munar lutfalsliga lítið at fáa fleiri útlendingar til landið, tí í longdini fáa teir lut í somu vælferðartænastur og -veitingar, sum føroyingar, og tað elvir til øktar almennar útreiðslur.

Umframt omanfyristandandi tilmæli eru fleiri dømir um sparingar og átøk, ið kunnu veksa um landsins inntøkur, sum Búskaparráðið fyrr hevur víst á. Tey eru eitt nú at taka meira inn frá tilfeingisvinnuni. Verða avgjældini á fiskivinnuna og loyvisgjældini á alivinnuna økt, bætir tað um fíggjarpolitiska haldførisávísan. Í hesum sambandi kann vísast til Noreg og teirra skipan við oljugrunninum, ið er eitt dømi um, at inntøkur frá náttúruutilfeingi eru við til at tryggja fíggjarpolitiskt haldføri. Eisini kundu politisku myndugleikarnir miðað ímóti at effektivisera heimaflotan, so úrtøkan verður betri og harvið eisini verður møguligt at fáa heimaflotan at geva eitt yvirnormalt avkast og harvið eitt tilfeingisgjald.

Tað eru óvissur knýttar at eini framrokning, og tær veksa jú longri fram roknað verður. Tað eru fleiri viðurskifti, ið kundu tikið seg verri fram, enn tað, sum er lagt í myndilin. Um eitt nú arbeiðsloysið vaks í Føroyum, tá hevði útlenskt arbeiðsmegi ikki komið til Føroya í eins stóran mun, sum í dag. Harumframt hevur myndilin ikki tann eginleikan, at úrslitini fyri haldførisávísan ávirka fólkatalsframrokningina. Tað er nevnliga ikki óhugsandi, at ein veksandi almenn skuld kann elva til fólkafráflyting. Slíkar broyttar umstøður høvdu gjørt fíggjarpolitiska haldførið enn verri, enn úrslitið í núverandi haldførisgreining vísir. Eitt annað hugsað framlit kundi verið, at fiskastovnar broyttu ferðamynstur, at veðurlagsbroytingar ávirkaðu umstøðurnar at ala laks í føroysku firðunum, ella at altjóða fiskaprísir lækkaðu munandi.

Úrslitið er ikki ein forsøgn um, hvat *fer* at henda, men ein ávaring um, hvat *kann* henda, um eingi átøk verða framd. Niðurstøðan er tískil ikki, at ein ávís rokning skal rindast beinanvegin, men at tess longri bíðað verður við at rætta kósina, tess størri og brádligari kunnu neyðugu broytingarnar gerast. Stigvísar broytingar í góðari tíð geva størri frælsi at velja millum fleiri loysnir.

Búskaparráðið hevur sostatt hesi tilmæli:

Hækka pensjónsaldurin

Fíggjarpolitiskt regluverk

Mótrokning og útsett pensjón skal hanga saman

Fremja rakstrarsparandi íløgur

Gera átøk, ið fáa tey ungu at velja Føroyar til

Lækka útreiðslurnar eitt nú við nýskipanum

Hækka inntøkurnar

Fylgiskjal 1

Makrobúskaparligi myndilin

Makrobúskaparligi myndilin er ein sonevndur CGE myndil (Computable General Equilibrium) fyri samlaða búskapin við serligum atlit til langskygdar haldfærisgreiningar. Eitt eyðkeni við myndlinum er, at hann lýsir samvirknaðin millum geirar og marknaðir í búskapinum. Makrobúskaparligi myndilin roknar fram millum annað BTÚ, privata nýtslu, uttanlandshandi, allar almennar útreiðslur og inntøkur, og lýsir til endans gongdina í almenna úrslitinum og skuldini við hesum eina tali, ið kallast haldfærisávísing. Myndilin roknar framtíðar inntøkur og útreiðslur hjá tí almenna um til nútíðar krónur, um aldurssamansetingin í búfjældini broytist sambært nýggju fólkatalsframskrivingini.

Haldfærisávísing verður lýstir sum:

$$\text{Haldfærisávísing} = \frac{\sum_{t=0}^{\infty} B_t \left(\frac{1}{1+r}\right)^t - D_0}{\sum_{t=0}^{\infty} BT\dot{U}_t \left(\frac{1}{1+r}\right)^t}$$

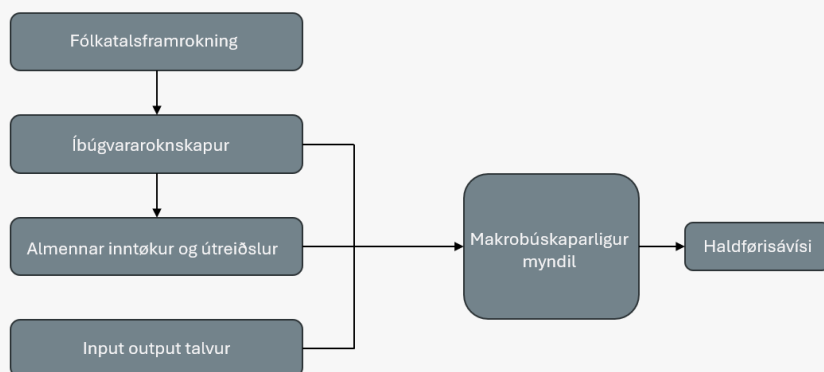
B_t er úrslitið hjá almenna geiranum í ár t , ið verður afturdiskonterað við rentuni r . D_0 er byrjunarstöddin á nettoskuldini hjá tí almenna við ársbyrjan í ár 0 (sum í hesum føri er 2018). $BT\dot{U}_t$ er BTÚ í ár t , ið verður afturdiskonterað við rentuni, tað vil siga, nútíðarvirðið av framtíðar BTÚ. Sostatt lýsir haldfærisávísing støddina á varandi broytingini (sum partur av BTÚ) í primeru saldo, sum skal til fyri at nettoskuldin ikki skal verða størri enn nútíðarvirðið á øllum framtíðar primeru úrslitunum hjá almenna geiranum. Primer saldo er úrslitið hjá almenna geiranum frároknað rentuútreiðslur á skuld.

Almenn nettoskuld fevnir um fíggjarliga ogn og skuld hjá landi, kommunum, sosialum grunnum og almennum partafeløgum. Nettoskuldin er øll fíggjarlig skuld frároknað alla fíggjarliga áogn. Fíggjarliga áognin fevnir um tækt gjaldfæri og aðrar fíggjarognir, eisini hjá almennu partafeløgum. Nútíðarvirðið av framtíðar úrslitunum í framroknaða tíðarskeiðinum hjá almenna geiranum fevnir um úrslitið hjá landi, kommunum, sosialum grunnum og ríkisfyrsting, men ikki almennum partafeløgum.

Myndilin er samansettur av fleiri pørtum, sum víst í mynd F.1 niðanfyri. Myndilin tekur stóði í einum íbúgvaroknskap, ið býtir búfjældina sundur alt eftir um tey eru arbeiðsvirkin, arbeiðsleys, ella um tey eru vinnuliga óvirkin. Úrslitini frá íbúgvaroknskapinum verða síðani, við stóði í almennu útreiðslunum og inntøkunum, sum tær eru í stóðisárinum 2018, knýttar saman við input-output talvum frá tjóðarroknaskapinum í einum makrobúskaparligum myndli.

Makrobúskaparlígi myndilin hevur sínar avmarkingar, og tað verður tikið fyrivarni fyri hesum. Haldførisgreiningar, sum rækka langt inn í framtíðina, eru fevndar av stórari óvissu, og óvissan veksur jú longri framrokningartíðarskeiðið er.

Mynd F.1 Myndlaskipan

Í hesi haldførisgreiningini er ein menning farin fram av fleiri týðandi viðurskiftum. Millum annað er ein nýggj fólkatalshamroknin gjørd, sum hevur gjørt tað gjørligt at leingja hamrokninartíðarskeiðið til 2100. Fólkatalshamroknin og íbúgvamrokniskapurin eru harafturat víðkaði til at fevna um bæði føroyingar og útlendingar. Pensjónistar og lesandi eru partvíst arbeiðsvirkin í nýggja haldførismyndlinum, og ein nýggj fortreyt um heilsugóð elli er nýtt, sum ger, at eitt høgt arbeiðsvirkin kann varðveitast longri í lívinum. Harumframt er tað tikið atlit at mótrokninini í nýggja haldførismyndlinum, sum minskar um almennu útreiðslurnar til fólkapensjón, tí pensjónistarnir fíggja ein part av síni inntøku við egnari uppsparing.

Hóast nýggi haldførismyndilin er í betri samsvari við verandi umstøðurnar í føroyska búskapinum, samanbórið við fyrru haldførisgreiningarnar, er hann framvegis undir menning.

Landsbanki Føroya fer í næstum at arbeiða við at víðarimenna sjálvan makromyndilin og at gera formyndlarnir betri. Ætlanin er, at menna ein makromyndil, sum kann mynda fleiri ættarlið í senn. Meðan fólkini í arbeiðsførum aldri arbeiða, gjalda skatt og spara upp til egnu eftirløn, fáa tey ungu útbúgving og tey eldri almenna fólkapensjón, umframt at tey liva av sína egnu uppsparðu pensjón, og hesi trý ættarlið samvirka í búskapinum í senn. Ein slíkur makromyndil kann eitt nú kann lýsa í hvønn mun eitt ættarlið gjaldar meira til tað almenna, enn tað fær frá tí almenna.

Privata eftirlønarpásparringin hevur stóran týðning fyri haldførið og eigur at verða kannað nærri. Til tað krevst ein serstakur eftirlønarmyndil, ið kann rokna hvussu nógv ymsu ættarliðini spara upp til eftirløn og hvussu stór inntøkan av egin eftirlønini verður, tá ið tey fara á pensjón. Støddin av privatu eftirlønarpásparringini er avgerðandi fyri hvussu stór almenna fólkapensjónin noyðist at vera, hvat skattainntøkurnar av egin eftirlønini fara at

verða, umframt at støddin av privatu eftirlønarpersparingini kann ávirka arbeiðsútbøðið hjá fólki, ið nærkast pensjónaldur.

Yvirskipað eru formyndlarnir til makromyndilin avmarkaðir. Gongdin í fólkatálinum og samansetingini í búfjældini hevur stóra ávirkan á úrslitið á haldførisávísanum. Tað er tí avgerandi, at fortreytirnar handan fólkatálsframrokningina eru rættvísandi og at viðkvæmisgreiningar verða gjørdar av teimum. Eitt nú vantar fólkatálsframrokningin føroysku búfjældina, sum býr uttanlands, fyri at kunna lýsa til- og fráflytingina neyvri.

Útbúgvingarstöðið hjá búfjældini eisini er avgerandi fyri tilknýtið til arbeiðsmarknaðin, og ein persónsskrá við upplýsingum um hægstu gjøgnumførdu útbúgving hjá hvørjum einstaklingi í Føroyum hevði tí betrað um formyndlarnar í myndlinum.

Sum heild vanta hagtøl á fleiri økjum, sum ger tað torført at aldursbýta einstaklingaútreiðslurnar. Til dømis er aldursbýtið av einstaklingakostnaðinum innan heilsuøkið grundaður á danskan einstaklingakostnað. Vegna manglandi dátur í summum færum, eitt nú hjá útlendingum, byggir einstaklinga kostnaðurin á ymsar fortreytir, heldur enn hagtøl, og aðrastaðni er dátugrundarlagið ófullfíggið, eitt nú á eldraðkinum.

Í haldførismyndlinum verður almenni geirin lýstur undir einum. Tað vil siga, at skilt verður ikki í millum land, kommunur, sosialar grunnar og ríkið. Tað ber sostatt ikki til at nágreina í haldførismyndlinum, um tað verður landskassin ella kommunukassarnir, sum hava størstu avbjóðingarnar fyri framman. Ætlanin er at býta almenna geiran sundur, soleiðis at møguleiki verður at greina millum annað landskassa og kommunur hvør sær.

Búskaparmyndilin hevur harumframt ikki nakra fíggjarpolitiska reaktiónsfunktiún. Tað merkir, at skuldin ikki verður fíggið so hvørt sum hon veksur. Haldførisávísir lýsir sostatt avleiðingarnar fyri almenna fíggjarstandin, um eingin fíggjarpolitisk átøk verða framd.

Í myndlinum er fólkatálsframrokningin eksogen í mun til makrobúskaparlaga myndilin. Tað merkir, at fólkatálið ávirkar makrobúskapin, men makrobúskapurin ávirkar ikki fólkatálið. Við øðrum orðum hevur eitt framhaldandi vaksandi hall og skuld hjá tí almenna ikki nakra ávirkan á nettofráflytingina í myndlinum. Søguliga hevur nettofráflytingin tó verið ávirkað av búskapargongdini, og tí er fortreytin um eksogena nettofráflyting ikki sannlík. Hetta undirmetir helst avleiðingarnar av vantandi fíggjarpolitiskum haldføri.

Fylgiskjal 2

Rættindi hjá útlendingum í Føroyum

Fólk úr norðurlondum, harundir Danmark og Grønland, hava frítt at fara og koma í Føroyum. Av hinum eru tað tveir høvuðsbólkar, ávikavist tey, sum søkja um arbeiðsloyvi, og tey, sum søkja um familjúsamanføring. Bólkurin, sum søkir um arbeiðsloyvi, er nógvtann størsti.

Arbeiðsuppihaldsloyvi og varandi uppihaldsloyvi

Er arbeiðsloysið minni enn 3,5%, ber til at fáa útlendingar til Føroya umvegis snarskipanina Fast Track og serliga skipanin fyri ES-borgarar. Arbeiðsloyvi verða givin fyri eitt ár í senn. Útlendingar við arbeiðsuppihaldsloyvi kunnu søkja um at fáa varandi uppihaldsloyvi, um teir hava búð í Føroyum í sjeið fylgjandi ár. Treytin fyri hesum er tó, at viðkomandi skal hava arbeitt við sama slag av arbeiði hesi sjeið árin. Skifta teir vinnugrein, byrjar teljingin av nýggjum. Treytirnar fyri at fáa varandi uppihaldsloyvi er, at umsøjarin ikki hevur framt grovan harðskap og ikki hevur stóra skuld. Frá 1. juli 2025 skal ein roynd í føroyska málinum eisini standast.

Veksur arbeiðsloyvið upp um 3,5% í Føroyum, verða báðar skipanirnar; ES-skipanin og avtaluna um Fast Track, ávirkaðar. Tað ber framvegis til, men er torførari at innflyta útlenska arbeiðsmegi, tá ið arbeiðsloysi er omanfyri 3,5%. Fast track skipanin fer úr gildi, meðan ES-skipanin bert loyvir faklærdum innan byggivinnuna til Føroya. Tað merkir, at ófaklærd, ið hava fingið loyvi frammanundan, ikki kunnu vænta at fáa teirra arbeiðsloyvi framlongt. Tá arbeiðsloysið fer upp um 6% í Føroyum, fer ES-skipanin úr gildi. Eftir hetta ber til at søkja um arbeiðsloyvi eftir vanligu útlendingalógini, men tá skal talan vera um serligar umstøður, eitt nú starvsroyndir, útbúgving og/ella serligar umstøður í sambandi við setanina. Krøvini til at fáa arbeiðsloyvi eru nakað størri tá.

Ríkisborgaraskapur (heimarættur)

Varandi uppihaldsloyvi er ikki tað sama sum ríkisborgaraskapur. Fyri at gerast ríkisborgari í Føroyum skal umsókn latast lögregluni. Krøvini til at fáa heimarætt er, at útlendingurin hevur fingið játtað varandi uppihaldsloyvi og at viðkomandi dugir føroyskt. Harafturat kannar lögreglan, um umsøjarin hevur eina reina straffiváttan, um hann hevur fingið veitingar frá almannaverkinum og um hann hevur skuld til TAKS. Somuleiðis hevur lögreglan eina samrøðu við umsøjararnar, fyri at tryggja sær at umsøjarin dugir føroyskt ella danskt. Tá umsóknin til føroysku lögregluna er í lagið, verður umsóknin send til ”Udlændinge- og integrationsministeriet” í Danmark. Útlendingar kunnu bert fáa

heimarætt við fólkatingslóg.⁶⁹ Viðgerðatíðin er umleið 2 ár. Krøvini í Føroyum og Danmark eru ikki heilt líka; í Føroyum verður ein samrøða gjørd við umsøkjaran fyri at kanna um hann dugir føroyskt ella danskt. Í Danmark skal umsøkjarin upp til próvtøku bæði skrivliga og munnliga, umframt at samrøða er við umsøkjaran.

Samfylgjandi familja

Tey, sum koma til landið við arbeiðsloyvi, kunnu hava samfylgjandi við, tað vil siga maka og/ella børn. Treytin er tó, at persónurin við arbeiðsloyvinum hevur eina ávísa inntøku. Kravda inntøkan veksur fyri hvønn persón sum kemur við til Føroya, og tað er fyri maka og upp til 4 børn.⁷⁰

Familjusamanføring

Útlendingar, ið hava búð í Føroyum undir familjusamanføring í 3 ár, kunnu søkja um varandi uppihaldsloyvi. Treytirnar fyri at fáa varandi uppihaldsloyvi eru tær somu, sum fyri arbeiðsloyvi (at umsøkjarin ikki hevur framt grovan harðskap og ikki hevur stóra skuld og frá 1. juli 2025 staðið eina roynd í føroyska málinum).

Almennar veitingar

Útlendingar fáa rætt til ymsar almennar veitingar í Føroyum, treytað av, hvussu leingi teir hava verið í Føroyum. Útlendingar hava tó bert rætt til niðanfyri nevndu veitingar, um teir hava søkt um og fingið ríkisborgaraskap (tó kunnu landsstýrisfólk geva undantak).

Almennu veitingarnar eru fólkapensjón, framskundað pensjón, fyritiðarpensjón, viðbót til ávísar pensjónistar, barna-, hjálpar-, røktar-, og persónlig viðbót, umframt avlamisveiting. Krøvini fyri at fáa hesar veitingar eru:

- 1) at man hevur ríkisborgararætt ella er giftur við persóni, sum hevur ríkisborgararætt
- 2) at man hevur búð í danska ríkinum í minsta lagi 3 ár frá 15 ára aldri til pensjónsaldur.
- 3) at man hevur fastan bústað í Føroyum

⁶⁹ Leinkja til keldur: Udlændinge og Integrationsministeriet, Statsborgerskab, Føroyskt. Uim.dk

⁷⁰ Inntøkukravið er í 2026 umleið 38.600 kr. um mánaðin um viðkomandi ynskir at fáa maka ella samfylgjandi familju við til Føroya, umleið 44.300 kr. um mánaðin um eitt barn undir 18 ár kemur við til Føroya afturat makanum, og fyri hvørt barnið afturat veksur inntøkukravið við umleið 1.500 kr. um mánaðin, tó í mesta lagi umleið 49.000 kr. um mánaðin. Nevndu upphæddirnar verða partvíst javnaðar við gongdini í lønunum hjá Føroya Arbeðarafelagi og við javningarprosentinum, sum almannaveitingar verða javnaðar við. Kelda: Útlendingastovan.

Onnur krøv knýta seg harafturat til ymsu serstøku almennu veitingar. Eitt nú fær ein borgari bert fult pensjónsútgjald, um viðkomandi hevur havt fastan bústað í 40 ár í danska ríkinum. Landsstýrisfólk kann sum undantak geva ikki-ríkisborgarum rætt til at fáa pensjón, um teir hava arbeitt í minst 10 ár í Føroyum, harav minst 5 ár beint áðrenn pensjónin verður tillutað.

Pensjón úr arbeiðsmarknaðareftirlønargrunninum

Kravið fyri at fáa útgjald úr arbeiðsmarknaðareftirlønargrunninum (AMEG) er, at ein skal hava búð í Føroyum í trý ár millum 15 ára aldur og pensjónaldur. Útlendingar fáa sostatt eins og føroyingar fulla pensjón úr AMEG, um teir hava búð í 15 ári í Føroyum, og hava bústað í Føroyum.⁷¹ Býr ein uttanlands, fæst fult útgjald úr AMEG, um ein hevur búð 40 ár í Føroyum. Man hevur rætt til brotpensjón, tvs. 1/15 fyri hvørt ár, ið man býr í Føroyum, og 1/40 fyri hvørt ár, um man býr uttanlands. Tað ber ikki til at fáa meira enn fult útgald, ávikavist 15/15 og 40/40 partar. Sostatt hava útlendingar rætt til útgjald frá AMEG longu tá ið teir hava havt fastan bústað í Føroyum í 3 ár. Tað skal viðmerkjast, at útlendingar rinda inn í AMEG-grunnin eins og føroyingar.

Barsilpeningur

Fyri at fáa barsilpening er kravið, at man hevur fastan bústað í Føroyum og hevur fulla skattskyldu í Føroyum. Útgjaldið verður roknað sum 100% av inntøkuni seinastu 12 mánaðirnar, tó í mesta lagi 30.000 kr. um mánaðin. Útlendingar hava rætt til barsilpening (teir rinda barsilsgjald av lönini eins og føroyingar).

Arbeiðsloysispening

Útlendingar, sum hava fingið tíðaravmarkað arbeiðsloyvi, kunnu ikki fáa arbeiðsloysisstuðul. Tó kunnu samfylgjandi makar hjá útlendingum við arbeiðsloyvi fáa arbeiðsloysisstuðul. Eingin krøv eru til umsøkjara til arbeiðsloysispening uttan tað, at man ávikavist skal hava havt arbeiði. Útgjaldið úr ALS er 80% av arbeiðsinntøkuni seinastu 12 mánaðirnar áðrenn arbeiðsloysi, tó í mesta lagi 80% av eini arbeiðaraløn. Sostatt hava útlendingar, sum eru samfylgjandi makar, rætt til hesa veiting, um makin hevur galdandi arbeiðsloyvi.

Uppihaldsveiting (fyribilsveiting)

Uppihaldsveiting er ein fyribils veiting, ið borgarar kunnu fáa, sum í eitt avmarkað tíðarskeið ikki megna at upphalda sær og síni familju vegna sjúku, viðgongu og føðing, samlívssliti, vantandi arbeiðsmøguleikum ella øðrum broytingum í sínum privatu

⁷¹ Lógin verður sannlíkt broytt í næstum, soleiðis at borgari fær fulla pensjón úr AMEG, um viðkomandi hevur búð 40 ár í Føroyum.

viðurskiftum. Fyri at móttaka hesa veiting, má borgarin ikki eiga fastar ognir og heldur ikki reiðan pening og virðisbrøv. Hesa veiting hava útlendingar rætt til.

Annað

Umframt ymsu veitingarnar, eru tað ymsar aðrar útreiðslur av at innflyta útlenska arbeiðsmegi. Útlendingar við galdandi loyvi, sum hava skrásett set í landsfólkayvirlitinum, hava eitt nú rætt til læknahjálp og heilsuhjálp, sum er ein almenn útreiðsla. Hevur útlendingurin, sum fær arbeiðsloyvi, samfylgjandi børn við, skulu hesi í skúla og ella á dagstovn, og tað kunnu vera ymsar óbeinleiðis útreiðslur av, at útlensku børnini ikki skilja føroyskt og hava aðrar mentanir.

Fylgiskjal 3

Gongdin í pensjóns- og eftirlønarlóggávuni

Um ár 2000 setti landsstýrið ein arbeiðsbólk at gera eitt uppskot um nýggja pensjónsskipan, uttan at nakað ítøkiligt kom burturúr. Í 2007 setti landsstýrið aftur ein arbeiðsbólk at gera nýggja pensjónsskipan, sum við íkasti frá pørtunum á arbeiðsmarknaðinum, peningastovnunum og einum politiskum fylgibólki gjørdi eitt uppskot, sum varð lagt fram í juni 2009. Lógin um tvungna eftirlønarpæðing var samtykt í 2013, við gildi frá 2014. Landsstýrið hevði síðan eina nýggja viðgerð av pensjónsviðurskiftunum í árunum 2015-18. Hetta arbeiði endaði við at flestu uppskotini frá 2009 umframt nøkur nýggj uppskot vóru samtykt í 2018 við gildi frá 2020.

Nýskipanaruppskotið 2009

Yvirskipaða endamálið var, at gera Føroyar haldførar móttvegis demografisku broytingunum, tvs. gera landskassan førar fyri at megna væntaða útreiðsluvæksturin í framtíðini. Ítøkiliga skuldi hetta verða gjørt við at hækka pensjónsaldurin og at seta í verk eina tvungna eftirlønarskipan so øll skuldu hava eina munandi egin eftirløn. Harvið kundi vøksturinn í alment fíggaðu pensjónunum tálmast, so landskassin fekk ráð at rinda fyri øktu útreiðslurnar til heilsurøkt og eldrarøkt.

Hækking av pensjónsaldri

Ætlanin var at pensjónsaldurin skuldi hækka við hálvum ári 5. hvørt ár, fyrstu ferð í 2012, soleiðis at pensjónsaldurin skuldi vera 67,5 ár í 2012. Hækkingin av fólkapensjónsaldurinum varð tó ikki samtykt fyrr enn í 2018, við gildi frá 2020, soleiðis at pensjónsaldurin hækkaði til 67,5 ár í 2025 og hann er eisini samtyktur til at hækka til 68 í 2030.

Allir løntakarar og sjálvstøðug vinnurekandi skulu gjalda til egna eftirløn

Allir løntakarar og sjálvstøðug vinnurekandi og allir móttakarar av almannaveitingum sum koma í staðin fyri løn skulu gjalda til egna eftirløn. Inngjaldið skuldi byrja við 1% í 2010 og hækkað við 1% um árið upp til 15%. Ætlanin við uppskotinum var, at allir borgarar skulu hava egna uppspærd eftirløn. Ætlanin við egin eftirlønini var í tveimum, í fyrsta lagi at egin eftirlønin skuldi skattast, so landsins myndugleikar í framtíðini finga inntøkugrundarlag, tá útreiðslurnar vera størri, og í øðrum lagi var ætlanin, at landskassin skuldi kunna móttækja í fólkapensjónini, so vøksturinn í almennu útreiðslunum til fólkapensjón ikki skuldi vera so stórur.

Løgtingið samtykti í 2011 at skatta eftirlønarinngjöld. Hetta merkir, at eingin skatting verður av eftirlønartilgjaldingum í framtíðini (táð fæst tó framvegis skattur frá teimum, sum eru á arbeiðsmarknaðinum og rinda eftirlønarinngjöld inn í skipanina). Løgtingið samtykti í 2015, at uppsparingin ikki skuldi upp á 15%, men bert upp á 12%.

Eftirlønarpensjónin skal gjaldast út sum leypandi veitingar

Í 2013 var samtykt, at 85 % av eftirlønartættum skulu gjaldast út sum lutapensjón og lívrentur, t.v.s. sum leypandi veitingar. Hesi útgjöld kunnu móttækast í fólkapensjónini.

Móttækning í størri parti av fólkapensjónini

Í 2008 kundi bert móttækast í 30% av fólkapensjónini og móttæknað var einans í viðbótini. Í 2018 samtykti lögtingið, at móttækast skuldi bæði í grundupphædd og í viðbót, og at móttækning millum hjún skuldi avtakast, tí tað minkaði um arbeiðshugin, tá ið annar hjúnafelagin misti av pensjónini, um hin arbeiðdi.

Lögtingið samtykti í 2019 at móttækningin skuldi vera 20% av inntøkuni omanfyri 45.000 kr. árliga. Í 2024 varð tað broytt til, at grundupphæddin lækkar við 20% tá inntøkan fer upp um 61.900 kr., og tá grundupphæddin er fult móttæknað, verður móttæknað við 25% í viðbótini.

Javning av pensjónum

Eingin fæst javning var á fyrsta sinni av pensjónsupphæddum. Skotið var upp at javna hvørt ár við miðal av lønarhækkingini hjá almennu lønunum og infláiónini (tó ikki hægri enn lønarvæksturin). Lögtingið samtykti uppskotið í 2018 við gildi frá 2020.

Nýggja viðgerðin av pensjónsskipanini í 2015-18

Nógv av uppskotunum frá pensjónsnýskipanarnevndini í 2009, vóru tikin upp aftur og samtykt aftaná nýggja politiska viðgerð í árunum 2015-18. Nøkur nýggj uppskot komu eisini fram í nýggju viðgerðini í 2015-18

Útsetan av fólkapensjón

Í nýggju viðgerðini av pensjónsskipanini frá 2015-18 kom eitt uppskot fram um útseting av fólkapensjón. Í 2018 var samtykt við gildi frá 2020, at borgarar skulu kunna útseta fólkapensjónina í upp til 10 ár. Tað vil siga, at fólkapensjónini, tá pensjónisturin so velur at fáa hana útgoldnað, verður nakað hægri (6% hvørt ár, hann útsetur pensjónina.)

Hækking av AMEG pensjónini

Lögtingið samtykti í 2015 at hækka AMEG-inngjaldið stigvíst úr 1,75% upp í 3% í árunum 2015-19. Útgjaldið út AMEG-grunninum varð hækkað samsvarandi. Samstundis var kravið um inngjaldið til eigna eftirløn lækkað úr 15% niður í 12%.

Keldulisti

ABMR, Almanna- og bústaðamálaráðið

Almannaverkið

ALS, Arbeðsloysisskipan

Búskaparráðið

Danmarks Statistik

data.worldbank.org

Det Økonomiske Råd

DREAM, Danish Research Institute for Economic Analysis and Modelling

Economics and Statistics

European Commission

European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs,
Publications Office of the European Union

Fíggaráráðið

Finansministeriet

Hagstova Føroya

Hansen M.F., Stephensen P. P. og Dalgaard T. N.

Human Fertility Database

Human Mortality Database

Kommissionen om tilbagetrækning og nedslidning

Kommunufelagið

Kvist and Nordheim, Roskilde University

Landsbanki Føroya

Løgtingslóg nr. 48 frá 10. mai 1999 um almannapensjónir o.a., sum seinast broytt við
løgtingslóg nr. 117 frá 9. desember 2024, §4.

Marianne Frank Hansen og Peter Stephensen, DREAM

Marianne Frank Hansen, DREAM

Nordic Statistics database

Norges Bank Investment Management

OECD

[Pensionforalle.dk](https://pensionforalle.dk)

Pensjónsnýskipanin 2009

Poul Christoffer Thomassen, Aktuarur

Ramlau-Hansen, H., Rangvid, J., & Rasmussen, P. B., Finans/Invest
retsinformation.dk

Rockwool Fonden Forskning

Samferðsluætlanin 2018 – 2030

Statista.com

Statistiske Sentralbyrå

Bú- og heimatænastan í Suðuroy

Studni

Sveriges Riksbank

Swiss Journal

TAKS

Trading Economics

uim.dk

Útlendingastovan

Yvirlit yvir talvur og myndir

Mynd 2.1	Gongd í føðitíttleika 1970 – 2025
Mynd 2.2	Samanlagdur føðitíttleiki hjá kvinnuættarliðum í aldrunum 15–49 ár
Mynd 2.3	Nettotilflyting fyri føroyingar bytt á kyn
Mynd 2.4	Búfesti og kyn, kvinnur og menn fødd í 1985
Mynd 2.5	Treytað restlívitið hjá einum 67 ára gomlum
Mynd 2.6	Fólkatalshamruning bytt á føroyingar og útlendingar
Mynd 2.7	Fólkatalshamruning føroyingar og útlendingar tilsamans bytt á aldur
Mynd 2.8	Føroyingar og útlendingar tilsamans bytt á aldursbólkar
Mynd 2.9	Útlendingar bytt á aldursbólkar
Mynd 2.10	Fólkatalshamruning
Mynd 2.11	Fólkatalið bytt á aldur í 2025 og 2050
Mynd 2.12	Samhaldsfesti millum ættarlið
Mynd 2.13	Íbúgvæðing 2025, føroyingar
Mynd 2.14a	Íbúgvæðing 2025, føroyskar kvinnur
Mynd 2.14b	Íbúgvæðing 2025, føroyskir menn
Mynd 2.15	Arbeiðsluttøka bytt á aldur
Mynd 2.16a	Íbúgvæðing 2025, útlenskar kvinnur
Mynd 2.16b	Íbúgvæðing 2025, útlenskir menn
Talva 2.1	Aldur á kostnaðarprofili við heilsugóðari elli
Mynd 2.17	Framtíðar arbeiðsmegin 2015 – 2100
Mynd 2.18	Demografiskur forsyrjarbrøkur (fólkatalshamruning)
Mynd 2.19	Sosialbúskaparlíkur forsyrjarbrøkur
Mynd 2.20	Eldrabrøkur
Mynd 2.21	Almennar útreiðslur til einstaklingar til nýtslu
Mynd 2.22	Aldursbýttar nýtsluútreiðslur til heilsu
Mynd 2.23	Einstaklingaútreiðslur til heilsu og ellisrøkt við heilsugóðari elli
Mynd 2.24	Rakstrarútreiðslur sum prosent av BTÚ og upphædd frá 1998 til 2024
Mynd 2.25	Rakstrarútreiðslur og veitingar til eldri aldursbólkar, 2010 – 2024
Mynd 2.26	Rakstrarútreiðslur til heilsu í % av BTÚ 2010 – 2024
Mynd 2.27	Kapitalútreiðslur í % av BTÚ 1998 – 2024
Mynd 3.1	Úrslit av grundframlitinum
Mynd 4.1	Úrslit við øðrvísi hækking av pensjónsaldrinum
Mynd 4.2	Úrslit av fullari javning eftir 20 árum
Mynd 4.3	Úrslit av effektivisering av eldraðkinum
Mynd 4.4	Úrslit við lægri føðitíttleika
Mynd 4.5	Úrslit av betri ella verri til- og fráflyting av ungum føroyingum
Mynd 4.6	Úrslit av størri ella minni tilflyting av útlendingum

Mynd 5.1	Aldurssamanseting av føroyskum og útlenskum íbúgvum, 2025
Mynd 5.2	Útlensk arbeiðsmegi býtt á vinnugreinar
Mynd 5.3	Útlendingar, % av starvsfólkatalinum í útvaldum vinnugreinum
Mynd 5.4	Tíðarskeið, ið útlendingar hava verið í Føroyum
Mynd 5.5	Lutfallið av tilflytarum, sum eru verandi í Føroyum
Mynd 5.6	Tal av útlendingum, ið eru mett at fáa varandi upphaldsloyvi
Mynd 6.1	Tal av starvsfólki skift á aldurin 67 – 71 ár
Mynd 6.2	Starvsfólk í aldrinum 67 – 71 ár í % av árganginum
Mynd 6.3	Løn í % av samlaðu lønargjaldingunum býtt á aldur fyri útvald ár
Mynd 6.4	Miðal starvsbrøkur hjá 67+, sum arbeiða
Mynd 6.5	Tal av starvsfólki omanfyri 67 ár býtt á útvaldar vinnugreinar
Mynd 8.1	Samanseting av bruttoinntøku hjá støkum pensjónisti
Mynd 8.2	Tøk inntøka hjá arbeiðandi pensjónisti (ávikavist stakur og giftur)
Talva 8.1	Tøk inntøka hjá støkum og giftum pensjónisti, og løntakara undir pensjónsaldur
Mynd 8.3	Tøk inntøka hjá arbeiðandi pensjónisti og persóni undir pensjónsaldur
Mynd 9.1	Almenn bruttoskuld í ymsum londum 2025, EGS skuld í % av BTÚ
Mynd F.1	Myndlaskipan

Tíðindaskriv

Kósin má rættast, tí pengar fara at mangla í

Haldførisávísingin er -4% av BTÚ. Verða inntøkurnar ikki øktar ella útreiðslurnar skerdar, má ein vaksandi partur av almennu útreiðslunum fíggjast við lántøku, og tað elvir til ein áhaldandi skuldarvøkstur. Longu um 10 ár verður hallið í almenna geiranum 1 mia. kr. Haldførisavbjóðingin kann loysast, men tað krevur, at politisku myndugleikarnir fara undir miðvísar tillagingar í stundini.

Longu í 2036 manglar ein milliard

Fíggarpolitiski haldførisávísingin er -4% av BTÚ í 2026, og tað merkir, at inntøkur mugu fáast til vega ella sparingar fremjast, fyri áleið 1,2 mia. kr. í miðal árliga, um verandi tænaustøði á vælfæðarøkinum skal veitast í framtíðini. Úrslitið er treytað av, at pensjónsaldurin verður hækkaður, og at almennu veitingarnar veksa við lægri ferð enn lónirnar. Úrslitið er ikki ein forsøgn um, hvat fer at henda, men ein ávaring um, hvat kann henda, um eingi átøk verða framd.

Haldførisavbjóðingin stavar frá, at talið av eldri fólki veksur munandi meira enn talið fólki í arbeiðsførur aldri. Demografisku broytingarnar fara at leggja stórt trýst á almennu útreiðslurnar í framtíðini. Longu um 10 ár verður hallið í almenna geiranum 1 mia. kr., harav verður stórur partur hjá kommununum.

Hækkar pensjónsaldurin ikki í samsvari við veksandi livialdurin, fara pensjónistar í framtíðini at liva av almennari veiting í nógv fleiri ár enn nú. Búskaparráðið mælir tí politisku myndugleikunum til at samtykkja hækking av pensjónsaldrinum í tráð við verandi lóggávu.

Soleiðis kann kósin rættast

Føroyar hava sum nú er eina lutfalsliga lítla skuld, men verða inntøkurnar ikki øktar ella útreiðslurnar skerdar, má ein vaksandi partur av almennu útreiðslunum fíggjast við lántøku, og tað elvir til ein áhaldandi skuldarvøkstur. Ein røtt fíggarstýring forðar fyri, at tamarhaldið verður mist á almenna skuldarvøkstrinum. Búskaparráðið mælir politisku myndugleikunum at seta í verk eitt fíggarpolitiskt regluverk, sum fevnir um bæði land og kommunur.

Endamálið við tvungnu eftirlønarparsparingini var millum annað at útgeva skattainntøkur til almennu kassarnar í framtíðini. Her eru Føroyar illa stillaðar, tí eftirlønarparsparingin er longu skattað við inngjald og tað verða tí minni inntøkur at skatta í framtíðini. Betri hevði verið, um pensjónin varð eftirskattað, so tey mongu, sum skulu forsyrjast í framtíðini, tóku lut í fíggingini av almennu útreiðslunum gjøgnum skattin, so hvørt sum pensjónin verður útgoldin.

Eitt annað endamál við tvungnu eftirlønaruppsparingini var at gera tað møguligt at mótrokna í fólkapensjónini, so almennu útreiðslurnar til fólkapensjón verða minni í framtíðini. Mótrokningin bætir um haldførið, tí pensjónistarnir harvið í størri mun liva av síni egnu pensjón. Politisku myndugleikarnir eiga tí at halda fast við mótrokningina.

Búskaparráðið mælir til, at útgjældini frá fólkapensjón og egineftirløn fylgjast. Tað stríðir ímóti endamálinum við tvungnu uppsparingini til egnu pensjón, at sleppast kann undan, at fólkapensjónin verður mótroknað í teimum 10 árunum, sum fólkapensjónin kann útsetast.

Rakstrarsparandi íløgur eiga at hava hægstu raðfesting í verandi íløgukarmi. Til dømis hava Føroyar eitt lutfalsliga høgt kostnaðarstøði á eldraðkinum. Megna vit at økja produktivitetin í almenna geiranum við eitt nú íløgum í størri rakstrareindir, so somu ella betri tænarur kunnu veitast við minni tilfeingi, bætir tað um haldførið.

Føroyar missa ein stóran part av hvørjum ættarliði, tí øll ikki venda heim aftur eftir loknan lesnað. Bæði hesi ungu og teirra eftirkomarar fara at mangla í føroysku arbeiðsmegini í framtíðini, og tað er við til at gera haldførisavbjóðingina verri. Íløgur í betri lestrarumhvørvi og böttir bústaðarmøguleikar eru dømir um skynsom átøk, sum kunnu eggja teimum ungu at velja Føroyar til.

Øll átøk, ið hækka inntøkurnar ella lækka útreiðslurnar hjá tí almenna, eru amboð, ið kunnu nýtast í gongdini at tryggja fíggarpolitiska haldførið. Øktir skattir á borgarar og vinnu kunnu eisini geva sítt íkast til at fáa fíggarpolitikkin haldføran. Eitt nú kann ein størri partur av yvirnormala vinninginum frá fiski- og alivinnuni, sum gjald fyri nýtslu av náttúru-tilfeinginum, krevjast inn.

Haldførisavbjóðingin kann loysast, men tað krevur, at politisku myndugleikarnir fara undir miðvísar tillagingar í stundini. Tess longri bíðað verður við at rætta kósina, tess størri og bráðligari kunnu neyðugu broytingarnar gerast.